

Ion Tăbârță, Veaceslav Berbeca

www.viitorul.org

Nr. 7, 2009

Politici
Publice

PROIECTUL CSI: ANATOMIA UNUI EȘEC

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Politici Publice

NR. 7, 2009

PROIECTUL CSI: ANATOMIA UNUI EȘEC

*Ion Tăbârță
Veaceslav Berbeca*

Seria Politici Publice reprezintă o colecție de studii, lansată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, cu începere din iarna anului 2002, cu sprijinul Think Tank Fund al Open Society Institute (LGI/OSI).

Studiile de Politici Publice apar cu regularitate în Biblioteca IDIS „Viitorul”, alături de alte cercetări în probleme considerate a fi importante pentru interesul public.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Laura Bohanțov - laura.bohantov@viitorul.org.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la seria de Politici Publice și IDIS „Viitorul”.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Tăbârță, Ion

Proiectul CSI: anatomia unui eșec / Ion Tăbârță, Veaceslav Berbeca ; Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”. – Ch. : IDIS “Viitorul”, 2009 (Tipogr. “MS Logo” SRL). – 55 p. – (Politici Publice ; Nr 7).

Bibliogr.: p. 53-55 (64 tit.). – 60 ex.

ISBN 978-9975-9625-3-7.

327(47+57)

T 11

SUMAR

Sumar executiv	6
Introducere	8
I. CSI – stabilitate sau instabilitate politică a statelor postsovietice?	9
1. Problemele funcționalității CSI.	9
2. Spațiul geopolitic al CSI și influența factorului rus.	12
II. Politica externă și securitatea	16
1. Natura relațiilor între UE și Rusia	16
2. Probleme și divergențe în legătură cu „spațiul comun”	20
III. Sectorul economic.	23
1. Cauzele eșecului integrării economice a CSI.	23
2. Incompatibilitatea integrării simultane în CSI și UE	27
IV. Energia	30
1. Structura energetică a Uniunii Europene	30
2. Cartea energetică în politica externă a Rusiei.	34
V. Migrația	39
1. Experiența europeană în rezolvarea problemelor migraționiste	39
2. Problema migraționistă în spațiul CSI	43
Concluzii	51
Recomandări.	52
Bibliografie.	53

SUMAR EXECUTIV

După apariția sa ca subiect al relațiilor internaționale, Republica Moldova nu putea să rămână în afara proceselor și sistemelor internaționale. Intrarea Republicii Moldova în Comunitatea Statelor Independente (CSI) a fost rezultatul destrămării Uniunii Sovietice și, pe undeva, „prețul” plătit de ea pentru independență. Schimbările geopolitice din Europa, din anii '90 ai secolului trecut, și succesul proiectului european a deschis pentru Republica Moldova o nouă perspectivă – aderarea la Uniunea Europeană (UE).

Creată în decembrie 1991, pe ruinele „defunctei” Uniuni Sovietice, apreciată inițial drept un „divorț civilizat” al fostului stat sovietic, CSI a pornit din start sub lozinca unei improvizate și viitoare integrări a fostelor republici unionale într-o „formă calitativă superioară” în noile condiții internaționale. Ceea ce s-a dorit a fi „alternativa Uniunii (Comunității) Europene”, nu a funcționat chiar de la bun început, colaborarea în cadrul CSI fiind marcată de o serie de conflicte între statele membre. La acest moment, transformarea CSI în ceva mai mult decât un „divorț civilizat” este foarte problematică.

Funcționalitatea CSI a avut (și are) un caracter contradictoriu și controversat. În primul rând, membrii acestei organizații înțeleg diferit scopul, statutul și perspectivele CSI. În al doilea rând, CSI a moștenit de la „defuncta” URSS „o zestre” de neînviat, cum ar fi conflictele etnopolitice, împărțirea fostei armate sovietice, repartizarea datoriilor economice ale Uniunii Sovietice etc. În al treilea rând, procesul de constituire a CSI a coincis și s-a desfășurat paralel cu cel de edificare națională a statalității fostelor republice sovietice.

Spre deosebire de CSI, UE este un parteneriat economic și politic încheiat reușit între 27 de țări democratice din Europa, generator de pace, prosperitate și libertate. Printre reali-

zările reușite ale UE, pot fi enumerate: respectarea valorilor democratice și a libertăților fundamentale ale omului, comerțul și călătoriile fără frontiere, uniunea economică și monetară, ridicarea nivelului de trai în regiunile mai sărace, acțiuni comune împotriva criminalității și ale terorismului etc. În ciuda problemelor funcționale existente în ultima perioadă, UE este un proiect de succes, aflat în permanentă evoluție.

Relațiile UE cu Rusia, elementul-cheie al CSI, nu au fost niciodată lipsite de tensiuni. Răceala dintre Bruxelles și Moscova a fost determinată de dificultățile cooperării în domeniul energiei, relațiilor economice și a respectării drepturilor omului. La început de secol, Moscova și-a reafirmat ambițiile de superputere, generând astfel multe tensiuni în lume. Totodată s-au cristalizat și noi școli de gândire, care influențează politicile Kremlinului. Principala preocupare a geopolitice ruse este recuperarea teritoriilor pierdute după prăbușirea URSS, numită și „vecinătatea apropiată”.

Uniunea Europeană, la rândul ei, cunoaște, la începutul noului secol, cea mai drastică transformare de la formarea acestui organism – extinderea geografică spre Estul continentului prin aderarea a 12 state. Extinderea UE s-a derulat în paralel cu expansiunea blocului militar NATO, fapt ce a nemulțumit Rusia. Cel mai important lucru este că aceste state au aparținut Tratatului de la Varșovia, adică blocului socialist, iar tranziția prin care acestea au trecut le-a impus un nou regim pro-occidental, cu direcții și valori noi. Orientările pro-occidentale ale unor state din CSI – Ucraina, Republica Moldova și Georgia – incluse de către Bruxelles în politica „noii vecinătăți”, a stârnit nemulțumirea Moscovei.

Rusia își permite să discute de la egal la cu statele UE, utilizând din plin petrolul și gazul ca noi instrumente ale influenței geopo-

litice. În urma crizei gazului din ultimii ani, provocată de tranzitarea gazelor din Rusia spre Europa, securitatea energetică a UE a devenit unul dintre subiectele prioritare ale Bruxellesului. Pentru garantarea securității aprovizionării în următorii ani, se solicită încheierea unui acord trilateral între UE, Rusia și Ucraina cu privire la tranzitul de gaze din Rusia spre UE. Bruxelles-ul preferă soluția diversificării traseelor de transport, ca de exemplu Nabucco, în schimb, Moscova insistând pe încheierea cu UE a unor acorduri comerciale preferențiale de lungă durată.

Între UE și CSI există o optică diferită în perceperea proceselor integraționiste economice. În timp ce în UE există o economie

funcțională caracterizată prin mecanismele de susținere financiară a țărilor membre, în CSI domină interesele economice ale Rusiei, care de multe ori, în esență, reprezintă un instrument de influență a Moscovei asupra altor state din cadrul acestei organizații.

Diferența structurală și funcțională între UE și CSI provocă serioase perturbări, interne și externe, statelor de la hotarul între aceste două organizații (Ucraina, Republica Moldova și Georgia), aflate în așa-numitul „spațiu comun”. Politica de apropiere a acestor state față UE, care necesită serioase reforme de ajustare la valorile europene, este contracarată prin diverse acțiuni de Rusia care nu dorește să-și piardă „spațiul său de protecție”.

INTRODUCERE

Au trecut deja 18 ani de la obținerea independenței, însă dezbaterile publice privind vectorul politicii externe a Republicii Moldova sunt departe de a fi finalizate. În general, miezul acestor discuții se reduce la compatibilitatea dintre statutul de membru al CSI și aspirațiile europene ale Chișinăului. Înainte de toate, pentru a răspunde la această întrebare, este nevoie de a face referire la *Acordul cu privire la crearea Comunității Statelor Independente*, unde există un articol care pune anumite semne de întrebare față de angajamentele pe care și le-a luat ulterior administrația de la Chișinău în raport cu UE. Este vorba de articolul 11 al Acordului, care prevede că *din momentul semnării prezentului Acord se interzice, pe teritoriile statelor care l-au semnat, aplicarea normelor statelor terțe*. Potrivit acestui articol, angajamentele pe care și le-a asumat Republica Moldova în raport cu UE, în ceea ce privește armonizarea legislației sale cu cea comunitară, ar fi în contradicție cu *Acordul cu privire la crearea CSI*.

Astfel, unul dintre principalele obiective ale autorilor acestui studiu a fost de a analiza compatibilitatea dintre statutul de membru al CSI și aspirațiile europene ale Republicii Moldova. Chiar dacă CSI și UE au scopuri identice – prosperitatea economică, bunăstarea socială, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului – totuși, mecanismul de realizare a acestor valori precum și interesele care stau la baza existenței acestor două organizații, demonstrează o optică diferită aplicată de state în realizarea obiectivelor propuse.

În acest sens, au fost alese patru domenii – economia, securitatea și politica externă, energia și migrația – care sunt extrem de vitale pentru Republica Moldova. Totodată, în

aceste patru domenii, după cum demonstrează studiul, există un șir de divergențe importante între CSI și UE. Aceste disensiuni între CSI și UE apar atât la nivel funcțional, cât și la nivel de interese între ambii actori.

Un alt obiectiv, pe care și l-au propus autorii acestui studiu, a fost de a analiza funcționalitatea și esența CSI. Cu alte cuvinte, studiul trebuie să răspundă la întrebarea dacă CSI este o organizație „vie”, în sensul că își legitimează existența. De fapt, mai mulți politicieni din statele CSI (Leonid Kucima, Vladimir Putin sau chiar Vladimir Voronin) au diagnosticat CSI drept o organizație amorfă.

De asemenea, acest studiu încearcă să identifice interesele care stau la baza existenței CSI. Deși obiectivele propuse de către această organizație nu au fost realizate, totuși, anual au loc un șir de întruniri în cadrul CSI, unde se adoptă numeroase documente și se cheltuiesc sume importante de bani. În acest sens, apare și problema utilității CSI, mai ales că relațiile dintre statele Comunității se dezvoltă în baza acordurilor bilaterale dintre țările membre.

Scopul studiului a fost de a oferi explicații asupra perspectivelor de dezvoltare ale Republicii Moldova. Până acum au existat puține explicații clare referitor la perspectivele aflării concomitente a Moldovei în aceste două organizații internaționale. Acest studiu își propune să ofere unele răspunsuri cu referire la incertitudinile existente în ceea ce privește opțiunea politicii externe a Republicii Moldova. Totodată, se încercă de identificat dacă există compatibilitate între calitatea de membru a CSI și UE. Un alt aspect al studiului este de a determina care vector al politicii externe a Republicii Moldova servește intereselor sale naționale.

I. CSI – STABILITATE SAU INSTABILITATE POLITICĂ A STATELOR POSTSOVIETICE?

1. Problemele funcționalității CSI

Acordul de la Minsk cu privire la crearea CSI, a fost, mai degrabă, rezultatul „distorsionat” al eșecului tratativelor de negociere a noului Acord unional din ultimii ani de existență a Uniunii Sovietice. Prin semnarea *Acordului de la Minsk* (8 decembrie 1991)¹ și, ulterior, a *Protocolului de la Alma-Ata* (21 decembrie 1991)² s-a încercat instituționalizarea juridică a noile realități politice din Europa și din lume la acel moment. Părțile semnatare ale actelor constitutive ale CSI (*Acordul de la Minsk* și *Protocolul de la Alma-Ata*) s-au obligat să respecte obiectivele și principiile *Statutului ONU* și ale *Actului Final de la Helsinki din 1975* și să recunoască și să respecte integritatea teritorială și inviolabilitatea frontierelor existente în cadrul CSI. Dacă Comunitatea s-ar fi limitat doar la direcțiile trasate de *Acordul de la Minsk* și *Protocolul de la Alma-Ata*, atunci CSI ar fi avut un caracter temporar și ar fi rămas în istorie doar ca o organizație care a asigurat dezmembrarea pașnică a URSS.

Schimbarea intervine începând cu anii 1993-1994. La 22 ianuarie 1993, la Minsk, Consiliul șefilor de stat (organul suprem al CSI) a adoptat *Statutul Comunității*.³ Inițial, el a fost semnat de către conducătorii ai șapte state – Armenia, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Rusia, Tadjikistan și Uzbekistan. În același an, puțin mai târziu, *Statutul* a fost semnat de Azerbaidjan, Georgia și Moldova (cu remarca că nu participă la discutarea problemelor de ordin politico-militar). *Statutul* nu a fost semnat de către Ucraina și Turkmenistan.

În preambulul *Statutului* CSI (al treilea act constitutiv după Acord și Protocol), se spune că Comunitatea se bazează pe suveranitatea egală a tuturor statelor-membre, care sunt subiecți cu aceleași drepturi ai relațiilor internaționale. Scopul, la momentul creării Comunității, a fost dezvoltarea și aprofundarea relațiilor de prietenie, vecinătate, încredere, comunicare și cooperare între statele membre. Totodată, se menționează că CSI nu este un stat și nu posedă împuterniciri supranaționale.

În general, *Statutul* CSI conține nouă capitole și patruzeci și cinci de articole: 1) obiective și principii (art. 1-6); 2) calitatea de membru (art. 7-10); 3) securitatea colectivă și cooperarea politico-militară (art. 11-15); 4) prevenirea conflictelor și soluționarea litigiilor (art. 16-18); 5) cooperarea în domeniile economic, social și juridic (art. 19-20); 6) organele Comunității (art. 21-35); 7) cooperarea interparlamentară (art. 36-37); 8) finanțarea (art. 38-40); 9) principiile finale ale Statutului (art. 41-45).

La 24 septembrie 1993, statele CSI au semnat *Acordul privind crearea Uniunii Economice*,⁴ iar la 15 aprilie 1994 – *Acordul privind crearea zonei de comerț liber*.⁵ Prin semnarea acestor acorduri, statele CSI au încercat să inițieze o serie de procese integraționiste, cu caracter preponderent economic, similare celor care stau la baza Uniunii Europene. Ulterior, au fost create noi organe din alte domenii, cu aceleași scopuri și obiective integraționiste.

La momentul actual, în CSI, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor, au fost create peste 70 de organe interstatuale și interparlamentare, care se ocupă de coordonarea activităților și acțiunilor statelor membre. Crearea

1 Соглашение о создании Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=176>

2 Алма-Атинская Декларация. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=178>

3 Устав Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=180>

4 Договор о создании Экономического союза. / <http://www.koroboff.spb.ru/EUROPE/1900462.html>

5 Соглашения от 15 апреля 1994 года о создании зоны свободной торговли. / <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=3635>

CSI a avut drept scop major asigurarea unei stabilități politice a noilor state independente printr-o cât mai bună funcționalitate a organizației. Acest lucru este menționat în *Acordul de la Minsk* și *Protocolul de la Alma-Ata*. Statutul CSI a încercat să imprime CSI noi aspecte și conținuturi prin inițierea unor procese integraționiste, ale căror finalitate ar fi fost coagularea într-o organizație internațională capabilă să rezolve multe probleme apărute la noile state independente în procesul de edificare a statalității lor.

Complexitatea și contradicțiile formării CSI s-au manifestat de la bun început. Cu toate că structura organizațională a CSI este dezvoltată, existând foarte multe organe interstatale, marea majoritate a documentelor nu sunt implementate. În toate documentele adoptate, chiar începând cu anul 1992, se simte o duplicitate a lor. Deși actele semnate în cadrul CSI declară tendințe integraționiste, în acțiunile sale, statele se conduc reieșind din interesele naționale. Practica anilor trecuți ne demonstrează clar că declarațiile adoptate nu s-au bazat pe intențiile reale și pe adevăratele posibilități ale statelor CSI. O mare parte din punctele enunțate așa și au rămas pe hârtie.

Pe unele probleme, pozițiile statelor Comunității, nu numai că nu s-au armonizat, ci dimpotrivă, au cunoscut o acutizare a divergențelor. Unele state văd în noua organizație un model similar Comunității Europene, altele consideră că CSI poate funcționa eficient numai datorită existenței unui centru puternic și a unei puteri centralizate, hotărârile căruia sunt obligatorii pentru toate statele membre. A treia categorie de state reduc CSI la parafraza „procesului de divorț” a URSS, care nu este altceva decât o organizație temporară.⁶

Instituționalizarea lentă și slabă a spațiului postsovietic sub forma CSI se explică anume prin acest fapt. Republicile fostei URSS au fost puse în fața dilemei: fie de a forma o nouă regiune politico-internațională, fie de a se integra într-o structură internațională deja existentă. Statele baltice, din start, au decis să meargă pe cel de-al doilea scenariu și, drept

6 ОЗОДИ Д. СНГ: дезинтеграция неизбежна. / http://www.prognosis.ru/news/asng/2006/10/12/strany_sng_postsovetskoe_prostranstvo.html

urmare, în 2004 au intrat în Uniunea Europeană. Pentru alte state, în special cele central-asiatice, în viitorul apropiat această perspectivă este puțin probabilă. Totodată, este adevărat că, la acest moment, nu există un alt spațiu politico-internațional, în afară de Uniunea Europeană, care ar fi capabil, din cauze obiective, să absoarbă unele state apărute după disoluția Uniunii Sovietice.

CSI așa și nu a devenit un mecanism de integrare a fostelor republici sovietice într-o formă coagulată (de genul Uniunii Europene). Aspectele decizionale ale CSI au caracter pur formal. CSI a devenit o componentă a sistemului politic euroasiatic, o realitate care există indiferent de tot subiectivismul ei. CSI asigură organizarea instituțională, și într-o anumită măsură normativ-juridică, a majorității statelor spațiului postsovietic. CSI este o organizația „tutelară” de structurare a teritoriului fostei Uniuni Sovietice și de elaborare a „regulilor jocului” pentru noile state independente. Însă, totodată, ca organizație este puțin funcțională și slab eficientă.

Analiza problemei eficienței structurilor CSI trebuie făcută din momentul constituirii Comunității și pe parcursul evoluției ei. În acest sens, putem enumera câteva etape convenționale:⁷

1) 1991-1993 – republicile unionale devin independente. Se desfășoară procesul de constituire a instituțiilor statale proprii. Din punct de vedere economic, ele continuă să facă parte dintr-un spațiu comun, cu o valută unică. Dar, în același timp, tendințele centrifuge se amplifică. Cu toate că în cadrul CSI sunt adoptate foarte multe decizii, cu scopul de a păstra piața unică și legăturile economice, statele comunității preferă să-și formeze sisteme economice proprii.

2) 1993-1996 – noile state independente și-au consolidat suveranitatea politică și și-au extins prezența în comunitatea internațională. Are loc schimbarea caracterului deciziilor interstatale în cadrul CSI. Atitudinea față de ele începe să devină una tot mai dură și critică. Pozițiile statelor în diferite probleme, în

7 Косов Ю., Торопыгин А. Содружество Независимых Государств: Институты, интеграционные процессы, конфликты. Учеб. пособие для студентов вузов, Москва, 2009, с.37-38.

Tabelul 1. Statistica documentelor finale adoptate și ratificate în cadrul CSI între 1991-2009 (până la 1 iunie 2009)

Țară	Semnate		Nesemnate		Ratificate		Neratificate		Retrase	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Armenia	35	94,6	2	5,4	28	80,0	6	17,2	1	0,3
Azerbaidjan	25	67,5	12	32,5	13	52,0	12	48,0		
Belarus	34	91,9	3	8,1	31	91,2	3	8,8		
Georgia	18	48,6	19	51,4	6	33,3	12	66,7		
Kârgâzstan	35	94,6	2	5,4	28	80,0	7	20,0		
Kazahstan	31	83,8	6	16,2	25	80,6	4	13,0	3	6,4
Moldova	27	72,9	10	27,1	18	70,3	8	29,7		
Rusia	33	89,2	4	10,8	14	42,5	10	30,3	9	27,2
Tadjikistan	36	97,3	1	2,7	34	94,4	2	5,6		
Turkmenistan	15	40,5	22	59,5	9	60,0	6	40,0		
Ucraina	23	62,2	14	37,8	18	78,3	3	13,0	2	8,7
Uzbekistan	21	56,8	16	43,2	17	81,0	3	14,3	1	4,7

Sursa: <http://cis.minsk.by/main.aspx?uid=8926>

Tabelul 2. Statistica documentelor procedurale adoptate și executate în cadrul CSI între 1991-2009 (până la 1 iunie 2009)

Țară	Semnate		Nesemnate		Executate		Neexecutate		Retrase	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Armenia	288	97,2	8	2,8	161	56,0	126	43,3	1	0,3
Azerbaidjan	174	58,7	122	41,3	104	59,7	70	40,3		
Belarus	287	97,0	9	3,0	263	91,6	24	8,4		
Georgia	154	52,0	142	48,0	22	14,2	132	85,8		
Kârgâzstan	294	99,3	2	0,7	224	76,1	70	23,9		
Kazahstan	283	95,6	13	4,4	197	69,6	86	30,3	2	0,1
Moldova	211	71,2	85	28,8	126	59,7	85	40,2	2	0,1
Rusia	288	97,2	8	2,8	222	77,0	45	15,6	21	7,4
Tadjikistan	295	99,7	1	0,3	224	76,0	71	24,0		
Turkmenistan	44	14,8	252	85,2	3	6,8	41	93,2		
Ucraina	178	60,1	118	39,9	93	52,2	77	43,2	8	4,6
Uzbekistan	141	47,6	155	52,4	70	49,6	71	50,4		

Sursa: <http://cis.minsk.by/main.aspx?uid=8926>

special cele economice, devin din ce în ce mai divergente. În relațiile între ele, statele trec, din ce în ce mai mult, la nivel bilateral.

3) din 1997 – toate statele Comunității au recunoscut criza executării deciziilor de bază adoptate în cadrul CSI. Unele state au refuzat să coopereze în mai multe chestiuni din diverse domenii – politice, economice, militare și cu caracter organizatoric al Comunității. Tot mai mult a început să se discute despre reformarea CSI cu scopul sporirii eficienței ei.

Din acel moment, au început să se vehiculeze mai multe scenarii posibile de dezvoltare a CSI, dintre care trei de bază.⁸ Primul – pesimist – Comunitatea treptat își încetează existența prin ieșirea statelor din sistemul de acorduri din cadrul CSI. Al doilea – vag – situația va fi neclară o perioadă încă destul de lungă. Șefii de state și de guverne se vor reu-

ni o dată-două ori pe an în timpul cărora vor fi luate hotărâri neobligatorii pentru state. În această situație CSI nu va mai fi o Comunitate, ci mai degrabă un club de reuniuni periodice pentru consultații referitoare la probleme comune. Al treilea – optimist – statele CSI cu timpul vor transforma în practică deciziile integraționiste luate la reuniunile la nivel înalt, ceea ce va duce la constituirea unei organizații funcționale și eficiente.

Acestor scenarii le sunt posibile câteva direcții principale de evoluție a CSI:⁹ 1) menținerea actualiei situații de incertitudine; 2) destrămarea ei definitivă în state total independente; 3) consolidarea până la nivelul de organizație internațională interstatală; 4) unificarea până la nivelul de confederație; 5) integrarea până la nivelul de federație. Reieșind din evoluția Comunității și situația ac-

⁸ Ibidem, p.38.

⁹ Косов Ю., Торопыгин А. *Op.cit.*, p.38-39.

tuală, ultimele scenarii sunt puțin realizabile, mai degrabă fiind posibile primele direcții de evoluție a CSI.

Criza de dezvoltare a CSI s-a încercat de a fi depășită prin două direcții de bază. Prima – activizarea organelor executive ale CSI. A doua – realizarea intereselor prin integrarea în diferite organe ale CSI. În 1998, la Moscova, s-a organizat un Summit cu genericul *Forumul extraordinar internațional pe probleme de optimizare a activității CSI*.¹⁰ Deși inițial se părea că au fost înregistrate unele succese, evoluția ulterioară a CSI a arătat inutilitatea reuniunii de la Moscova.

În dezvoltarea CSI s-a pronunțat, mai degrabă, o tendință diferită de cea integraționistă – regionalizarea intereselor politice și economice ale statelor Comunității prin crearea diferitor organizații separate.¹¹ În așa mod, interesele diferite ale statelor membre s-au materializat prin apariția unor structuri quasiregionale în cadrul CSI. Ele pot fi divizate în două grupuri: 1) organizații care doresc coagularea intereselor statelor CSI în jurul Rusiei – Comunitatea Economica Euro-Asiatică, Uniunea Statelor Asiei Centrale, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Organizația de Colaborare de la Shanghai; 2) totodată, au fost create și organizații din care Rusia nu face parte, așa cum este cazul GU(U)AM, reunind Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Republica Moldova (în mai 2005, Uzbekistanul s-a retras), percepută ca alternativă la CSI.

CSI a fost supusă criticelor puternice, pentru că nu a fost capabilă să păstreze legăturile istorice din cadrul ei. Tendințele centrifuge – suveranitatea politică și economico-financiară – au predominat scopurile integraționiste din cadrul CSI. La Summitul la nivel înalt de la Dușanbe din octombrie 2007, a fost făcută o nouă tentativă de reformare majoră a CSI. *Concepția de dezvoltare în continuare a CSI*¹² încearcă să elaboreze un nou

mecanism de adoptare a deciziilor în perspectiva implementării lor. Concepția încearcă să pună accentul pe componenta economică a Comunității, bazată pe principiile economiei de piață, ca modalitate principală de cimentare a relațiilor între statele CSI. Drept scop de bază a fost declarat finalizarea procesului de formare a spațiului comerțului liber, reieșind din principiile, regulile și normele Organizației Mondiale a Comerțului.

CSI, ca comunitate internațională de state, nu este o formă integraționistă, deși și-a propus drept scop de bază anume acest aspect. La etapa inițială, CSI a avut un rol pozitiv, de acomodare la noile realități, ale fostelor republici unionale în perioada imediată destrămării Uniunii Sovietice. Atât centrul unional, cât și periferiile, aveau nevoie de aparența păstrării spațiului sovietic unic. CSI a fost anume aceea aparență, și nicidecum o organizație de integrare. La acest moment, CSI reprezintă locul cel mai potrivit pentru întâlniri regulate a președinților de state și a șefilor de guvern, un fel de „club al președinților postsovietici”, de debateri sterile, fără rezultate concrete. Integrarea politică a statelor CSI s-a dus și se duce numai la nivel de discuții, fără angajamente reale din partea lor.

2. Spațiul geopolitic al CSI și influența factorului rus

Dezmembrarea Uniunii Sovietice a schimbat structura geopolitică a lumii caracteristice perioadei postbelice. Odată cu căderea „zidului Berlinului”, s-a rupt axa politico-ideologică a Globului existentă după cel de-al doilea război mondial – Vest-Est – care trecea prin centrul continentului european. Disputa geopolitică din perioada „războiului rece” s-a dat dintre cele două spații geopolitice care împărțeau lumea – euroatlantism (în frunte cu SUA) și euroasiatism (condus de URSS). Spațiul euroatlantic sugerează o definiție instituționalizată a Europei. Este de fapt definiția care identifică, explicit și implicit, apartenența la Europa și instituțiile occidentale, în special UE și NATO. Accentul cade aici nu pe Europa culturală sau geografică, ci pe Europa

10 Решение о проекте решения о проведении специального межгосударственного форума для обсуждения вопросов о совершенствовании деятельности СНГ и его реформирования. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N99800008>

11 СНГ: декларативная вывеска или действующая организация? / <http://www.echo.msk.ru/programs/klinch/613471-echo/>

12 Решение о Концепции дальнейшего развития Содружества Независимых Государств и Плана основных мероприятий по ее реализации. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90700503#kocep>

instituțională.¹³ Euroasiatismul susține unicitatea Rusiei ca un tip istoric-cultural aparte, care are atât elemente europene, cât și asiaticе.¹⁴

Seismul geopolitic de la sfârșitul „războiului rece” a dus la reconfigurarea celor două spații geopolitice principale existente în perioada postbelică. Euroatlantismul, începând cu mijlocul anilor '90 ai secolului trecut, și-a extins spațiul său de influență spre est prin încorporarea în NATO și în Uniunea Europeană a unor state foste comuniste, astfel pătrunzând pe terenul care în timpul „războiului rece” a aparținut euroasiatismului. Acest lucru a dus la fragmentarea spațiului euroatlantic, prin apariția unei componente mai moderate – eurocontinentalismul (neo-gaullism) – pe axa Paris-Berlin, opozantă axei Washington-Londra caracteristică euroatlantismului.¹⁵ La începutul secolului al XXI-lea, prin extinderile NATO și UE, cele două spații geopolitice occidentale au ajuns la hotarele CSI.

Euroasiatismul, având pilonul principal Uniunea Sovietică, după destrămarea acesteia, s-a redus la limitele CSI. Federația Rusă, în calitate de moștenitoare politică a „defunctei” Uniuni Sovietice, și-a declarat intențiile de a fi înlocuitoarea ei geopolitică în peisajul geopolitic al lumii. După confuzia din anii '90, această tendință s-a pronunțat, din ce în ce mai puternic, la începutului secolului al XXI-lea, odată cu venirea lui Vladimir Putin la conducerea Rusiei.

Geopolitic, spațiul CSI nu reprezintă un monolit. Factorul Rusiei este cel care determină divizarea geopolitică a CSI.¹⁶ Statele CSI, în relațiile cu Federația Rusă, pot fi divizate în două categorii: 1) statele orientate în politica lor externă în mare măsură spre Rusia (Belarus, Armenia și statele Asiei Centrale) și 2) statele care doresc să aibă în politica lor externă o anumită autonomie și independență față de Federația Rusă (Georgia (când aceasta făcea parte din CSI), Ucraina, Azerbaidjan și

Moldova). Prima categorie de state au creat, la inițiativa Rusiei, diferite organizații în cadrul CSI: Comunitatea Economică Euro-Asiatică, Uniunea Statelor Asiei Centrale, Spațiul Economic European, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Organizația de Colaborare de la Shanghai. Statele celei de-a doua categorii s-au organizat în GUAM.

După dezastrul geopolitic din anii '90 ai secolului trecut, Rusia încearcă să-și recâștige pozițiile pierdute. În politica externă a Federației Ruse, spațiul CSI are un rol vital. Pentru a i se recunoaște pretențiile geopolitice asupra statelor CSI, Rusia le-a inventat chiar și un termen special – „străinătatea apropiată”.¹⁷ Dacă în primul deceniu după destrămarea Uniunii Sovietice, Moscova încerca să mențină statele „neascultătoare” în sfera sa de influență, în special, prin conflictele etnopolitice rămase „zestre” de la „defuncta” Uniune Sovietică, atunci începând cu anul 2000, pârghiile rusești de presiune asupra statelor CSI se diversifică. Pentru a le face „ascultătoare” pe „rebelele” Comunității, Federația Rusă a început într-o măsură tot mai mare să folosească „armele” economice și energetice.

Noua politică externă a statului rus reiese din *Concepția politicii externe a Federației Ruse*, adoptată la 28 iunie 2000.¹⁸ În esență, Concepția înglobează întreaga activitate a Rusiei în sfera relațiilor internaționale. Un element important al Concepției din 2000 îl reprezintă *pragmatismul* – definit ca realizare a intereselor naționale care vor fi apărute consecvent, iar, unde trebuie, și cu fermitate. Un punct interesant al Concepției sunt prioritățile regionale. Rusia își afirmă interesul pentru o politică multivectorială, echilibrată din punct de vedere geografic. Direcția principală a fost și rămâne colaborarea cu statele CSI, care trebuie să formeze o centură a „bunei vecinătăți” pentru Moscova. Totodată, Rusia declară că în acest spațiu va acționa de pe poziții realiste. Spațiul CSI rămâne prioritatea regională a Rusiei și în noua *Concepție a politicii externe a Federației Ruse*, adoptată la 12 iulie 2008.¹⁹

13 Meinig D.W. *Heartland and Rimland in Eurasian History*. // *West Politics Quarterly*, 1956, Vol.IX, p.553-569.

14 Савицкий П.Н. *Утверждения евразийцев*, Москва, 1997, с.96.

15 Dungaciu D. *Geopolitica si securitate la Marea Neagra: optiunile strategice ale Romaniei si Moldovei*. / <http://leader.viitorul.org/public/507/ro/DanDungaciu06.pdf>

16 Годин Ю. *Россия и СНГ: геополитические вызовы*. // *Мировая экономика и международные отношения*, 2009, №4, с.90-94.

17 Leancă Iu. *Evoluția relațiilor externe. / Tranziția: retrospective și perspective*, Chișinău 2002, p.363-364.

18 Концепции внешней политики Российской Федерации (28 июня 2000 г.) / <http://www.nationalsecurity.ru/library/00014/index.htm>

19 Концепции внешней политики Российской Федерации

În strategiile Kremlinului, statele CSI trebuie să fie sfera prioritară a politicii externe a Rusiei, spațiul intereselor ei privilegiate și zona în care predomină din punct de vedere politic, economic, militar și cultural. Federația Rusă percepe CSI drept posibilitate de recuperare a pozițiilor ei istorice „firești” și „naturale” de putere dominantă în centrul Eurasiei. Principalii inamici ai Rusiei sunt statele occidentale, care prin extinderea NATO au penetrat teritoriul fostei Uniuni Sovietice și susțin aspirațiile euroatlantice ale unor state din CSI.²⁰

„Revoluțiile cromate” din Georgia și Ucraina, precum și mutațiile înregistrate în Kârgâzstan, interpretate de către Moscova drept o invazie geopolitică a Occidentului în spațiul ei vital de protecție a securității, au provocat disfuncții instituționale ale CSI.²¹ Mai mult, s-au înregistrat tensiuni în planul raporturilor economice, având la bază motive de ordin politic, așa cum s-a întâmplat în relațiile Moscovei cu Kievul, Tbilisiul și Chișinăul, au slăbit relațiile culturale, contactele interumane etc. S-au perpetuat și se perpetuează tensiunile în planul relațiilor militare, generate de prezența unor baze sau contingente militare rusești pe teritoriile unora dintre statele membre ale CSI. Totul a culminat cu războiul ruso-georgian din august 2008, după care Georgia a declarat că iese din CSI, mulți catalogând-o drept „groparul” Comunității.²²

Ceva mai devreme, la sfârșitul lui 2005, președinții georgian și ucrainean, Mihail Saakasvili și Viktor Iuscenko, au lansat o inițiativă de creare a unei „Comunități a opțiunii democratice” în spațiul Mării Baltice, Mării Negre și Mării Caspice, concepută drept un instrument puternic pentru „eliberarea țărilor membre ale organizației de încălcarea drepturilor omului, de orice spirit de confrunta-

re și de conflicte înghețate”.²³ Inițiativa a fost percepută de analiștii ruși drept o clasare la „rebut” a GUAM-ului, dar și o încercare de a se exercita presiuni asupra Republicii Belarus, aflată în relații speciale cu Moscova.²⁴

Kremlinul a devenit tot mai iritat de inițiativele democratice ale Occidentului în spațiul postsovietic. După ce în 2003-2005 a fost înfrântă în „revoluțiile cromate” din Georgia și Ucraina de către Occident, Rusia a ripostat dur în anii următori, folosind pe larg „arma” economică și energetică împotriva statelor „neascultătoare” ale Comunității. În urma acțiunilor sale, Moscova a reușit să anihileze GUAM-ul, la început prin ieșirea Uzbekistanului, ca apoi prin divizarea lui să-l reducă la un aspect decorativ. Anul 2008 a fost unul decisiv în relațiile dintre Rusia și Occident. Recunoașterea internațională a regiunii Kosovo, Summitul NATO cu decizii confuze și semnale duble referitor la aderarea Ucrainei și Georgiei, de la București, a iritat la maximum administrația de la Kremlin.²⁵ Drept urmare, Rusia și-a demonstrat forța și intențiile agresive în evenimentele din Osetia de Sud.

Războiul din Caucaz a însemnat eșecul politicii de lungă durată a Rusiei de a folosi conflictele „înghețate” în calitate de bariere principale împotriva „occidentalizării” și „europenizării” statelor CSI.²⁶ Posibilitatea ca aceste conflicte vor fi, într-un anumit sau altfel, „dezghețate” nu fost luată în calcul de către Moscova. În urma războiului din vara lui 2008, Rusiei i-a revenit „partea cea mică” din Caucaz – Osetia de Sud și Abhazia. Recunoașterea independenței celor două teritorii separatiste georgiene de către Rusia a însemnat orientarea de lungă durată a Tbilisiului către structurile occidentale. Federația Rusă a fost incapabilă să mențină Georgia în sfera ei de influență prin mijloace politice.

După războiul cu Georgia, conducerea Federației Ruse a făcut câteva declarații principale referitoare la relațiile cu fostele republici sovietice. Președintele rus, Dmitrii Medvedev, în termeni similari enunțați de președinte-

(12 июля 2008 г.) / <http://www.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/d48737161a0bc944c32574870048d8f7?OpenDocument>

20 Федулова Н. Россия – СНГ: время собирать камни. // *Мировая экономика и международные отношения*, 2006, №1, с.104-111.

21 Тренин Д. «Москва мускулистая»: одиночество отдельно взятого центра силы. // Брифинг московского центра Карнеги, Том 11, Выпуск 1, январь, 2009. / http://www.carnegie.ru/ru/pubs/briefings/TreninBr_Russ_11_1_09_web.pdf

22 Малащенко А. Кавказ, который мы теряем. // Брифинг московского центра Карнеги, Том 11, Выпуск 3, август, 2009. / http://www.carnegie.ru/ru/pubs/briefings/Malashenko_Briefing_09_Caucasus.pdf

23 *Comunitatea Statekor independente organizație în pragul colapsului*. / <http://stiri.kappa.ro/externe/26-08-2005/comunitatea-statelor-independente-o-organizatie-in-pragul-colapsului-78378.html>

24 Годин Ю. *Op.cit.*

25 Тренин Д. *Op.cit.*

26 *Idem.*

le american Monroe la începutul secolului al XIX-lea, a formulat doctrina intereselor ruse privilegiate în țările CSI. Totodată, Medvedev a înaintat teza protejării de către Rusia a cetățenilor ruși care locuiesc peste hotarele ei. Politica externă agresivă a Federației Ruse a dus la izolarea ei pe arena internațională. În situația creată, ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, a propus drept soluție integrarea alternativă a „celeia de-a doua Europă” împrejurul Rusiei.²⁷ Marea deosebire de „prima Europă” constă în faptul că potențiala „a doua” (CSI) are un hegemon cu pretenții autoritare, care în multe cazuri se gândește doar la propriile interese – Federația Rusă. Reieșind din această paradigmă, procesele integraționiste ale statelor „celeia de-a doua Europă” trebuie să aibă loc din perspectiva refacerii centrului de putere rus în interiorul acestei uniuni euroasiatice.

Rezervele față de această paradigmă persistă, într-o măsură mai mare sau mai mică, practic la toți partenerii Rusiei din CSI și ridică bariere serioase în fața „integrării europene orientale”. Despre acest lucru ne vorbește concludent faptul că niciun partener al Rusiei, din Organizația Tratatului de Securitate Colectivă sau Comunitatea Economică Euro-Asiatică, nu a susținut poziția principială a Moscovei de a recunoaște independența Osetiei de Sud și Abhaziei. Aliații Rusiei au catalogat acest moment ca un „test” al independenței și niciunul din ei nu a vrut să fie privit ca un simplu satelit al Moscovei.²⁸

Ieșirea Georgiei din Comunitate a provocat noi discuții privind esența CSI – este un instrument ineficient, confuz și amorf, un fel de decor, sau o organizație care într-adevăr există? Multe voci afirmă ca pasul făcut de Tbilisi va avea efectul domino. În replică, Moscova afirmă că CSI va exista atât timp cât Federația Rusă va avea nevoie de aceasta.²⁹ Elita rusă, pe lângă rațiunile legate de securitate, mai are nevoie de CSI și din considerente de prestigiu. Prin CSI, Rusia dorește să demonstreze că este capabilă în continuare, în calita-

te de lider, să organizeze spațiul postsovietic, reieșind din interesele ei.

Geopolitic, spațiul postsovietic nu este un monolit. Factorul rus este principalul care determină liniile de separație în cadrul peisajului geopolitic al CSI. Din acest punct de vedere, CSI nu este o comunitate, ci, mai degrabă, un spațiu conflictual de state – Rusia-Georgia, Rusia-Ucraina sau Armenia-Azerbaidjan sunt doar unele exemple (cele mai grave) dintre multele cazuri de relații tensionate între statele CSI. Membrele Comunității care au încercat să concureze cu Rusia – Ucraina și Georgia – imediat au fost taxate de către Moscova. Pentru Federația Rusă ar fi o puternică lovitură de imagine, atât internă cât și externă, dacă CSI și-ar înceta existența.

27 Лавров С. *Внешняя политика России и новое качество геополитической ситуации*. / http://www.mid.ru/brp_4.nsf/itogi/BB6FDBC9CE863B2-C325752E0033D0F9.

28 Тренин Д. *Op.cit.*

29 СНГ: декларативная вывеска или действующая организация?

II. POLITICA EXTERNĂ ȘI SECURITATEA

1. Natura relațiilor între UE și Rusia

Referindu-ne la politica externă și cea de securitate, considerăm că este relevant de a face o evaluare a relațiilor dintre UE și Rusia în acest domeniu. Importanța acestui subiect reiese ca rezultat al disensiunilor dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă la capitolul de politică externă și de securitate. Problemele care apar între acești doi actori va afecta în mod direct și politica externă a Republicii Moldova. Astfel, optând pentru un anumit vector în politica sa externă, Chișinăul va fi nevoit să se distanțeze de poziția oficială a celuilalt actor. Pentru a înțelege mai bine sursa acestor divergențe, trebuie de atras atenția asupra evoluției relațiilor dintre UE și Rusia și de evaluat atitudinea părților față de așa-numita „vecinătate comună”.

Relațiile dintre Rusia și Uniunea Europeană au cunoscut mai multe etape de dezvoltare. Dacă inițial era vorba de un parteneriat strategic între părți, acum putem vorbi de o înrăutățire a relațiilor lor, din diverse motive.

Inițial, autoritățile de la Moscova și-au exprimat oficial interesul lor față de Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) și politica de apărare a UE. Liderii ruși au văzut în această inițiativă o încercare a Uniunii Europene de a-și afirma independența față de NATO, organizație față de care oficialii de la Moscova nu și-au ascuns niciodată atitudinea lor negativă. Crearea și dezvoltarea PESC a fost percepută ca un mecanism nou pentru dezvoltarea relațiilor între părți în domeniul securității. Summitul de la Paris din octombrie 2000 a marcat un pas important spre o dezvoltare pozitivă a cooperării în domeniul securității, confirmându-se ideea de dezvoltare a unui „parteneriat strategic” între părți, anunțată încă în a doua jumătate a anilor '90. Mai mult chiar, după ce Vladimir Putin a de-

venit președinte al Rusiei, politica Moscovei devenise mai pro-europeană.

În urma acestor evenimente, s-a creat impresia că Moscova și Bruxelles vor obține foarte repede rezultate pozitive în privința dialogului politic în domeniului de securitate. Totuși, evenimentele au cunoscut o altă evoluție decât s-a așteptat inițial. Prima „dezamăgire” a Rusiei se referă la decizia de folosire de către Bruxelles a Uniunii Europene Occidentale, o structură strâns legată de NATO, drept bază pentru viitoarele capacități militare ale UE.³⁰ Însă, Moscova a sperat ca eforturile UE în domeniul securității și apărării să contrabalanseze NATO. Totodată, Rusia a creat propriul sistem de securitate colectivă, care se dorește a fi o alternativă a NATO.

Ideea unui „parteneriat strategic” nu a prins contur și a rămas doar la nivel de declarație. Problema e legată de faptul că UE și Rusia aplică diferite înțelesuri ale termenului de „parteneriat strategic”. Din punctul de vedere al Rusiei, partenerii strategici cooperează la nivel internațional unde interesele lor coincid, excluzând implicarea în afacerile interne, fapt care evită referințele la valorile comune, care sunt cruciale în abordarea UE.³¹ Statele occidentale însă și-au permis de mai multe ori să critice situația politică internă din Rusia, acuzând-o de derapaje de la principiile democratice. De asemenea, statele occidentale au criticat comportamentul armatei federale în cel de-al doilea război din Cecenia. Drept reacție, oficialii ruși au dezvoltat un obicei enervant de a contracara orice critică a UE, arătând asupra problemelor proprii ale Europei, precum activitatea mafiei din Europa de Sud, protecționismul economic sau drepturi

30 Nikitin A. *Analysis: Russian Perception of the CFSP/ESDP, EU-ISS*, 29 May 2006. / <http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/browse/6/article/russian-perceptions-and-approaches-to-cooperation-in-esdp/>

31 Fischer S. *The EU and Russia: a contested Partnership*, în *Partnerships for effective multilateralism. EU relations with Brazil, China, India and Russia*, Chaillot Paper n.109, may 2008, p.117 / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp109_01.pdf

inadecvate pentru minoritățile etnice din statele baltice.³²

Necesitatea adoptării unei strategii pe termen lung care ar fi reflectat schimbările care au avut loc în Europa și în relațiile internaționale au determinat Rusia și UE să adopte acțiuni practice pentru a aduce un suflu nou cooperării bilaterale. La Summitul din mai din 2003 din Sankt-Peterburg, Rusia și UE au ajuns la o înțelegere asupra scopului strategic principal al parteneriatului lor privind crearea spațiilor comune în patru domenii, inclusiv în politica de securitate. Însă, părțile au viziuni diferite ale conținutului celor patru spații comune. UE caută să îmbunătățească nivelul și calitatea cooperării sale cu Rusia prin apropierea Moscovei de Europa, așa încât să impună logica sa asupra Moscovei privind dezvoltarea spațiului integraționist, iar Rusia a adoptat o poziție opusă, preferând să dezvolte parteneriatul în baza unei apropieri reciproce și să acționeze din perspectiva intereselor fundamentale ale ambelor părți.³³

Practica de negociere a Uniunii Europene cu statele care doreau să adere la UE se bazează pe principiul condiționalității. Cu alte cuvinte, statele candidate trebuie să îndeplinească un șir de reforme politice și economice pentru a putea să adere la UE. Principiul condiționalității nu a mers însă și în cazul Federației Ruse. Premisa inițială a UE, precum că Rusia va înainta progresiv spre o democrație liberală și economie de piață și va accepta normele europene conținute în *acquis communautaire*, nu a fost realizată după cum demonstrează actualele tendințe.³⁴ În mare parte, asta s-a datorat unei creșteri economice foarte importante din Rusia în perioada președinției lui Putin, fapt care i-a permis acestui stat să nu mai depindă de împrumuturile financiare din exterior. Drept rezultat, politica externă a Federației Ruse s-a schimbat foarte mult, aceasta optând pentru o proprie cale de dezvoltare, în conformitate cu statutul său de mare putere mondială.

32 Barysch K. *Russia, realism and EU unity*, Centre for European Reform, July 2007. / http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

33 Danilov D. *Russia and European security*, în *What Russia sees*, Chaillot Paper n. 74, January 2005, p.87. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp074.pdf>

34 Trenin D. *Russia and the European Union: redefining strategic partnership*, în *Partnerships for effective multilateralism. EU relations with Brazil, China, India and Russia*, Chaillot Paper n.109, May 2008, p.133. / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp109_01.pdf

Ulterior, au avut loc mai multe evenimente care au scos în evidență disensiunile existente între UE și Rusia în domeniul politicii externe. Astfel, odată cu extinderea din 2004, în cadrul UE s-a format un grup de state care au o poziție critică față de Moscova. Este vorba de Polonia și statele baltice, în special Lituania, care tradițional se asociază cu o critică dură la adresa Rusiei.³⁵

Un alt eveniment, care a avut un impact deosebit asupra conținutului relațiilor dintre UE și Federația Rusă, a fost alegerile prezidențiale din Ucraina. După Revoluția Oranj din decembrie 2004 din Ucraina, Moscova a adoptat o atitudine mult mai dură în relațiile sale cu fostele republici sovietice, folosind o combinație de presiuni politice și economice pentru a nu admite apropierea acestora mai aproape de UE și NATO. Rolul statelor europene, în special al Poloniei, a fost semnificativ pentru susținerea opoziției prooccidentale în timpul alegerilor prezidențiale din 2004 din Ucraina. La insistența statelor UE, alegerile conform cărora ar fi câștigat omul Rusiei, Victor Ianukovici, au fost declarate nevalabile. La alegerile repetate a câștigat liderul opoziției, Victor Iușcenko. Revoluțiile „colorate” au schimbat optica politicii externe a Moscovei. Aceasta a sperat ca, în urma apropierii sale de statele occidentale, să obțină libertatea de acțiune în spațiul CSI, fapt care nu s-a realizat.

Ucraina nu a întreprins vreo acțiune care ar fi provocat sistemul de securitate condus de Rusia în spațiul postsovietic. Totuși, Ucraina a susținut PESC drept un actor emergent de securitate, care creează un sistem de securitate alternativ în vecinătatea apropiată a Rusiei, fără a acorda multă atenție strategiei de securitate a Rusiei.³⁶

Cazul Kosovo a reliefat, odată în plus, existența unei optici diferite între UE și Rusia față de securitatea europeană. Pentru multe state europene, recunoașterea independenței Kosovo este unica modalitate de soluționare a acestui conflict din Balcani. Rusia, însă, a criticat dur statele europene care au recunoscut declarația de independență a Kosovo din februarie 2008, insistând asupra ideii creării

35 Samokhvalov V. *Relations in the Russia-Ukraine-EU triangle: „zero-sum game” or not?*, Occasional Paper n.68, September 2007, p.11, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ68.pdf>

36 *Ibidem*, p.22.

unui precedent periculos în dreptul internațional.

Divergențe importante între Uniunea Europeană și Federația Rusă sunt legate și de viitorul statelor din cadrul CSI, care acum constituie așa-numita „vecinătate comună”. În urma extinderii din 2004 și 2007, UE a devenit vecină cu unele state din cadrul CSI. Mai mult chiar, prin introducerea conceptului de Europă Lărgită și a Politicii Europene de Vecinătate, Uniunea Europeană a penetrat regiunea considerată de Moscova o sferă a intereselor sale vitale. În urma acestor evenimente, atitudinea liderilor ruși s-a schimbat foarte mult față de politica Uniunii Europene. Moscova percepe UE drept un potențial rival politic care a pătruns în vecinătatea sa apropiată și încearcă să excludă Rusia din cadrul noilor aranjamente de securitate.³⁷ Drept urmare, Federația Rusă a întreprins mai multe măsuri pentru a-și menține influența sa în statele membre ale CSI, regiune considerată drept zonă a intereselor vitale ale Moscovei.

Statele membre ale CSI au elaborat diferite politici și au manifestat diferite aspirații față de UE și CSI. După destrămarea URSS, unele state au încercat să se apropie de statele Comunității Europene. Însă, fiind dependente economic de Rusia, aceste state se confruntă cu dilema de a avea un viitor cu UE sau cu Rusia și CSI. Atât Rusia, cât și Uniunea Europeană încearcă să modeleze „vecinătatea comună” în conformitate cu obiectivele lor, fapt care generează divergențe între părți. În aceste condiții, statele din fosta Uniune Sovietică au semnat un șir de documente în cadrul CSI și cu Uniunea Europeană. Totodată, unele dintre aceste state, precum Republica Moldova și Ucraina, și-au anunțat integrarea europeană drept un obiectiv strategic al politici lor externe. În acest caz, apare problema compatibilității dintre UE și CSI cu referire la politica externă și la cea de securitate.

După cum a fost spus mai sus, obiectivele UE și CSI corespund în acest domeniu, însă modalitatea de realizare a acestora diferă de la caz la caz. Iar, angajamentele pe care și le-a luat Republica Moldova în urma semnării mai multor acorduri cu UE nu sunt compati-

bile cu cele semnate în cadrul CSI din cauza poziției Moscovei față de politicile Uniunii în raport cu vecini săi din Estul Europei.

Astfel, în conformitate cu articolul 7 al Acordului cu privire la crearea Comunității Statelor Independente, *părțile semnatare recunosc că coordonarea activității de politică externă ține de sfera activității lor comune*.³⁸ De asemenea, în conformitate cu Statutul Comunității Statelor Independente din 22 ianuarie 1993, *părțile semnatare, prin articolul 4 al acestui document, stabilesc că coordonarea activității de politică externă și colaborarea în domeniul politicii de apărare și pazei frontierelor externe țin de sfera activității comune a statelor membre*.³⁹ Mai mult chiar, în cadrul CSI a fost semnat în mai 1992 *Tratatul Securității Colective* de șase state (Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan și Armenia) cu scopul de a face față vreunei agresiuni militare din exterior. Ulterior, pentru a mări greutatea politică a acestei structuri, s-a luat decizia de a transforma *Tratatul Securității Colective* în *Organizația Tratatul Securității Colective*, fapt realizat în octombrie 2002.⁴⁰ Alianța prevede că deciziile adoptate sunt obligatorii pentru toți membrii. Moldova nu a aderat la această structură deoarece, conform Constituției, este un stat neutru. Totodată, trebuie de menționat că mai multe state din CSI au creat o organizație nouă în 1997 – GUUAM – formată din Azerbaidjan, Uzbekistan, Georgia, Ucraina și Moldova. Această structură, susținută din exterior, avea scopul de a limita influența rusă în Caucazul de Sud, în zonele Mării Caspice și Mării Negre.

Republica Moldova, odată semnând aceste documente, s-a obligat să-și coordoneze politica sa externă cu statele membre ale CSI care au, adeseori, viziuni diferite în legătura cu politica internațională. Coordonarea înseamnă și adoptarea pozițiilor comune față de evenimentele internaționale. Pe parcursul anilor '90 ai secolului trecut, această incompatibilitate nu era atât de evidentă precum este acum. Însă, odată cu extinderea UE spre

38 Соглашение о создании Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=176>

39 Устав Содружества Независимых Государств / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=180>

40 Федулова Н. *Содружество Независимых Государств Мировая – 15 лет спустя*. // Мировая Экономика и Международные Отношения, 2006, №.12, с.87.

37 Nikitin A. *Op.cit.*

Est, proclamarea integrării europene drept obiectiv strategic pentru Republica Moldova și schimbarea opticii politicii externe a Rusiei față de Occident, lucrurile s-au schimbat semnificativ. Situația față de fostele republici sovietice din spațiul CSI din Europa de Est este percepută de Rusia în termenii jocului de sumă zero.

Republica Moldova, aderând la CSI, a semnat ulterior cu Uniunea Europeană Acordul de Parteneriat și Cooperare, care prin articolul 6 stabilește un dialog politic între părți care va întări legăturile dintre Republica Moldova și Comunitate, iar prin aceasta și cu Comunitatea națiunilor democratice; va conduce la o mai mare convergență a pozițiilor pe probleme internaționale de interes reciproc, întărind astfel securitatea și stabilitatea; va încuraja Părțile să coopereze în probleme privind consolidarea stabilității și securității în Europa, în respectarea principiilor democrației, în respectarea și promovarea drepturilor omului, în particular a drepturilor minorităților și vor desfășura consultări, dacă va fi necesar, pe aceste probleme.⁴¹

Mai târziu, odată cu extinderea UE în Europa Centrală și de Est, autoritățile de la Bruxelles au trebuit să elaboreze un nou cadru legislativ care urma să facă față rigorilor timpului. Astfel, a fost anunțată Politica Europeană de Vecinătate (PEV) al cărei principal instrument – Planul de Acțiuni (PA) – constă dintr-o listă de obiective pe care statele partenere trebuie să le îndeplinească pentru a beneficia de relații mai strânse cu UE. Republica Moldova, semnând PA la 22 februarie 2005, și-a luat un șir de angajamente și în domeniul politicii externe și de securitate; prevenirii conflictelor și managementului crizelor. Articolul 13 din Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (PAUERM) *Consolidarea dialogului politic și cooperării în probleme externe și de securitate* identifică următoarele domenii de activitate:⁴²

- *Continuarea și dezvoltarea dialogului politic și cooperării cu UE privind Transnistria, probleme regionale și internaționale, inclusiv în cadrul Consiliului Europei și OSCE;*

- *Colaborarea cu UE în scopul eficientizării instituțiilor și convențiilor multilaterale, consolidând astfel guvernarea globală, a coordonării în domeniul combaterii amenințărilor la adresa securității și abordarea problemelor de dezvoltare;*

- *Dezvoltarea cooperării privind sancțiunile întreprinse de UE;*

- *Purtarea unui dialog activ între Moldova și UE privind implementarea Strategiei Europene de Securitate;*

- *Dezvoltarea posibilității pentru alinierea Moldovei la declarațiile privind Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) a UE, de la caz la caz.*

Articolul 16 al PA privind Cooperarea pentru soluționarea conflictului transnistrean stabilește un șir de măsuri care necesită a fi întreprinse pentru rezolvarea diferendului transnistrean. Uniunea Europeană își afirmă clar disponibilitatea de participa la soluționarea acestui conflict. În același articol 16 al PA este un aliniat care se referă la „realizarea unor noi progrese semnificative cu Ucraina privind problemele existente pe sectorul transnistrean al frontierei; consolidarea cooperării cu administrația Ucrainei, inclusiv schimbul efectiv de informații despre fluxurile de bunuri și persoane ce traversează frontiera comună. Angajarea activă în consultările trilaterale Moldova-Ucraina – Comisia Europeană privind măsurile de asigurare a managementului și controlului corespunzător al întregii frontiere a Moldovei cu Ucraina, în special a sectorului Transnistrean.” Pentru ca aceste obiective să fie realizate, Uniunea Europeană a numit un Reprezentant Special al UE (RSUE) pentru Moldova în martie 2005, Adriaan Jacobovits de Szeged. RSUE are obiective clare să contribuie la soluționarea conflictului. Prioritățile RSUE și cele ale PEV coincid în general așa fel, încât s-a prevăzut ca aceste două instrumente să se complementeze.⁴³

Unul dintre domeniile importante de cooperare între Republica Moldova și UE este Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră (EUBAM), creată cu scopul de a realiza obiectivele stipulate în PA. Inițiativa

41 Acordul de Parteneriat și Cooperare. / http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_moldova.pdf

42 Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. / http://www.ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf

43 Grevi G. *The EU Special Representative for Republic of Moldova*, în *Pioneering foreign policy: The EU Special Representatives*, Chailot Paper n. 106, october 2007, p. 66. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/chai106.pdf>

Ucrainei de a găzdui EUBAM, misiune deschisă în noiembrie 2005, nu a fost salutăată cu mare entuziasm de Moscova.⁴⁴ În martie 2006, Ucraina a adoptat decizia de a permite doar importul și tranzitarea mărfurilor întreprinderilor din Transnistria, care au fost înregistrate de autoritățile din Moldova. Răspunsul oficial al Moscovei a luat forma criticii privind „blocaada economică”.⁴⁵

2. Probleme și divergențe în legătură cu „spațiul comun”

Atitudinea Rusiei față de PEV a fost, în general, una negativă. Rusia a refuzat să participe în cadrul PEV, fiindcă această politică a fost elaborată și introdusă fără nici vreo intervenție din partea Moscovei și pentru că statele postsovietice au fost privite în cadrul PEV drept un obiect legitim al politicilor europene, iar introducerea PEV a fost privită de către Rusia drept realizarea unui proiect geopolitic rival.⁴⁶ Moscova a considerat că are drept scop principal apărarea influenței Rusiei în spațiul postsovietic. Potrivit unor opinii, prezența și eficiența UE în Europa de Est este slăbită de competiția din regiune cu Rusia; aceasta înseamnă că PEV este mai mult percepută în termeni politici sau geopolitici, în comparație cu extinderea, cel puțin acesta fiind punctul de vedere văzut din Rusia.⁴⁷

UE, ca și în cazul extinderii, dorește exportarea ordinii sale normative în statele din afara frontierelor sale. Planul de Acțiuni cere aderarea la normele și valorile Comunității, precum democrația și drepturile omului, și adoptarea standardelor UE.⁴⁸ Acest activism european deranjează Rusia, care continuă să gândească în termenii jocului de sumă zero. Rusia înțelege dorința UE de a crea un mediu prietenos în jurul frontierelor sale, însă nu

împărtășește dorința UE de a face din acest mediu o vecinătate apropiată a UE, care ar fi în general orientată spre standardele UE.⁴⁹

Moscova, la rândul ei, pentru a-și menține influența în statele CSI, a lansat un nou proiect numit Spațiu Unic Economic, incluzând Ucraina, Belarus și Kazahstan. Cel puțin, implicit, aceste proiecte integraționiste instituționalizează o competiție cu aspirațiile europene ale unor state din fosta URSS, în special Ucraina.⁵⁰ După decizia Ucrainei de a adera la această organizație, Uniunea Europeană a avut o replică dură prin care a criticat poziția liderilor ucraineni, „întrebând despre sinceritatea dorinței Kievului de a adera la UE”.⁵¹

Reieșind din acest proiect, CSI este văzut drept un instrument de păstrare și extindere a sferei de folosire a limbii ruse în statele Comunității, fapt care are și o conotație politică. Rusia, tinzând spre păstrarea influenței sale în CSI, este interesată ca și în viitor elita politică, economică, intelectualitatea, să vorbească limba rusă.⁵² Totodată, consolidându-și influența sa în cadrul CSI, Federația Rusă își extinde spațiul său geopolitic și își fortifică pozițiile pe arena internațională.⁵³

Parteneriatul Estic – o altă inițiativă a Uniunii Europene – a stârnit nemulțumirea Rusiei. Acest proiect a fost lansat la Summitul Consiliului European din 7 mai 2009. UE propune să sprijine într-o mai mare măsură, prin activitatea sa de zi cu zi, eforturile de reformă ale partenerilor săi, prin intermediul unui nou program global de consolidare instituțională și a unei noi dimensiuni multilaterale, care va permite formularea unui răspuns solidar la provocările comune, în cadrul parteneriatului.

Acest parteneriat ambițios prevede adâncirea semnificativă a nivelului de angajare politică, inclusiv perspectiva tranziției la o nouă generație de acorduri de asociere, integrarea extinsă în economia UE, facilitarea călătoriilor cetățenilor din această regiune către UE,

44 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.24.

45 Украина ввела экономическую блокаду Приднестровья. / <http://www.polit.ru/event/2006/03/06/block.html>

46 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.11.

47 *The European Security Strategy 2003-2008. Building on common interests*, ed. by Alvaro de Vasconcelos, ISS, Paris, February 2009, Report nr. 5, p.36. / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf

48 Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. / http://www.ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf

49 Danilov D. *Op.cit.*, p.89.

50 Zagorski A. *Russia and the shared neighbourhood*, în *What Russia sees*, Chaillot Paper n. 74, January 2005, p.69. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp074.pdf>

51 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.9.

52 Федупова Н. Влияние России в странах СНГ: гуманитарный аспект. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2007, №.5, с.81.

53 Федупова Н. *Содружество Независимых Государств...* с.87.

cu condiția îndeplinirii anumitor cerințe de securitate, stabilirea de modalități mai concrete de asigurare a securității energetice care să fie avantajoase pentru toate părțile implicate și creșterea nivelului de asistență financiară.⁵⁴

Parteneriatul Estic este văzut la Moscova ca o tentativă de a atrage aceste țări „în zona de influență a Bruxelles-ului, scoțându-le din cea de influență a Rusiei”.⁵⁵ Această divergență de atitudine față de noul proiect al Uniunii Europene este o altă dovadă a incompatibilității dintre UE și CSI, în care Rusia vede un instrument de menținere a influenței sale în fostele republici sovietice. O astfel de atitudine a Rusiei reprezintă o încălcare a articolului 3, alineatul 1 al Statutului Comunități Statelor Independente, care prevede *respectarea suveranității statelor membre, a dreptului inalienabil al popoarelor la autodeterminare și a dreptului de a dispune de destinul lor, fără niciun amestec din afară*.⁵⁶ O astfel de atitudine îngrădește dreptul statelor vizate de PEV de a alege propria lor cale de dezvoltare.

La Bruxelles, Parteneriatul Estic este văzut ca un răspuns la solicitările acestor țări de a se apropia mai mult de standardele europene și de a le susține în promovarea democrației. Ministrul suedez de externe, Carl Bildt, care a fost unul din promotorii Parteneriatului Estic, a afirmat că declarațiile ministrului de Externe a Rusiei, Serghei Lavrov, „vorbesc de la sine despre cum gândește el imediat în termeni de sferă de influență, iar acest parteneriat este răspunsul nostru la solicitările acestor țări de a se apropia mai mult de Uniunea Europeană”.⁵⁷

Atitudinea UE și a Rusiei este diferită și în cazul așa-numitelor „conflicte înghețate” din Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Carabahul de Nord. Chiar experții moderați din Rusia susțin ideea că interferența UE în afacerile CSI sub forma de mediere sau de pacificare va fi iritantă în relațiile UE-Rusia.⁵⁸ Iar, guvernele locale, pe bună dreptă-

te, privesc rolul politic și militar al Moscovei nu doar ca parte a unor eventuale soluții ale acestor conflicte, dar, de asemenea, ca și parte de menținere a acestor separatisme teritoriale. Deși UE nu se implică direct în soluționarea acestor conflicte, este pentru un rol internațional mai larg în rezolvarea lor. Statele UE, de asemenea, cer retragerea bazelor militare ale Rusiei din Georgia și Moldova. Acțiunile UE în fostele republici sovietice, prin neglijarea structurilor de securitate conduse în aceste regiuni de Rusia, au exacerbât iritarea Moscovei și au provocat sentimentul de excludere.⁵⁹

Până la războiul din Osetia de Sud din august 2008, Rusia a depus eforturi pentru a nu admite internaționalizarea conflictelor și s-a opus retragerii sale militare din statele menționate.⁶⁰ În legătură cu conflictele nesoționate din Moldova, Georgia și Azerbaidjan, politica Rusiei a fost orientată spre menținerea situației de *status-quo*, deoarece aceasta prevedea pentru Rusia un sistem de pârghii de control politic, economic și militar, asupra statelor afectate.⁶¹

Statele CSI care nu s-au aliniat la politica Rusiei față de aceste conflicte s-au confruntat cu grave probleme economice sau militare. De exemplu, Republica Moldova, după ce a respins la insistența statelor occidentale Memorandumul Kozak în noiembrie 2003, ca instrument de soluționare a conflictului transnistrean, s-a confruntat cu problema embargoului la vin în primăvara lui 2006. Rusia insistă asupra susținerii sale necondiționate a Tiraspolului, deoarece eforturile de soluționare a conflictului din Balcani conduse de UE, în particular în cazul independenței Kosovo, a însemnat pierderea legitimității UE în ochii Moscovei.⁶² UE a introdus în februarie 2003 restricții pentru deplasarea tuturor liderilor regiunii transnistrene în spațiul comunitar din cauza atitudinii inflexibile, necooperantă și neconstructivă la negocierile pentru reglementarea conflictului transnistrean. Rusia, dimpotrivă, acordă ajutor acestor lideri, prin diferite metode.

Georgia s-a confruntat cu agresiunea militară a Rusiei în august 2008. În urma acestui

54 European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4. / http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf

55 Parteneriatul estic o cale spre stabilitatea Europei. / <http://www.europalibera.org/content/article/1617283.html>

56 Устав Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=180>

57 Parteneriatul estic o cale spre stabilitatea Europei. / <http://www.europalibera.org/content/article/1617283.html>

58 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.11.

59 Ibidem, p. 22

60 Zagorski A. *Op.cit.*, p.76.

61 Fischer S. *Op.cit.*, p. 123.

62 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.24.

război, Moscova a recunoscut independența Abhaziei și Osetiei de Sud. Recunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de Sud de către Rusia a însemnat eșecul politicii de *status quo* față de conflictele „înghețate” din CSI.⁶³

Evenimentele din Caucaz din august 2008 au provocat tensiuni între Federația Rusă și Belarus, unul dintre cei mai fideli aliați ai Moscovei. După încetarea conflictului armat între Rusia și Georgia, Uniunea Europeană a ridicat interdicția de circulație pe teritoriul Uniunii pentru oficialii de la Minsk. În schimb, Belarus se abține să recunoască independența Abhaziei și Osetiei de Sud. Totodată, UE a promis ajutor economic și financiar pentru Belarus, incluzând acest stat în Parteneriatul Estic.

Conflictul în cazul Belarus este identic ca formă și realizare cu experiența Ucrainei și Moldovei. De fiecare dată, Rusia, pentru a „pedepsi” statele care au încercat să abordeze o politică cel puțin independentă față de Moscova și de apropiere de Occident, a invocat diferite motive pentru a impune embargo la importurile de vin, lapte etc. Pentru a crea impresia că nu există nicio legătură între economic și politic, acțiunile Moscovei au fost întreprinse peste o anumită perioadă de timp după consumarea evenimentelor.

Kremlinul a reintrodus politica de putere în spațiul de securitate european; Moscova gândește total diferit în comparație cu UE și abordează politica internațională din perspectiva mentalității politicii de putere, în special a celei militare.⁶⁴ Din Rusia, însă, situația este privită altfel. Potrivit unei păreri, prin atitudinea unilaterală a UE, fără o colaborare cu Rusia, de a schimba orientarea politicii externe a Republicii Belarus, Occidentul, după exemplul „revoluției oranj”, dorește să instituie un control asupra Minskului, fapt care ar putea însemna apariția unei imprezibilități politice în aria frontierei de vest a Rusiei.⁶⁵

De asemenea, UE și Rusia susțin forțe politice opuse, implicând competiția de-a lungul liniei jocului de sumă zero. În timp ce UE a salutat revoluția din Georgia și sus-

ține programul de reforme din această țară, Moscova a văzut în noul lider de la Tbilisi o amenințare pentru interesele sale și stabilitatea din regiune. „Revoluțiile colorate” au adus schimbări semnificative în atitudinea Rusiei față de relațiile sale cu UE. Din acel moment, atitudinea pozitivă inițială a Moscovei față de UE drept un partener important în domeniul comerțului și în politica de modernizare a fost umbră de suspiciunea față de rolul UE în ceea ce Rusia percepe și în continuare drept zonă „naturală” a influenței sale.⁶⁶ Pentru oficialii de la Moscova, afirmarea UE în proximitatea strategică a frontierelor Rusiei este văzut drept un obstacol al exercitării influenței sale exclusive asupra statelor vecine.⁶⁷ UE nu este percepută drept o putere benignă, mai ales că, pentru oficialii ruși, extinderea UE în statele care au făcut parte din Pactul de la Varșovia și republicile baltice, ar fi creat un lobby antirus în sânul Uniunii.

Rusia urmărește politica puterii de *status quo* care nu va fi în stare să prevină sau să reziste schimbării. Timp cât energia UE este absorbită de propria adaptare legată de extindere, aceasta nu poate fi percepută ca o forță ce ar atenta la *status quo* din vecinătatea comună.⁶⁸ Totuși, asta nu exclude posibilitatea ca, pe termen lung, UE să devină o putere revizionistă, din perspectiva Rusiei.

63 Тренин Д. *Op.cit.*

64 *The European Security Strategy 2003-2008...* p.48.

65 Суздальцев А. *Формирование Российской политики в отношении Белоруссии. // Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2009, Nr. 3, p.71.

66 Fischer S. *Op.cit.*, p.117.

67 de Vasconcelos A. *L'Union europeenne parmi les grandes puissances*, ISSOpinion, Paris, hiver 2008/2009, p.5, / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/UE_parmi_les_grandes_puissances.pdf

68 Zagorski A. *Op.cit.*, p.77.

III. SECTORUL ECONOMIC

1. Cauzele eșecului integrării economice a CSI

Soluționarea problemelor economice și sociale acute ale fostelor republici sovietice, prin intermediul cooperării economice și dezvoltării relațiilor comerciale între părțile participante în cadrul CSI, trebuia să fie una dintre acțiunile principale pentru evoluția și dezvoltarea acestei organizații. Pentru realizarea obiectivelor propuse, s-a luat drept exemplu Uniunea Europeană care a obținut succese importante din perspectiva integrării economice. Republica Moldova, devenind parte componentă a CSI, și-a asumat un șir de angajamente și față de UE. În așa mod, Republica Moldova, practic, este implicată, prin diferite acorduri, în două proiecte integraționiste diferite.

În anii 1993-1994, statele CSI au întreprins mai multe măsuri pentru a dezvolta un regim multilateral al comerțului liber. Astfel, la 24 septembrie 1993, la Moscova, a fost semnat *Acordul privind crearea Uniunii Economice* (documentul a fost ratificat de Republica Moldova la 10 mai 1994). De asemenea, Republica Moldova a semnat la 15 aprilie și a ratificat la 30 decembrie 1994 *Acordul privind crearea zonei comerțului liber*. Iar, la 2 aprilie 1999, la Moscova, a fost semnat *Protocol de operare de modificări la Acordul privind crearea zonei comerțului liber*, ratificat de Republica Moldova la 13 decembrie 1999. Aceste documente de bază stabilesc principiile de formare și funcționare a Uniunii Economice și a zonei comerțului liber în CSI.

Astfel, articolul 3 al Acordului privind crearea Uniunii Economice prevede că „*uniunea economică presupune libertatea de circulație a produselor, serviciilor, capitalului și forței de muncă; coordonarea între state în domeniul politicii fiscale, bugetare, valutare, vamale etc.; armonizarea legislației în domeniul economic*

între statele semnatare.” Articolul 4 al aceluiași tratat stipulează că „*Uniunea Economică se formează printr-o adâncire graduală a integrării prin asocierea interstatală a comerțului liber; uniune vamală; piață comună a produselor, serviciilor, capitalului și forței de lucru; uniunea valutară*”.⁶⁹

Articolul 1 al Acordului privind crearea zonei comerțului liber prevede „*desființarea taxelor vamale, impozitelor și plăților echivalente și restricțiilor cantitative în comerțul reciproc; coordonarea politicilor comerciale în relațiile cu statele care nu sunt membre ale prezentului Acord*”; iar articolul 11 prevede că „*zona de comerț liber va fi interpretată drept una din etapele de tranziție la formarea Uniunii Vamale*”.⁷⁰ În sfârșit, *Protocol de operare de modificări la Acordul privind crearea zonei comerțului liber* prevede că anumite restricții ale regimului comerțului liber pot fi implementate în baza unor documente bilaterale.

Imposibilitatea creării a unui spațiu vamal comun între toate statele CSI a determinat instituirea Uniunii Vamale în 1995 între 5 state ale Comunității, în baza căreia în 2000 a fost creată Comunitatea Economică Euro-Asiatică (Federația Rusă, Belarus, Kîrgîzstan, Tadjikistan și Kazahstan). În acest caz, Comunitatea Economică Euro-Asiatică se impune ca o organizație protecționistă, deoarece instituirea uniunii vamale între aceste 5 state presupun, implicit stabilirea unui tarif vamal comun în raport cu celelalte state membre CSI, care nu sunt parte a Comunității Economice Euro-Asiatică.

Trebuie menționat și un alt proiect economic integraționist între mai multe state CSI. Este vorba despre întâlnirea din februarie 2003, la Ialta, între șefii de state ale Federației Ruse, Ucrainei, Belarus și Kazahstan,

69 Договор о создании Экономического союза. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=334>

70 Соглашения от 15 апреля 1994 года о создании зоны свободной торговли. / <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=3635>

unde a fost semnată *Declarația privind formarea Spațiului Economic European* (SEE), iar în septembrie aceluiași an – *Concepția și Acordul de formare a SEE*. Aceste documente prevăd crearea condițiilor liberei circulații a produselor, capitalului, serviciilor și a forței de muncă. Odată cu unificarea actelor normative și legislative și elaborarea unor regulamente comune, părțile vor transfera o parte din atribuțiile lor unei instituții comune. Transferarea prerogativelor naționale către o structură supranațională se referă, în special, la politica vamală: tarife vamale, reguli vamale, proceduri și structuri vamale. Aceasta presupune un nivel supranațional de adoptare a deciziilor. SEE urmează să funcționeze după aceleași principii prevăzute de *Tratatul privind crearea Uniunii Economice* din 1993 și de *Acordul privind crearea zonei comerțului liber* din 1994. Ca și în cazul cu Comunitatea Economică Euro-Asiatică, SEE este o încercare de impulsioneare a proceselor integraționiste în spațiul CSI.

Constatăm că la 18 ani de la crearea CSI, modul în care a evoluat această organizație ne demonstrează faptul că principalele obiective ale acestei structuri nu au fost realizate. Unul dintre principalele scopuri anunțate – integrarea economică a statelor CSI – nu a fost realizat. Mai mulți lideri ai statelor CSI s-au pronunțat față de ineficiența acestei structuri. Într-un interviu acordat ziarului „Российская Газета” din 18 aprilie 2001, ex-președintele Ucrainei declara: „la nivel de CSI noi ne adunăm des, spunem ceva, semnăm, apoi ne despărțim și uităm totul. Dacă nu există interese economice comune, pentru ce este nevoie de CSI? Uitați-vă, nu există nicio decizie politică sau economică adoptată la cel mai înalt nivel al CSI care ar fi fost realizată”. Iar Serghei Lavrov, ministrul de externe al Rusiei, declara în 2007, că CSI nu a putut deveni nicio uniune politică, nicio organizație eficientă.⁷¹ Anterior, Kremlinul, după ce Vladimir Putin a devenit președinte al Federației Ruse, și-a anunțat atitudinea sa față de CSI prin declarația ministrului apărării Serghei Ivanov (februarie 2001), care a spus că se va acorda prioritate dezvoltării relațiilor bilaterale în baza intereselor comune în schimbul formelor de

colaborare colectivă.⁷² Deciziile pe problema integrării, adoptate în cadrul CSI la nivel de guverne ale statelor și a conducerii lor politice, nu exercită o influență importantă asupra practicii unei cooperări multilaterale, în afară de acordurile bilaterale.

Există mai multe cauze care explică această stare de lucruri. Fostele republici ale URSS se află la etape diferite a dezvoltării societății. Se deosebesc după forma structurii politice, a modelelor social-economice, sunt diferite din punct de vedere al mentalității cetățenilor săi. Fiecare stat își are interesele sale, care nu corespund cu interesele altor state ale CSI. Iar, cel mai realist obiectiv în cadrul acestei organizații a fost crearea unei zone de liber schimb, ceea ce i-ar fi justificat cât de cât existența, dar nici el nu a fost materializat.⁷³ Aceași părere este exprimată și de un cercetător belorus, Nikolai Șumski, care afirmă că „până acum în CSI în formatul a 12 state (Georgia nu este membră din august 2009) nu a fost creată nici măcar zona comerțului liber – cea mai simplă formă de integrare economică și primul pas spre un spațiu economic comun”.⁷⁴

Una dintre principalele cauze ale frânării procesului de integrare în CSI este prevalarea politicului asupra economicului. Unul dintre principalele obiective ale creării CSI a fost menținerea fostelor republici sovietice în zona de influență a Federației Ruse. Federația Rusă este interesată de păstrarea CSI, fiindcă, ca orice stat cu ambiții de mare putere, este interesat de a avea vecini loiali și de aliați pe scena internațională. Consolidându-și influența în CSI, Rusia își consolidează spațiul său geopolitic.⁷⁵ Așa după cum arată practica mondială, baza și puterea de atracție a proceselor integraționiste o reprezintă doar eficiența economică. Însă, în spațiul post-sovietic, din cauza unor motive politice, s-a încercat un proces de integrare economică între state cu un diferit nivel al dezvoltării industriale și al reformării economiei de piață. Statele CSI au interese economice diferite și diferite modele de organizare a economiei care, la rândul lor,

72 Федупова Н. Содружество Независимых Государств... с.86.
73 Леапă Іу. *Op.cit.*, p.380.

74 Шумский Н. *Общее экономическое пространство государств Содружества: оптимальный формат.* // Мировая Экономика и Международные Отношения, 2004, №2, с. 91.

75 Федупова Н. *Содружество Независимых Государств...* с.87.

71 Лавров считает СНГ неэффективной организацией. / <http://www.region38.ru/h/a-78468.html>

sunt alte cauze ale eșecului integrării economice în CSI.

O altă cauză este modelul de organizare economic diferit în statele CSI. Există deosebiri atât de fond, cât și de formă. Printre membrii CSI, poate fi evidențiat un grup de state – Belarus, Rusia, Ucraina – care au o industrie destul de dezvoltată, infrastructură de transport și de telecomunicații, cadre calificate și un nivel înalt de educare a populației; alți membri ai CSI, în special statele Caucaziene și cele din Asia Centrală, au o economie agrară, cu un important rol al industriei extractive.⁷⁶ Ucraina este o țară cu economie de piață, statut recunoscut de UE în 2006. În statele din Asia Centrală, grupările de la guvernare dețin controlul și monopolul asupra celor mai importante și rentabile resurse economice ale statului, iar puterea economică și cea politică sunt direct legate între ele.⁷⁷ În Rusia din 1992 s-a realizat liberalizarea economiei prin „terapia de șoc”, iar Belarus a ales calea evoluției, unde statul joacă un rol important în reglementarea economică și păstrează sectorul public ca măsură de contrabalansare a efectelor negative ale pieței.⁷⁸

Situația este similară și la capitolul politicii de impozitare. Bazele armonizării politicii de impozitare în cadrul CSI au fost puse prin acordul din 13 martie 1992. În conformitate cu acest document, statele CSI se obligau să realizeze o politică de impozitare comună în baza unificării principiilor și regulilor de impozitare. Însă, acordul nu a fost ratificat de toate statele CSI și la acest moment are un caracter declarativ.⁷⁹ Mai mult chiar, comerțul liber între statele CSI este împiedicat de instituirea unor acțiuni tarifare și netarifare – limitări la export, importuri tarifare, acțiuni netarifare – care reduc la zero eficiența economică a acordurilor comerciale regionale.⁸⁰ Astfel, Republica Moldova, după ce a refuzat să semneze Memorandumul Kozak în noiem-

brie 2003, s-a confruntat cu embargoul impus de Rusia în 2006 la exporturile de vin în această țară. Această acțiune a fost o măsură netarifară de nerecunoaștere a calității produselor vinicole din Republica Moldova. În aceeași situație s-a pomenit și Belarus la începutul lunii iunie 2009, când s-a declanșat așa-numitul „război al laptelui”. Federația Rusă a interzis importurile produselor lactate din Belarus pe motivul că acestea nu ar corespunde unor standarde stabilite de Moscova. Politica Rusiei în Ucraina – și în general în vecinătatea sa vestică – este de a obține control asupra infrastructurii din regiune (conductele de gaze și petrol, rafinării etc.).⁸¹ Mai mult chiar, când administrația de la Kiev a insistat asupra regimului de liber schimb, Moscova a refuzat să ratifice acordul de liber schimb cu Ucraina, fapt ce i-a permis să impună anumite restricții și cote la exporturile Ucrainei și să introducă sancțiuni, fără a negocia problemele apărute.⁸² Rusia de mai multe ori a schimbat regimul de import față de zahărul din Ucraina,⁸³ iar în Republica Moldova, până în septembrie 2009, existau restricții la exportul vinului în vrac și la exportul de struguri. Multe dintre aceste măsuri contravin, de exemplu, articolului 9 al Acordului privind crearea Uniunii Economice, în care nu se admite exercitarea unor măsuri unilaterale, care ar împiedica accesul pe piețele statelor Comunității.⁸⁴

O altă cauză, strâns legată de cea anterioară, este nivelul de dezvoltare economic diferit al statelor CSI. Există o discrepanță importantă între statele CSI în funcție de diferiți indicatori economici. Venitul pe cap de locuitor în Federația Rusă este aproape de 16 ori mai mare decât în Tadjikistan și de 12 ori mai mare decât în Kârgâzstan. Cele mai aproape de Rusia sunt Kazahstan și Belarus.

76 Н. Шумский, *Op.cit.*, p.92.

77 Matveeva A. *EU stakes in Central Asia*, Chaillot Paper n.91, July 2006, p. 17. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp091.pdf>

78 Годин Ю. *Россия и Белоруссия: 10 лет интеграционной несовместимости*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2006, №.10, с. 25.

79 Вавилова М. *Некоторые налоговые проблемы СНГ и ЕС*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2007, №.6, с.62.

80 Крылатых Э., Строкова О. *Региональные торговые соглашения в рамках ВТО и аграрный рынок СНГ*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2003, №.3, p.52.

81 Valasek T. *Why Ukraine matters to Europe?*, / Centre for European Reforms, 2008, p.21.

82 Samokhvalov V. *Op.cit.*, p.14-15.

83 Крылатых Э., Строкова О. *Op.cit.*, p. 52.

84 Договор о создании Экономического союза, <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=334>

Tabelul 3. Indicatorii macroeconomici ai statelor CSI (2007)

Statele membre ale CSI	Volumul PIB (miliarde \$)	Venit pe cap de locuitor (mii \$)
Armenia	9	2580
Azerbaidjan	33	2710
Belarus	45	4240
Kazahstan	105	4970
Kârgâzstan	4	610
Moldova	4	1130
Rusia	1290	7530
Tadjikistan	4	460
Turkmenistan	13	2230
Ucraina	143	2570
Uzbekistan	22	730

Sursa: World Bank, World Development Indicators. / <http://www.diesel-ebooks.Com.../World-Development-Indicators-2009-eBook.html>

Situația este similară și la capitolul salariului mediu pe economie în statele membre ale CSI. Federația Rusă este liderul detașat cu o medie de 719 dolari, iar în Tadjikistan se atestă cel mai mic salariu pe economie din CSI, constituind 95 de dolari.

Tabelul 4. Salariul mediu pe economie în statele membre ale CSI (în dolari)

Statele membre ale CSI	decembrie 2007	decembrie 2008
Armenia	345	382
Azerbaidjan	271	360
Belarus	369	455
Kazahstan	554	597
Kârgâzstan	162	185
Moldova	233	289
Rusia	757	719
Tadjikistan	66	95
Turkmenistan		
Ucraina	332	264
Uzbekistan		

Sursa: www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=14824

Tabelul 5. Cota parte a comerțului între statele CSI și cota lor parte în comerț cu statele terțe în operațiuni de importuri-exporturi în 2008 (în procente)

Statele membre ale CSI	Export				Import			
	în statele CSI		în statele terțe		în statele CSI		în statele terțe	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Armenia	30,7	31,8	69,2	68,2	33,0	29,6	67,0	70,4
Azerbaidjan	18,2	3,4	81,8	96,6	33,3	32,7	66,7	67,3
Belarus	46,2	43,8	53,8	56,2	66,3	66,0	33,7	34,0
Kazahstan	16,7	15,6	83,3	84,4	44,6	46,2	55,4	53,8
Kârgâzstan	57,0	47,6	43,0	52,4	54,6	53,7	45,4	46,3
Moldova	41,0	39,3	59,0	60,7	36,1	35,5	63,9	64,5
Rusia	15,0	14,9	85,0	85,1	15,0	13,7	85,0	86,3
Tadjikistan	15,6	16,0	84,4	84,0	63,2	56,1	36,8	43,9
Turkmenistan								
Ucraina	37,8	35,5	62,2	64,5	42,2	39,2	57,8	60,8
Uzbekistan								
CSI	19,3	17,8	80,7	82,2	28,5	27,2	71,5	72,8

Sursa: www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=14824

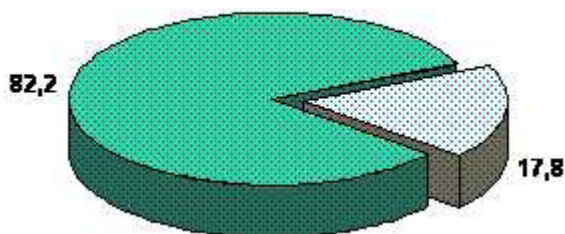
În sfârșit, o altă cauză constă în interesele diferite ale statelor CSI. Unele state, precum Republica Moldova și Ucraina, au declarat despre intenția lor de a adera la Uniunea Europeană, fapt care presupune racordarea acestor state la standardele europene. Alte țări au instituit Uniunea Vamală în 1995, în baza căreia în 2000 a fost creată Comunitatea Economică Euro-Asiatică (Federația Rusă, Belarus, Kârgâzstan, Tadjikistan și Kazahstan). Iar Turkmenistan, după cum afirmă unii cercetători ruși, reprezintă cel mai radical exemplu al incompatibilității cu fostele republici sovietice, Așhabadul întorcându-se spre așa-numita modalitate asiatică de producție cu o structură politică corespunzătoare.⁸⁵ Contactele internaționale ale acestui stat se reduc la vânzarea gazelor naturale.

În cadrul unor acorduri comerciale regionale are loc, de regulă, intensificarea legăturilor comerciale între părțile componente. În CSI, din cauza motivelor enumerate mai sus, și a intereselor economice diferite, se atestă o micșorare a comerțului între state, fapt determinat de prioritățile economice specifice, de structura lor economică și de așezarea lor geografică. Din tabelul 3 se vede că cota comerțului intra-comunitar este mai mic decât cel cu statele terțe. Această constatare demonstrează, totodată, și ineficiența practică și logică a CSI.

Printre principalii destinatari ai exporturilor din Azerbaidjan, nu figurează niciun stat din CSI (Italia 24.9%, SUA 17.6%, Germania 10.8%, Franța 10.1%, Republica Cehă 6.2%, Canada 4.9%), iar la capitolul importuri se

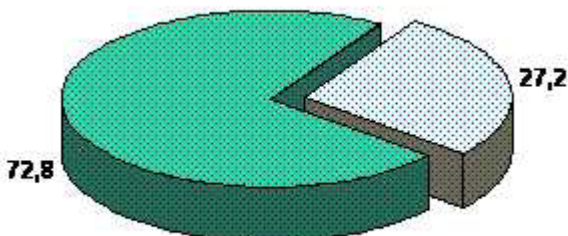
atestă următoarea situație: Rusia 18.9%, Turcia 18.2%, Germania 8.5%, China 6.3%, Marea Britanie 6.2%, Ucraina 5.3%, Italia 4.5%.⁸⁶ Doar Kârgâzstan și mai puțin Belarus au o activitate comercială mai intensă în cadrul CSI. În conformitate cu datele Biroului Național de Statistică, în opt luni ale anului curent, importurile de mărfuri provenite din țările Uniunii Europene în Republica Moldova au atins valoarea de 865,3 milioane USD cu o pondere de 43,3% în total importuri, iar cele din țările CSI – 721,6 milioane USD, cota acestora constituind de 36,2% în totalul importurilor. Ucraina se află în topul țărilor de unde Republica Moldova a importat, în această perioadă, mărfuri în valoare de 276,1 milioane USD (cu o pondere de 13,8%), urmată de Rusia – 199,6 milioane USD (10%), România – 189,1 milioane USD (9,5%). Exporturile de mărfuri destinate țărilor Uniunii Europene (UE-27) au deținut o cotă de 53,6% în total exporturi, iar cele destinate țărilor CSI – 36,2%.

Diagrama 1. Export

82,2; 17,8 – Comerțul cu statele terțe.

Diagrama 2. Import

17,8; 27,2 – Comerțul intracomunitar.

Sursa: www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=14824

⁸⁶ www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html

În concluzie, putem spune că există deosebiri importante la nivelul de reforme economice, care presupun crearea proprietății private și a inițiativei antreprenoriale, la nivelul de liberalizare a activității economice, a creării mecanismelor funcționării economiei de piață. Acest fapt împiedică apropierea economică a statelor din CSI. În lume nu există exemple de integrare economică reușită a statelor cu structuri economice diferite și cu un nivel jos al dezvoltării industriale. Deși CSI a încercat să copieze modelul UE, lipsa reformelor economice și discrepanțele importante la nivel de dezvoltare economică explică eșecul integrării economice a CSI.

2. Incompatibilitatea integrării simultane în CSI și UE

Republica Moldova, aderând la CSI, a semnat *Acordul de Parteneriat și Cooperare* cu Uniunea Europeană în noiembrie 1994, care intrat în vigoare la 1 iulie 1998. Evidențiem doar câteva dintre obiectivele-cheie ale acestui parteneriat. Astfel, Articolul 4 prevede că „Părțile se angajează să examineze, mai ales atunci când Republica Moldova va avansa în procesul reformei economice, modificările titlurilor pertinente ale prezentului Acord, în particular ale Titlului III și ale Articolului 48 privind instituirea unei zone de liber schimb între ele.” Iar articolul 14 stipulează că „produsele importate de pe teritoriul unei Părți pe teritoriul celeilalte Părți nu vor fi supuse direct sau indirect taxelor interne, sau oricăror altor impozite interne în afara celor aplicate direct sau indirect produselor naționale similare”.⁸⁷

Republica Moldova a semnat cu UE la 22 februarie 2005 Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (PAUERM), care stabilește noi obiective în relațiile dintre părți. Astfel, articolul 20 prevede „implementarea măsurilor întru îmbunătățirea convergenței în domeniile cheie ale legislației RM cu legislația UE, în particular în sectoarele identificate în prezentul Plan de Acțiuni”. Iar, articolul 28 al PAUERM se referă la „Identificarea în co-

⁸⁷ Acordul de Parteneriat și Cooperare. / http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_moldova.pdf

mun a sectoarelor industriale prioritare în vederea aproximării legislației (și o eventuală includere într-un Acord de Evaluare a Conformității și Acceptare a Produselor Industriale, ACAA, cu mențiunea ca toate condițiile să fie acceptate și îndeplinite), inclusiv prin consultări cu producătorii și exportatorii”.⁸⁸

La 21 ianuarie 2008, Consiliul de Miniștri al UE a adoptat *Regulamentul privind introducerea Preferințelor Comerciale Autonome pentru Republica Moldova*. Documentul în cauză reprezintă oficializarea finală a deciziei anunțate anterior de instituțiile comunitare și lansează o abordare nouă în relațiile comerciale moldo-comunitare.⁸⁹ Acest nou regim comercial oferă accesul liber de taxe și fără cote ale tuturor produselor originare din Republica Moldova pe piața UE, cu excepția unui număr limitat de produse agricole extrem de sensibile pentru piața internă a UE.

Semnând diferite documente cu UE și în cadrul CSI, Republica Moldova și-a luat, practic, același timp de angajamente față de ambele proiecte. În această situație, Republica Moldova a avut un comportament similar cu cel al Ucrainei care, din cauza legăturilor între interesele politice și cele de afaceri, au creat un puternic stimul pentru menținerea unor legături economice apropiate cu Rusia, deseori reflectând interesele specifice ale elitei de la putere din Ucraina.⁹⁰ Drept rezultat, Ucraina a intrat într-o serie de înțelegeri cu diferiți parteneri, fără a efectua o analiză transparentă și explicită a costurilor și beneficiilor în legătură cu procesele integraționiste pe care le urmează față de diferiți vectori sau chiar o evaluare de compatibilitate a integrării simultane cu UE și blocul condus de Rusia.⁹¹

Republica Moldova este membră a CSI, a semnat și ratificat documentele cu privire la uniunea vamală și zona comerțului liber. Totodată, aderarea Republicii Moldova la Uni-

nea Europeană reprezintă unul din obiectivele principale ale acestui stat. Deși există păreri diferite, considerăm totuși că există o incompatibilitate semnificativă între statutul de membru al CSI și calitatea de membru al UE. Republica Moldova va trebui să opteze, după modelul statelor baltice, între UE și CSI.

Iurie Leancă, actualul ministru de externe al Republicii Moldova, infirmă într-un studiu ideea integrării simultane a Republicii Moldova în ambele direcții.⁹² Leancă explică că este imposibil, teoretic și practic, să-ți armonizezi legislația, să-ți ajustezi standardele concomitent la două sisteme diferite. Iar, drept exemplu este adus *Acordul privind crearea pieței agrare comune* semnat în CSI care, fiind supus unei analize de către experți occidentali din perspectiva compatibilității acestui document cu viitoarele angajamente care ar rezulta din apartenența Republicii Moldova la UE, a scos în evidență un șir de discrepanțe și de contradicții.⁹³

Dacă la o fază inițială a relațiilor Republicii Moldova – Uniunea Europeană această contradicție de fond nu este în evidență, atunci în cazul, ipotetic vorbind, al demarării negocierii de aderare la UE, Republica Moldova ar trebui să-și anunțe ieșirea din acordurile semnate. Cel mai recent exemplu este cazul României și a Bulgariei care, odată ce au aderat la UE, au fost obligate să se retragă din orice acord de liber schimb încheiat cu țări terțe, inclusiv din *Acordul central european de comerț liber*.⁹⁴

O altă opinie exprimată în sensul incompatibilității integrării simultane în UE și CSI îi aparține politologului Oleg Serebrian care, însă, demonstrează această idee dintr-o perspectivă geopolitică. Astfel, potrivit lui Serebrian, *Acordul de Parteneriat și Cooperare*, prin faptul că nu oferea Republicii Moldova o finalitate clară a relațiilor sale cu UE în sensul aderării treptate la aceasta din urmă, confirmă nocivitatea prezenței Republicii Moldova în CSI.⁹⁵ De asemenea, potrivit lui Serebrian, aderarea la CSI a limitat posibilitățile Republicii Mol-

88 Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. / http://www.ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf

89 Regulament al Consiliului de introducere a preferințelor comerciale autonome pentru Republica Moldova și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 980/2005 și a Deciziei 2005/924/CE a Comisiei, 21 ianuarie 2008.

90 Wolczuk K. *Ukraine and its relations with the EU in the context of the European Neighbourhood Policy in Ukraine: quo vadis?*, Chaillot Paper n.108, february 2008, p.90. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp108.pdf>

91 *Idem*.

92 Leancă Iu. *Op.cit.*, p.381.

93 Leancă Iu. *Op.cit.*, p.381.

94 [Tratatul de Aderare a României și Republicii Bulgaria la Uniunea Europeană](#). Protocolul privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea Republicii Bulgaria și României în Uniunea Europeană. / <http://www.europeana.ro/comunitar/tratate/tratatul%20de%20aderare%20al%20romaniei%20la%20ue%201%20tratat.htm>

95 Serebrian O. *Politică și geopolitică*, Chișinău 2004, p. 16.

dova de a participa la activitatea organismelor economice, politice și de securitate europene; iar ajutorul acordat de organisme financiare internaționale era condiționat de anumite reforme care veneau în contradicție cu modelele de management și de reformă a sistemelor economice acceptate în CSI.⁹⁶

În același context s-au exprimat, indirect însă, și unii oficiali europeni. Este vorba de reacția lui Günter Verheugen față de întrunirea de la Ialta din august 2003 între șefii de state ai Federației Ruse, Belarus și Ucraina cu privire la dezvoltarea unor relații economice mai strânse în cadrul Spațiului Economic European (SEE). Scopul acestei organizații este de a armoniza normele legale ale statelor în domeniul vamal, fiscal, financiar și valutar. Potrivit lui Verheugen, ex-comisar pe problema extinderii, această variantă de cooperare în cadrul SEE este, practic, incompatibilă cu acordul de parteneriat între Ucraina și UE și cu ambițiile europene ale Ucrainei.⁹⁷ Fiind parte a unui regim cu o politică vamală unică, Ucraina nu va putea face parte din piața unică europeană care este, la rândul ei, tot o piață protecționistă datorită politicii vamale care este una dintre fundamentele Uniunii și este esențială pentru existența pieței unice europene care nu poate funcționa corect fără reguli comune aplicate uniform la toate granițele externe ale Comunității. Reacția ministrului de externe al Ucrainei, Nicolai Zlenko, a fost în consonanță cu declarația lui Verheugen. Zlenko a declarat că Ucraina exclude crearea structurilor supranaționale și a valutei comune și este interesată să participe în cadrul SEE, doar în măsura în care aceasta este compatibilă cu aspirațiile europene ale Kievului.⁹⁸

Uniunea vamală vizează o integrare economică fără restricții în interiorul granițelor UE. Toți membrii uniunii vamale aplică un tarif vamal comun și au o politică comercială comună în ceea ce privește mărfurile provenite din statele terțe. Obiectivele uniunii vamale sunt de a asigura protecția întreprinderilor din UE în toate sectoarele și de a înconjura ca o barieră piața internă, garantând astfel fiecărui

membru maximum de avantaje provenind din această piață. Totodată, politica vamală comună a Uniunii Europene trebuie să protejeze interesele UE prin diferite instrumente, cum ar fi, de exemplu, restricțiile cantitative la import. Ipotetic vorbind, Ucraina, participând la uniunea vamală europeană și, făcând parte în același timp, dintr-o zonă cu aceleași principii de existență în domeniul vamal, nu are voie, prin definiție, să impună anumite restricții la import pe piața europeană, fapt care ar contravine documentelor semnate în cadrul SEE. Aici putem aduce exemplul României după aderarea sa la UE. Până la aderarea României la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, Republica Moldova avea un regim de liber schimb cu România. În ansamblu, extinderea din 2007 nu a avut efect pentru Republica Moldova, dar a avut un impact negativ asupra unor produse cheie de export din această țară spre România.⁹⁹

Este greu de presupus că Republica Moldova poate să facă parte din două Uniunii Economice care presupun crearea a două piețe diferite de mărfuri, capital, servicii și forță de muncă; două uniuni vamale separate; taxe vamale diferite; două uniuni valutare diferite sau politici comune diferite. Aprofundarea integrării economice a Republicii Moldova în CSI, care ar presupune intrarea în orice gen de uniune vamală, contravine intențiilor Chișinăului de creare a zonei comerțului liber cu Uniunea Europeană, deoarece statul care este membru al unei uniuni vamale, de orice gen, pierde posibilitatea de a purta independent negocieri pe problema comerțului liber cu oricare alt subiect.

96 *Ibidem*, p. 44.

97 Тиммерманн Х. *Украина и Белоруссия: «новые соседи» Европейского Союза*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2004, № 6, с.55.

98 Тиммерманн Х. *Op.cit.*, p.55.

99 Regulament al Consiliului de introducere a preferințelor comerciale autonome pentru Republica Moldova și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 980/2005 și a Deciziei 2005/924/CE a Comisiei, 21 ianuarie 2008. / www.mfa.gov.md/img/european.../REGULAMENT_ATP.doc

IV. ENERGIA

1. Structura energetică a Uniunii Europene

Reieșind din particularitățile industriei energetice, guvernele naționale au considerat implicarea lor totală în sectorul de energie ca fiind o practică normală. Controlul statal în domeniul energetic reiese din următoarele:¹⁰⁰ monopolul natural pe care îl constituie activitățile de transport și distribuție în cadrul sectorului de energie, ceea ce permite integrarea facilă pe verticală, sub formă de monopoli, a diferitelor activități; rolul esențial pentru comunitate pe care îl joacă energia, fie ca resursă primară, fie ca energie electrică, motiv pentru care s-a simțit nevoia unui control strict guvernamental; de caracterul strategic pentru orice economie al sectorului de energie, în special energia electrică, gazul și, într-o măsură mai mică, petrolul.

Toate aceste caracteristici au contribuit la crearea unei paradigme energetice tradiționale în relația guvern-industrie, care a dominat timp de decenii, ce se poate descrie sub forma unui model de organizare care implică controlul central asupra unei rețele de energie primară și finală. Structura acestui model este dictată de:¹⁰¹

- drepturile exclusive de a construi și opera în sectorul energetic, fie ale statului, fie concesionate de acesta;
- lipsa oricărei forme de concurență;
- reglementări în detaliu;
- grad ridicat de planificare și control strict;
- operare integrată pe verticală;
- tarife pe bază de costuri de producție.

Acest model a funcționat o perioadă

lungă de timp, acumulând însă nemulțumirea tot mai evidentă a consumatorilor față de faptul că, în nici una din fazele de operare ale sistemului de energie, ei nu sunt parte la procesul de luare a deciziilor. Un alt neajuns important a fost determinat de faptul că cei care planifică, conduc și operează sistemul, nu-și asumă niciun risc și nu suferă dacă greșesc. Costul incompetenței sau al unor judecăți greșite a fost întotdeauna plătit de consumatori, în dubla lor calitate de consumatori și plătitori de impozite.

Relația tradițională guvern-industrie în domeniul energiei este afectată în ultimul timp de unele schimbări structurale. Vechile abordări în acceptarea necondiționată a deciziilor luate centralizat nu au mai funcționat după anii '90. Reglementarea centralizată este înlocuită de reglementarea prin competiție. Monopoliurile naturale, fie proprietate de stat, fie sub controlul acestuia, care funcționează într-o configurație tehnic centralizată, încep să se destrame și să se reorienteze spre clienți și competiție. Caracteristicile noului tip de abordare sunt diferite, și anume:¹⁰²

- separarea activităților, pentru a permite concurența ori de câte ori este posibil (în locul integrării pe verticală);
 - libertatea de a investi în activități concurențiale (în locul planificării centralizate);
 - libertatea de a contracta la tarife competitive (în locul tarifului fixat);
 - accesul la rețea și infrastructură;
 - supravegherea sistemului de către regulatori independenți (în locul guvernului);
 - adaptarea la tehnologia informației.
- În evoluția spre noul tip de reglementare, putem distinge trei etape, care sunt descrise în cele ce urmează.

În perioada postbelică, guvernele vest-

¹⁰⁰ Despre politica de energie a Uniunii Europene, Iași, 2003, p.4.

¹⁰¹ *Idem*.

¹⁰² *Ibidem*, p.5.

europene au considerat că în reconstrucția lor un rol esențial trebuie să-l aibă energia și de aceea acest sectorul va fi integral controlat de stat. Industriile au fost naționalizate, iar pentru evitarea abuzului de putere, s-a recurs la soluția proprietății publice și/sau a controlului public. Drept urmare, au fost create, între altele, Electricite de France și Gaz de France în 1946, ENEL în 1962 în Italia. Având în vedere rolul dominat al statelor în politica de energie la acea vreme, primele tratate ale Comunităților Europene nu au inclus, printre obiectivele lor, sectorul de energie, ci doar unele componente ale acestuia.

Crizele energetice din anii '70 ai secolului trecut au dus la intervențiile statelor industrializate în sectorul energetic. Pe agenda politică europeană a apărut o nouă problemă – siguranța alimentării cu energie. Au fost inițiate programe costisitoare pentru construcția de centrale nucleare și s-au alocat subvenții pentru energiile alternative. S-a creat Agenția Internațională a Energiei, cu scopul de a supraveghea alocarea resurselor financiare și a încuraja diversificarea formelor alternative de energie. În același timp, au început să apară politicile naționale de energie și agențiile de implementare. Totuși, unele intervenții planificate în acest mod tradițional s-au dovedit grăbite sau chiar nefolositoare, de aceea capacitatea guvernelor de a interveni în politica de energie a început să fie pusă la îndoială.

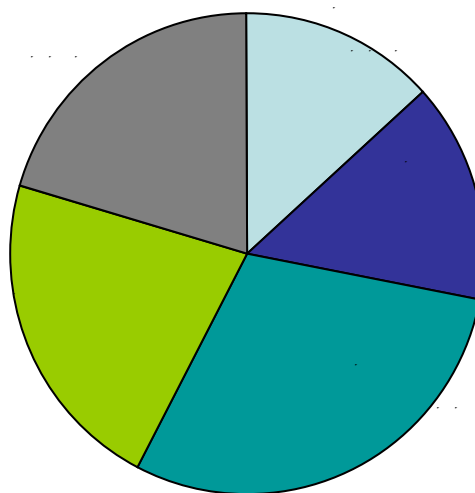
Adepții noii abordări, deschise către piață, au început să apară în Marea Britanie și SUA încă din anii '70. Anumite structuri de funcționare care existau izolat, în special în SUA, reprezentate prin producători independenți care furnizează energie în rețele publice, s-au întrebat dacă acest tip nu s-ar putea extinde, lărgind numărul actorilor din sector și încurajând concurența, pentru ca într-un viitor să creeze piața liberă.

La mijlocul anilor '80, noua gândire a început să câștige tot mai mulți adepți. Controlul de stat asupra sectorului energetic a început să cadă. Coexistența paralelă a celor două abordări – tradițională și de

pieță – în din anii '90 a devenit, dacă nu neapărat, o realitate pentru toate statele, cel puțin o aspirație și un nou principiu de organizare.

Schimbările structurale din anii '90 în domeniul energiei au creat o mare diversitate în abordarea politicilor în domeniul energetic de către statele UE. În acest sens, putem evidenția mai multe modele: modelul francez (sistem centralizat); modelul britanic (sistem liberal) și modelele cu elemente specifice (cum ar fi, spre exemplu, cel danez, care acordă o mare prioritate mediului). În plus, după extinderea UE din anii 2004-2007, a mai apărut și problema includerii noilor membri în sistemul energetic al Uniunii Europene.¹⁰³

Diagrama 3. Producția de energie primară în UE-27, 2006
(% echivalent în tone de petrol)

Sursa: Eurostat. / <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache>

103 Profiroiu M., Popescu I. *Politici europene*, București, 2003, p.107.

Tabelul 6. Producția de energie primară (echivalent în milioane tone de petrol)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Parte în EU-27, 2006 (%)
EU-27	971,4	962,5	940,5	942,8	933,0	933,0	933,2	927,2	923,1	891,4	871,2	100,0
Spațiul european	459,4	448,6	435,0	436,5	434,9	440,1	442,9	446,1	458,6	448,9	451,7	51,8
Belgia	11,3	12,6	12,0	13,3	13,1	12,7	12,9	13,1	13,2	13,5	13,4	1,5
Bulgaria	10,6	9,8	10,2	9,0	9,8	10,3	10,5	10,1	10,2	10,6	10,9	1,3
Cehia	32,2	32,3	30,5	27,7	29,6	30,2	30,4	34,1	32,8	32,4	33,1	3,8
Danemarca	17,7	20,2	20,3	23,7	27,7	27,1	28,5	28,4	31,0	31,3	29,5	3,4
Germania	138,8	138,5	131,7	134,6	132,1	133,1	133,9	135,2	137,0	135,7	136,9	15,7
Estonia	3,7	3,6	3,2	3,0	3,2	3,4	3,7	4,2	4,0	4,2	3,9	0,4
Irlanda	3,5	2,8	2,4	2,5	2,2	1,8	1,5	1,8	1,8	1,6	1,6	0,2
Grecia	10,1	9,9	10,0	9,4	9,9	9,9	10,5	9,9	10,3	10,3	10,1	1,2
Spania	32,0	30,7	32,0	30,3	31,2	32,9	31,6	32,8	32,4	30,1	31,2	3,6
Franța	131,0	128,1	125,1	127,2	131,1	131,7	133,4	134,8	135,7	135,5	135,6	15,6
Italia	30,1	30,3	30,1	29,0	26,8	25,7	26,3	27,3	28,1	27,7	27,1	3,1
Cipru	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Letonia	1,4	1,6	1,8	1,6	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	1,8	0,2
Lituania	4,3	3,9	4,4	3,5	3,2	4,1	4,8	5,1	5,0	3,7	3,2	0,4
Luxemburg	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Ungaria	13,1	12,8	11,9	11,5	11,2	10,8	11,1	10,7	10,2	10,4	10,3	1,2
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Olanda	74,0	65,7	62,9	59,4	57,2	60,9	60,4	58,4	67,7	61,9	60,8	7,0
Austria	8,4	8,5	8,7	9,4	9,6	9,6	9,7	9,5	9,7	9,3	9,6	1,1
Polonia	97,8	99,1	86,8	82,8	78,4	79,4	79,1	78,7	78,0	77,7	76,8	8,8
Portugalia	3,8	3,8	3,7	3,4	3,8	3,9	3,6	4,3	3,9	3,6	4,3	0,5
România	33,0	31,6	29,2	28,1	28,7	27,6	28,0	28,3	28,4	27,5	27,4	3,1
Slovenia	3,0	3,0	3,0	2,9	3,1	3,1	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	0,4
Slovacia	4,7	4,6	4,7	5,2	6,0	6,4	6,5	6,3	6,2	6,3	6,3	0,7
Finlanda	13,4	14,8	13,1	15,2	14,7	14,7	15,6	15,5	15,4	16,2	17,8	2,0
Suedia	31,5	32,0	33,0	32,7	30,0	33,3	31,2	30,4	33,8	34,2	32,3	3,7
Marea Britanie	261,9	262,3	269,5	277,6	269,1	258,7	254,9	243,2	223,2	202,5	183,9	21,1
Croația	4,2	4,1	4,0	3,6	3,6	3,7	3,7	3,7	3,9	3,8	4,1	-
Turcia	27,2	28,0	29,1	27,5	26,8	25,2	24,6	23,9	24,2	23,6	26,5	-
Islanda	1,6	1,7	1,8	2,2	2,3	2,5	2,5	2,5	2,5	2,6	3,3	-
Norvegia	208,1	212,7	206,6	209,6	225,0	228,9	233,6	236,0	238,5	234,0	223,7	-
Elveția	10,0	10,5	10,6	11,2	11,1	11,7	11,2	11,4	11,4	10,5	11,8	-

Sursa: Eurostat. / <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache>

Obiectivele generale ale politicii UE în domeniul energetic se referă la următoarele:¹⁰⁴

- siguranța alimentării cu energie;
- sisteme cu energie competitive;
- protecția mediului.

Elaborarea legislației și programelor specifice în domeniul energiei au început să fie elaborate de către UE anii '80 ai secolului trecut. În 1986, Comunitatea Europeană a emis o rezoluție care prevedea măsuri comune de evitare a crizelor energetice, diversificarea formelor de energie, reducerea importurilor și flexibilitatea sistemului energetic. În 1994 au fost semnate, de către țările europene și din afara Europei, *Carta Europeană a Energiei și Tratatul Cartei Energiei*, care au drept scop primordial reglementarea relațiilor comerciale

în domeniul energiei. Prevederile permit accesul țărilor din vestul Europei la resursele energetice din est, în schimbul fondurilor și al tehnologiilor moderne. Companiile străine au același statut ca și cele naționale. În 1995, UE a elaborat un alt document energetic strategic – *Cartea Verde „Către o strategie europeană privind siguranța alimentării cu energie”*. Comisia Europeană a adoptat acest document privind securitatea alimentării cu energie a statelor membre (la acel moment, dar și viitoare) până în anul 2030. Ulterior, în realizarea acestui obiectiv, UE a elaborat câteva programe specifice domeniului, cum ar fi *Energie, mediu și dezvoltare durabilă* sau *Energie inteligentă pentru Europa*.¹⁰⁵

Conflictele dintre Federația Rusă și

¹⁰⁴ Profiroiu M., Popescu I. *Op.cit.*, p.109.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p111-119.

Ucraina și Belarus, legate de tranzitarea petrolului și gazului spre statele Uniunii Europene, a determinat Bruxelles-ul să-și intensifice politicile de autonomizare energetică. Din anul 2006, Comisia Europeană a început elaborarea unor noi politici energetice, care cuprind propuneri referitor la creșterea utilizării combustibilului alternativ și la reducerea consumului energetic, pe fondul modificărilor climatice. Totodată, au fost propuse măsuri care să ducă la reducerea dependenței față de furnizorii externi. Pe scurt, noua strategie energetică presupune următoarele:¹⁰⁶

- își propune să reducă emisiile poluante cu 30% până în 2020;
- să reducă dependența de gaze și petrol și orientarea spre energiile neconvenționale.

Indiscutabil, noile măsuri au fost luate pe fondul neliniștii și problemelor provocate de întreruperea livrărilor de gaze și petrol din Rusia. Executivul european mai consideră că țările dezvoltate, în frunte cu cele 27 de state membre ale Uniunii, ar trebui să realizeze obiectivul reducerii cu 30% a emisiilor lor de gaze cu efect de seră în cadrul unui nou acord internațional, care să intre în vigoare în 2012, când expiră Protocolul de la Kyoto. Comisia mai pledează pentru economii serioase la energie și, în special, pentru investiții în energiile regenerabile (electricitate, biocarburanți), a căror pondere va ajunge la 20% până în 2020. Comisia pledează, de asemenea, dar într-o manieră prudentă și indirectă, pentru energia nucleară, enumerându-i avantajele din punct de vedere al costurilor, emisiilor de dioxid de carbon și independenței energetice.

Deși s-a declarat că noua strategie, cu caracter „autarhic-autonomă”, nu va fi îndreptată împotriva intereselor rusești, UE înțelege foarte bine că relația cu Rusia este una foarte deficitară și imprezvizibilă și de aceea Uniunea Europeană trebuie să se consilieze și consolideze în direcția unei creșteri a gradului de autonomie energetică a UE față de partenerii estici. În același timp, noua strategie dorește să impună o politică comună în acest domeniu pentru toate membrele UE, în detrimentul relațiilor bilaterale din domeniul energetic, spre

¹⁰⁶ Noua strategie energetică a UE: reducerea consumului și trecerea la energie nucleară. / <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1130045-noua-strategie-energetica-reducerea-consumului-trecerea-energie-nucleara.htm>

care tind să înclină Franța și Germania, dar mai ales Italia, țară ce depinde peste 80% din necesar de importurile de resurse energetice „din afară”.

Cum era și de așteptat, strategia de securitate energetică a UE a fost și este criticată de reprezentanții Gazprom, care consideră că principala preocupare a oficialilor europeni în domeniul energetic ar fi trebuit să fie o relație privilegiată cu Rusia și nu căutarea altor parteneri sau a altor resurse.¹⁰⁷ Rusia pornește de la premisa fermă că, până în 2020, necesitățile energetice ale Uniunii Europene nu vor putea fi acoperite fără resursele care pot fi oferite de Rusia, prin conductele rusești, care sunt vitale pentru supraviețuirea energetică a UE.

Tabelul 7. Furnizorii de gaze naturale ai UE-25

Țară	% din importul total
Rusia	50
Algeria	23
Norvegia	22
Altele	5

Sursa: EU figures in Energimyndigheten (2006). / www.energimyndigheten.se/.../Report-of-the-first-two-years-in-PFE/ -

Tabelul 8. Importurile de petrol ale UE-15 (în milioane de tone)

Originea	2000	2002	2003	2004	Pondere % în 2004
Fosta URSS	89,5	123,2	140,7	158,5	30,8
Norvegia	114,8	101,6	104,6	104,0	20,2
Arabia Saudită	65,1	53,1	61,5	66,1	12,9
Libia	45,5	38,8	45,7	49,6	9,7
Iran	35,5	25,9	34,7	35,9	7,0
Orientul Mijlociu	13,1	19,6	11,7	9,0	1,7
Alții	121,5	110,7	94,5	91,0	17,7
Total importuri	485,0	472,9	493,5	513,9	100,0

Sursa: Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare. / http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1_0.html

În 2008, Comisia Europeană a dat o publicității o nouă *Strategie privind Securitatea Energetică* a țărilor europene, cu scopul de a

¹⁰⁷ Gazprom nu vede cu ochi buni strategia energetică a UE. / http://www.ziare.com/Analiza_Gazprom_nu_vede_cu_ochi_buni_strategia_energetica_a_UE-496519.html

micșora dependența lor de importurile din Rusia.¹⁰⁸ Planul prevede înființarea unui coridor de transport spre Europa a energiei de la Marea Caspică, evitându-se teritoriul rusesc, precum și crearea unui inel energetic în jurul Mediteranei. Totodată, se accentuează necesitatea unui plan de acțiune pentru gazul lichefiat.

Pachetul legislativ energetic al UE încurajează investițiile în infrastructură, mai ales în cea transfrontalieră. Prin urmare, Comisia a stabilit șase priorități:¹⁰⁹

1. Un plan baltic de interconectare – să lege mai bine regiunea de restul Europei și care să îmbunătățească securitatea și diversitatea furnizării de energie în zonă.
2. Coridorul de gaz sudic pentru alimentarea din zona caspică și Orientul Apropiat, în care este inclus și Nabucco. Vizează gazul din Azerbaidjan și Turkmenistan și crearea unui consorțiu – Caspian Development Cooperation – care să achiziționeze acest gaz;
3. Un plan de acțiune pentru gazul lichefiat;
4. Un inel energetic mediteranean – rețelele europene de gaze și electricitate vor fi extinse pentru a conecta Europa de nordul Africii și proiecte vizând energia solară și eoliană;
5. Interconectarea rețelilor de electricitate și gaz pe direcția nord-sud cu țările Europei Centrale și de Sud-Est, crearea unei comunități energetice
6. O rețea electrică în jurul Mării Nordului.

Noua strategie energetică are drept scop sporirea securității energetice a UE prin diversificarea surselor energetice. Se insistă asupra extinderii numărului furnizorilor energetici din afara UE, alții decât Federația Rusă. Totodată, un mare accent se pune pe eficiența energetică.

108 Comisia Europeană publică noua strategie ue de securitate energetică. / <http://www.interlic.md/2008-11-14/comisia-europeana-publica-noua-strategie-ue-de-securitate-energetica-7263.html>

109 *Idem.*

2. Cartea energetică în politica externă a Rusiei

În ultimii câțiva ani, lumea a cunoscut o fluctuație bruscă a prețului de hidrocarburi, în timp ce în Europa monopolistul rus de gaze Gazprom s-a manifestat agresiv pentru a-și extinde și consolida, în același timp, prezența pe piața de gaze naturale. Rusia, ocazional, utilizează iarna sursele de aprovizionare cu gaz ca element de presiune asupra consumatorilor, din diverse motive. Acest lucru trezește o legitimă îngrijorare în ceea ce privește securitatea energetică a Europei.

În anii 2006-2009, Rusia a utilizat pârghia energetică în scopuri de șantaj pentru a pedepsi Georgia pentru politica sa externă de orientare pro-vestică. Gazpromul a cerut Georgiei dublarea prețului pentru importurile de gaze rusești de la 110 dolari SUA până la 230 dolari SUA pentru o mie metri cubi.¹¹⁰ Georgia a cerut ajutorul Turciei și Azerbaidjanului pentru a putea depăși criza. La fel s-a procedat și cu Ucraina.

Politica energetică a Federației Ruse are o istorie dificilă. Din punct de vedere formal, există o politică energetică oficială a statului rus – *Strategia energetică a Rusiei până în 2020*,¹¹¹ elaborată în 2003. În general, sistemul energetic al Federației Ruse are un caracter controversat. Deși din 1994 în Rusia începe o politică de privatizare în domeniu energetic, el rămâne în continuare unul centralizat, funcționând după metodele de economie planificată de tip sovietic și dominată, în special, de legăturile personale ale instituțiilor informale în cadrul statului. Sau, cu alte cuvinte, piața energetică rusă, spre deosebire de restul economiei ruse, nu a cunoscut procesul liberalizării, și, ca urmare, mecanismele economiei de piață nu funcționează în sectorul energetic. În așa mod, politica energetică a statului rus este una destul de fragmentată și contradictorie, iar elementele ei sunt determinate de interesele de scurtă durată și nu de cele ale unei economii de piață funcționale. Noua

110 Ibrahimov I. *Energy Potential Of Azerbaijan: Can It Be Used As Alternative For Russia?* // The Journal of Turkish Weekly Opinion, 4 February, 2007. / <http://www.turkishweekly.net/comments.php?id=2460>

111 Энергетическая стратегия России на период до 2020 года. / <http://www.realeconomy.ru/215/271/933/index.shtml>

Strategia energetică a Rusiei până în 2030,¹¹² adoptată în 2009, menține monopolul statului în sectorul energetic.

La acest moment, modelul oficial al politicii energetice ruse se limitează la ceva similar „indicatorilor planificați” ai producerii resurselor energetice, adaptați la condițiile economiei de piață, fără să aibă vreo tangență cu determinarea condițiilor obiective ale principalelor piețe energetice.¹¹³ Acest lucru a devenit mai evident începând cu anii 2004-2005, când puterea de la Kremlin a început să se implice tot mai activ în economia rusă, în special în sectorul energetic.

Energia a devenit una dintre principalele arme ale politicii externe a Federației Ruse în disputa geopolitică Est-Vest. Geopolitica a ieșit în evidență cu precădere în conflictele cu Ucraina și Belarus. Esența lor rezidă în faptul că traseele naturale pentru livrările de gaze naturale spre Europa traversează aceste țări. Cu toate că Gazprom exercită o putere uriașă de furnizor, acesta nu posedă propriile conducte de export. După disputa cu Ucraina în 2006, Gazprom a conceput o cale nordică, Nord Stream, care trece pe sub Marea Baltică spre Germania, evitând Ucraina, precum și South Stream, care evită Turcia.

Figura 1. Conducta Nord Stream

Conducta Blue Stream trebuie să transporte gaze sub apă prin Marea Neagră, din Rusia spre Turcia. Pe lângă motivarea financiară convențională, Blue Stream a fost intenționată să consolideze securitatea lor și să intensifice relația comercială energetică între cele două țări. Aceas-

ta, de asemenea, avea scopul de a nu plăti taxa de tranzit Ucrainei și Moldovei, care fac parte din conducta existentă (și care, afirmă Rusia, au extras ilegal gazul de tranzit).¹¹⁴

Figura 2. Conducta Blue Stream

O altă conductă propusă de Rusia, South Stream, ilustrează fluiditatea și nesiguranța dezvoltării energiei în Marea Neagră. În luna iunie 2007, Italia și Rusia au fost de acord să construiască o conductă sub apă din Rusia în Bulgaria, cu două ramuri, extinzându-și capetele spre punctele extreme ale Italiei de nord și de sud, iar de acolo înspre Austria. Nu este clar dacă South Stream va împiedica extinderea a Blue Stream în Bulgaria, și dacă aceasta va reflecta o răcire a relațiilor de parteneriat referitor la energie între Rusia și Turcia și cum se va referi la posibila participare a Rusiei în Nabucco. Este clar însă că Rusia are putere superioară la determinarea celor care vor obține gaze naturale, de unde provin și care sunt mijloacele de livrare.

Figura 3. Conducta South Stream

¹¹² Энергетическая стратегия России на период до 2030 года. / <http://www.inreen.org/node/89>

¹¹³ Милов В., Селивахи И. Проблемы энергетической политики. // Рабочие материалы Московского Центра Карнеги, № 4, 2005 год. / <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/workpapers/wp-04-2005-www.pdf>

¹¹⁴ Özdemir V. *Turkey's Role in European Energy Security*. In *Europe's Energy Security: Gazprom's Dominance and Caspian Supply Alternatives*, Washington, 2008, p.99-114. / [http://www.isdp.eu/files/publications/books/0802energy security-7-Ozdemir.pdf](http://www.isdp.eu/files/publications/books/0802energy%20security-7-Ozdemir.pdf)

Figura 4. Conducta Nabucco

În cadrul CSI, politica energetică se află la cheremul Rusiei. Deși în acest domeniu au fost semnate peste 10 acorduri în cadrul CSI, iar Consiliul Energetic al CSI a fost înființat încă în februarie 1992, pentru statele Comunității aceste acorduri au avut mai mult o conotație declarativă. De exemplu, promovarea unei politici coordonate în domeniul gazelor naturale a avut drept rezultat trecerea sub controlul, direct s-au indirect, al concernului rus Gazprom a majorității rețelilor de transport de gaze din Siberia și Asia Centrală spre Europa. Din fostele republici sovietice, doar Ucraina mai păstrează controlul deplin asupra gazoductelor magistrale. În restul fostelor republici sovietice, acestea au trecut sub controlul unor societăți mixte, unde Gazprom deține cote între 35 și 100% din capital.¹¹⁵ Anume din această cauză acordurile din sistemul energetic al CSI există doar la nivel tehnic, relațiile energetice dintre statele CSI bazându-se pe acorduri bilaterale

Pentru a nu pierde piața energetică, la inițiativa Rusiei, la 25 noiembrie 2005, la Consiliul șefilor de guvern din cadrul CSI, care s-a desfășurat la Moscova, a fost adoptată decizia despre concepția cu privire la crearea pieței electroenergetice comune a CSI. Această decizie a fost realizată în practică la 25 mai 2007 la Consiliul șefilor de guvern din cadrul CSI de la Ialta, în timpul desfășurării căruia a fost semnat *Acordul cu privire la crearea pieței electroenergetice comune a CSI*.¹¹⁶ Moldova, alături de Azerbaidjan, Ucraina și Georgia nu a semnat acest acord. Motivul Moldovei de a nu semna a fost dorința ei de a se integra în

¹¹⁵ Chifu Iu., Diaconu F.-L. *Politica energetică a Federației Ruse*. / http://www.cpc-ew.ro/publications/studies/politica_energetica_a_rusiei.pdf

¹¹⁶ Соглашение о формировании общего электроэнергетического рынка государств – участников Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N00700600>

structurile energetice europene, în special în Uniunea pentru Coordonarea Transportatorilor de Energie (UCTE).¹¹⁷

La Consiliul șefilor de stat din CSI, din 10 octombrie 2008 de la Bișkek, problema energetică a fost abordată mai larg. La această reuniune a fost semnat *Acordul vizând perspectivele de colaborare în domeniul energetic în anul 2009*¹¹⁸, ca activitate de bază a statelor CSI. În conformitate cu această decizie, a fost creat un grup de lucru, format din conducătorii domeniului energetic al statelor CSI, care va trebuie să implementeze în practică hotărârea adoptată. La reuniunea Consiliului șefilor de guvern, de la Chișinău, din 14 noiembrie 2008, a fost aprobată *Strategia de dezvoltare economică a CSI până în anul 2020*.¹¹⁹ Realizarea ei se preconizează a fi îndeplinită în trei etape, prin elaborarea și realizarea unor planuri de acțiuni, după formula „Un an – un subiect”, stabilită de șefi de state din CSI la reuniunea din 10 octombrie 2008 de la Bișkek. La reuniunea de la Chișinău a fost reconfirmată hotărârea de la Bișkek de a desemna drept prioritate pentru anul 2009 politica energetică. În conformitate cu formula „Un an – un subiect”, Republica Moldova își propune să elaboreze și să realizeze o serie de acțiuni concrete în vederea soluționării problemelor în domeniul energetic cu care se confruntă țările membre ale CSI. Unele dintre direcțiile politicii energetice a CSI pentru 2009 sunt următoarele:

- colaborarea statelor prin măsuri coordonate în comun în domeniul producerii, tranzitului și comercializării resurselor energetice;
- dezvoltarea și consolidarea fundamentului tehnologic de funcționare a electroenergeticii în baza sistemelor energetice funcționale paralele ale statelor CSI;
- formarea unei piețe energetice unice a statelor CSI.

¹¹⁷ Moldova și Ucraina au semnat un acord de colaborare privind aderarea la UCTE. / <http://economie.moldova.org/news/moldova-si-ucraina-au-semnat-un-acord-de-colaborare-privind-aderarea-la-ucte-18425-rom.html>

¹¹⁸ Решение об определении сотрудничества в области энергетики ключевой сферой взаимодействия государств – участников СНГ в 2009 году. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90800563>

¹¹⁹ Решение о Стратегии экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90800661>

Este evident că la baza inițiativei semnării majorității dintre aceste acorduri a fost Federația Rusă. Este bine știut că cartea energetică este una dintre cărțile principale pe care le joacă Federația Rusă în politica mondială, în special, în relațiile cu țările europene. La fel, este bine știut că politica energetică în spațiul CSI este la cheremul și discreția Federației Ruse, care impune condițiile sale tuturor statelor Comunității.

În perioada de independență, Republica Moldova a adoptat câteva strategii de securitate energetică. În anul 1997 a fost adoptată prima *Strategie Energetică a Republicii Moldova până în anul 2005*. La doar trei ani diferență, în anul 2000, este adoptată o nouă *Strategie Energetică a Republicii Moldova – până în anul 2010*. Însă, nici una dintre aceste strategii nu și-a realizat obiectivele propuse.¹²⁰ În 2007, a fost adoptată o altă *Strategie Energetică a Republicii Moldova până în anul 2020*.¹²¹ Noua strategie, elaborată în baza *Strategiei Energetice până în anul 2010*, face parte din executarea *Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova (PAUERM), și acquis-ului comunitar în domeniul energetic, aliniindu-se la obiectivele energetice ale Uniunii Europene.*

Scopul principal al *Strategiei Energetice a Republicii Moldova până în anul 2020* este racordarea obiectivelor energetice ale Moldovei la la obiectivele Uniunii Europene, ceea ce va permite pregătirea și aderarea Republicii Moldova, în viitorul apropiat, la UCTE, care a acceptat în iunie 2006 cererea de aderare a Moldovei. În noiembrie același an, Republica Moldova a fost acceptată (alături de Norvegia, Turcia și Ucraina) în calitate de observator la *Tratatul Comunității Energetice*, care include 27 de state – membre ale UE și 6 state din zona Europei de Sud-Est (Croatia, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Muntenegru, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Albania, și regiunea Kosovo).¹²²

120 Draghișteanu I. *Falimentul Strategiei Energetice*. // <http://www.eco.md/article/5799/>

121 Securitatea energetică a RM până în 2020. // Monitorul Oficial, Nr.141-145 (3028-3032), 7 septembrie 2007.

122 *Moldova a început negocierile în vedereaaderării la Tratatul Comunității Energetice*. / [http://economie.moldova.org/news/moldova-a-inceput-negocierile-in-vederea-aderarii-la-tratatul-comunitatii-](http://economie.moldova.org/news/moldova-a-inceput-negocierile-in-vederea-aderarii-la-tratatul-comunitatii-energetice-150440-rom.html)

Relațiile energetice între Republica Moldova și Uniunea Europeană sunt reglementate de cele două documente de bază: *Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC)* și *PAUERM*. În documentul de bază al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, APC-ul, în capitolul VII (Cooperarea Economică), articolul 60 (1) se spune clar că „*Cooperarea se va desfășura în cadrul principiilor economiei de piață și a Cartei Europene pentru Energie și pe fundalul integrării progresive a piețelor de energie din Europa*”.¹²³ În PAUERM, în punctul 2.6, care se referă la Transport, energie, telecomunicații, mediu, și cercetări, dezvoltare și inovații, articolul 62 sună nu mai puțin concludent: „*Elaborarea unei politici energetice actualizate care să alinieze obiectivelor politicii energetice a UE*”.¹²⁴

Totodată, în *Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2020*, se prevede că sistemul energetic al Moldovei trebuie să dezvolte cooperarea cu sistemele energetice ale Ucrainei și Federației Ruse. De la bun început se cere de precizat că Federația Rusă nu este încântată de intențiile declarate în *Strategia Energetică a Republicii Moldova*. Imediat ce s-a anunțat despre intenția Moldovei de a se integra în UCTE, Rusia nu și-a ascuns nemulțumirea, declarând ca acest pas al sistemului energetic al Moldovei (alături de cel al Ucrainei) pune în pericol funcționarea normală a sistemelor energetice a altor state CSI.¹²⁵ Această nemulțumire se datorează faptului că, în cazul intrării Moldovei și Ucrainei în UCTE, sistemele lor energetice se vor unifica cu sistemul energetic european, ceea ce tehnologic le obligă să se transfere într-un regim energetic izolat de Rusia.

Relația energetică UE-Rusia este una foarte complicată. La acest moment, există o interdependență clară între acestea două. Rusia caută modalități de asigurare a solicitărilor energetice prezentate de piața Uniunii Europene. Reieșind din acest scop, ea dorește o prezență mai puternică pe piața energetică internă a UE, contracte de furnizare a gazelor

energetice-150440-rom.html

123 Acordul de Parteneriat și Cooperare. / http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/pca/pca_moldova.pdf

124 Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. / http://www.ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/moldova_enp_ap_final_en.pdf

125 Oprunenco A. *Politica energetică a Rusiei și opțiunile Moldovei*. <http://www.expert-grup.org/?go=news&n=21&nt=4>

pe termen lung, integrarea rețelelor de electricitate și piață liberă pentru energie electrică și materiale nucleare, precum și pentru achiziționarea și controlul rețelelor de distribuție a energiei electrice a gazelor naturale.

La rândul ei, Uniunea Europeană are nevoie de resursele rusești pentru a-și asigura securitatea energetică. UE își dorește un tratament nediscriminatoriu și corect din partea Rusiei în relația energetică, în termenii aprovizionării din Rusia și a accesului la piața rusă pentru investitorii UE. Bruxelles-ul, de asemenea, mai dorește acces la conductele din Rusia, inclusiv la cele prin care se tranzitează produsele energetice

din regiunea caspică și Asia Centrală, respectiv pentru regulile concurenței, precum și un nivel ridicat de securitate pentru mediul înconjurător.

Dispută energetică dintre Uniunea Europeană și Rusia reiese din incompatibilitatea lor optică și sistemică a acestui domeniu. Pe lângă incompatibilitatea de ordin pur tehnologic, există o diferență majoră în abordarea de către ele a sectorului energetic. Uniunea Europeană abordează acest sector din punct de vedere preponderent economic, pe când Federația Rusă încearcă să utilizeze sistemul energetic, în special, ca pe un instrument politic.

V. MIGRAȚIA

1. Experiența europeană în rezolvarea problemelor migraționiste

Vorbind la general despre politica imigraționistă, lumea occidentală poate fi divizată în două tabere:¹²⁶ 1) statele imigrante „clasice” – Australia, Noua Zeelandă, Canada și SUA – și 2) statele Europei de Vest. În statele primei categorii, *imigrantul* este persoana care a venit în aceste țări cu scopul stabilirii permanente. Ei imediat primesc aproape aceleași drepturi ca și cetățenii țărilor respective. În țările Europei Occidentale, politica în domeniul migrației internaționale mult timp se axa pe strămutările temporare. Până la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut, politica imigraționistă în aceste țări a avut un caracter limitat. Oficial, statele europene nu erau considerate imigrante, deoarece ele nu aveau politici de imigrare la nivel statal. În legislația acestor state noțiunea de *imigrant* era înlocuită cu cea de *străin*.¹²⁷

Statutul de țară închisă (neimigrantă) a statelor vest-europene s-a explicat prin faptul că ele și-au construit statalitatea reieșind din modelul etnic al organizării statele. Modelul etnic de stat nu presupune naturalizarea obligatorie a străinilor care locuiesc pe teritoriul său. Abaterea de la modelul etnic al statelor europene a început să aibă loc abia în ultimele două decenii.¹²⁸

Actuala structură a populației a Europei s-a format, preponderent, după 1945. Până la cel de-al doilea război mondial, Europa însăși a fost sursă de emigranți pentru America, Australia, Noua Zeelandă și propriile colonii. Pe parcursul secolului al XIX-lea și până la primul război mondial, din Europa au emigrat aproximativ 35 milioane de oameni.¹²⁹ În schimb, în metropole din colonii erau importați imi-

granți, după principiul „selectării limitate”, pentru muncile subestimate și prost plătite.

Reconstrucția economică postbelică a statelor vest-europene a necesitat forță de muncă suplimentară. S-a mers după principiul „selectării limitate” a brațelor de muncă, făcută pe baza acordurilor contractuale. Principala sursă de import a forței de muncă pentru statele europene dezvoltate au fost statele mai puțin industrializate din sudul Europei – Spania, Portugalia, Italia și Grecia¹³⁰. Până la începutul anilor '60, politica statelor dezvoltate față de forța de muncă imigrantă a fost destul de discriminatorie și restrictivă. Imigranții erau acceptați temporar la muncă de către țările occidentale, pe baza acordurilor interstatale bilaterale în domenii determinate și la angajatori strict indicați. După expirarea contractului, ei erau obligați să se întoarcă în patrie.

Politica restricționistă a statelor occidentale nu a putut să oprească migrația forței de muncă spre ele. Doar numai o parte de migranți s-au întors în patrie, majoritatea din ei, în special cei care si-au stabilit cu familiile, au rămas în statele occidentale, declanșând mecanismul migrației „pe trepte”,¹³¹ care a creat canale, din rude și cunoscuți, prin intermediul cărora se realiza strămutarea forței de muncă migratoare din statele mai puțin dezvoltate în cele occidentale.

Către mijlocul anilor '80, în multe state europene, străinii ocupau o cotă considerabilă a forței de muncă, inclusiv și ilegală. Statele occidentale au încercat în continuare, prin diferite metode, să contracareze acest fenomen. Cu toate acestea, politica restricționistă a guvernelor statelor occidentale nu a putut stopa creșterea imigranților din aceste state. Dacă în 1980 în statele europene numărul imigranților era aproximativ 13,5 milioane, atunci, în 1998 – 19,1 milioane.¹³²

126 Денисенко М. Изменения в иммиграционной политике развитых стран. // Отечественные записки, 2004, №4. / <http://www.strana-oz.ru/?numid=19&article=915>

127 *Idem*.

128 Guibernau R. *Nations without States. Political Communities in a Global World*, Cambridge. 1999, p.52-53.

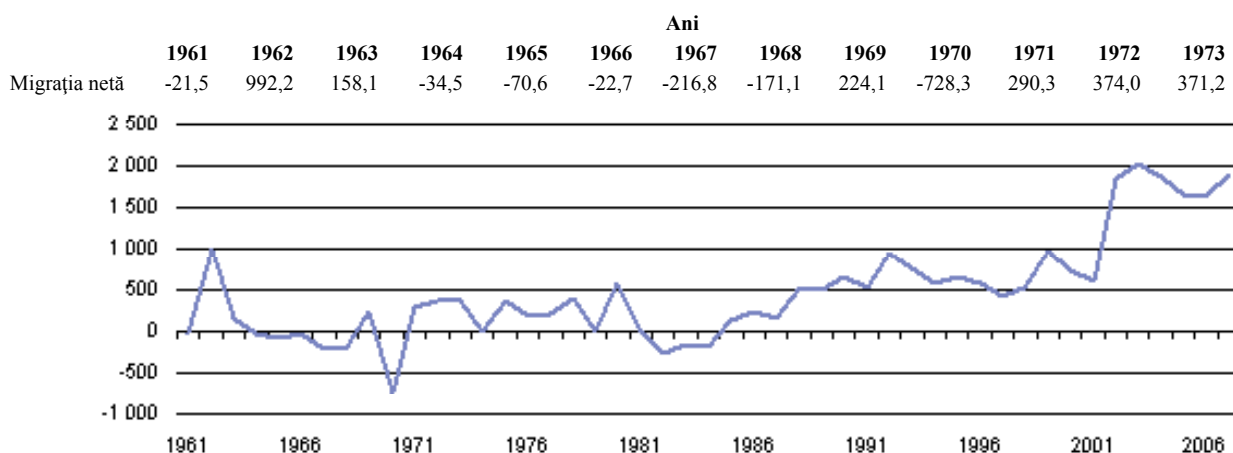
129 Philip's *Atlas of World. Millenium edition. Special Feature: The History of the World*, G. Britain, Philips, 1999.

130 Castles, S., & Miller, M.J. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, Second ed., London, 1998, 333p.

131 Молодикова И. Основные этапы и методы регулирования трудовой миграции в западноевропейских странах. <http://www.antropotok.archipelag.ru/text/ad24.htm>

132 *Idem*.

Diagrama 4. Migrația netă în statele europene

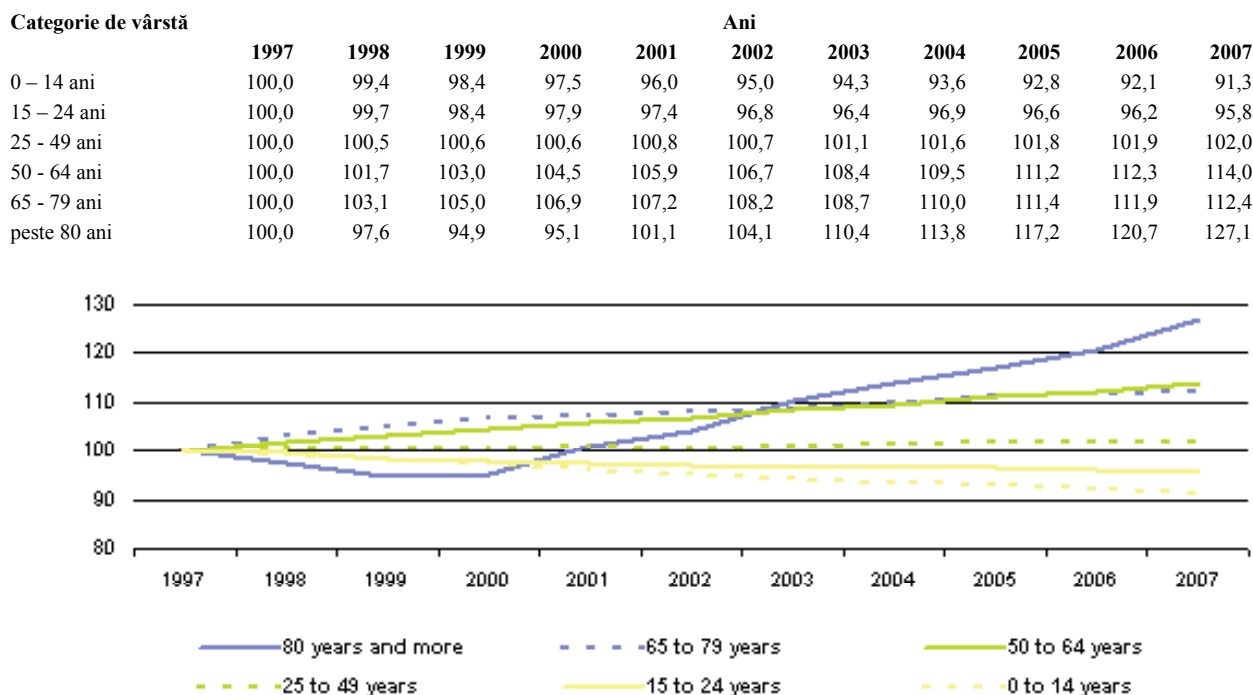
Sursa: Eurostat / <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/>

În linii mari, forța de muncă imigrantă era angajată la muncile sezoniere în agricultură și în sfera de servicii.¹³³ Politica de „selectare temporară” a forței de muncă, care crea serioase perturbări societăților occidentale, până la urmă a dus la crearea unei noi categorii sociale – „noile minorități”. Între timp, statele Europei de Sud, odată cu dezvoltarea economiei lor, s-au transformat la rândul lor în state importatoare de forță de muncă migratoare.

Spre exemplu, Italia la începutul anilor '90, avea peste 800 de mii de imigranți (în 1992 – numai 300 de mii).¹³⁴

De la mijlocul anilor '70, în statele Europei occidentale au avut loc două mutații demografice concomitente. Este vorba de scăderea tot mai mare a natalității și creșterea speranței de viață a etniilor titulare ale acestor țări. Aceste procese concomitente au dus la sporirea cotei populației în vârstă în peisajul

Diagrama 5. Populația UE-27 după categorie de vârstă

Sursa: Eurostat / <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/>

133 Fassmann H, Munz R. *European Migration in the Late Twentieth Century: Historical Pattern, Actual Trends and Social Implications*, Edvard Elgar, 1994, p.7.

134 Idem.

social al țărilor occidentale, ceea ce a provocat perturbări în sistemul lor social, în special, asupra celui de pensie, care, pentru a funcționa optimal, are nevoie de o corelație de trei salariați la un pensionar. Din această cauză, politica restricționistă a statelor vest-europene față de imigranți a început să intre în contradicție cu interesele social-economice ale lor. Pentru a se dezvolta în continuare, economiile statelor occidentale aveau nevoie de un număr mare de forță de muncă, care putea să fie asigurată doar de imigranți.

Drept consecință, începând cu anul 1998, statele vest-europene treptat se transformă din state „închise” în state imigrante. Ele sunt impuse de împrejurări să elaboreze și să promoveze politici integraționiste pentru imigranți care presupun următoarele: elaborarea și implementarea unei proceduri noi, mai liberale, de obținere a cetățeniei; măsuri pentru integrarea refugiaților; integrarea în societate a copiilor și a adulților prin diferite măsuri educaționale și sociale; adoptarea în Franța, Germania, Italia, Spania și alte state vest-europene a actelor legislative care au drept scop lichidarea și preîntâmpinarea fobiei și rasismului față de străini.¹³⁵

La sfârșitul anilor '90 se începe o nouă etapă în politica migraționistă a statelor Europei Occidentale – renunțarea la modelul etnic al construcției statale și trecerea la modelul imigrant. În majoritatea statelor „vechi” ale Europei este schimbată legislația referitoare la imigranți (Franța – 1998, Marea Britanie și Irlanda – 1999, Spania și Olanda – 2000, Grecia, Portugalia și Danemarca – 2001, Italia – 2002, Germania – 2004). Esența acestor modificări legislative a fost renunțarea la modelul monoetnic al construcției statale și acceptarea elementelor imigrante ale modelului statal bazat pe multiculturalism.¹³⁶

În afara de aceasta, statele europene au adoptat măsuri practicate și de alte state imigrante: reducerea termenului de naturalizare (de la 15 ani la 7-8 ani); abandonarea principiului de sânge (*jus sanguinis*) în acordarea cetățeniei și adoptarea celui al locului de naștere

(*jus soli*); introducerea cotelor pe specialități și pentru statele emigrante; legalizarea imigranților ilegali care muncesc în statele europene o perioadă îndelungată de timp; măsuri pentru reducerea numărului de refugiați; selectarea migranților prin diferite programe educaționale.¹³⁷

În practica europeană există câteva modele de integrare a imigranților în societate:¹³⁸ asimilativ (exemplul Franței), segregativ (Germania) și pluralist (Marea Britanie). Primul model presupune refuzarea de către imigrant a precedentei sale identități și acceptarea totală a valorilor noii patrii.¹³⁹ Reieșind din modelul asimilării politice, statul adoptiv trebuie să creeze toate condițiile pentru ca imigranții să obțină cât mai rapid cetățenia nouă. Identitatea noilor cetățeni este determinată de normele politice ale statului adoptiv, și nu de rădăcinile etnoculturale și religioase. Franța este cel mai bun exemplu al laicizării politice a noilor săi cetățeni.

În alte state europene – Germania, Italia, Grecia – formarea națiunii a avut loc reieșind din principiul provenienței sangvine (*jus sanguinis*). Imigranții care au origine etnice ale statului adoptiv sunt foarte ușor și rapid integrați în societate. Față de restul imigranților este promovată politica integrării funcționale sau a cetățeniei sociale, care presupune încorporarea numai în sfera de ocupație și de asigurare socială.¹⁴⁰ Posibilitatea integrării politice și a obținerii cetățeniei pentru imigranții care nu fac parte din etnia titulară este foarte limitată. Această abordare a dus la segregare, cu alte cuvinte, la separarea în imigranți și cetățenii statului. Totuși, în ultima perioadă, se observă o liberalizare a acestei politici. În 1999, în Germania, în conformitate cu noua lege, persoanele născute pe teritoriul statului german obțin cetățenia statului, dacă părinții lor au locuit legal în țară cel puțin opt ani.¹⁴¹

Al treilea model – cel pluralist – se bazează pe multiculturalism. Esența lui constă

137 Денисенко М. *Op.cit.*

138 Сапего Г. Иммигранты в Западной Европе. // Мировая экономика и международные отношения, 2006, №9, с.50-58.

139 Boswell Chr. *Migration in Europe*. / <http://www.gcim.org/attachments/RS4.pdf>

140 Collett E. *One Size Fits All? Tailored Integration Policies for Migrants in the European Union*. // EPC Working Paper, 2006, N24. / [http://www.theepc.be/TEWN/pdf/602431467_EPC Working Paper 24.pdf](http://www.theepc.be/TEWN/pdf/602431467_EPC%20Working%20Paper%2024.pdf)

141 Collett E. *Op.cit.*

135 Денисенко М. *Op.cit.*

136 Семененко И. Интеграция инокультурных сообществ в развитых странах. // Мировая экономика и международные отношения, 2006, №10, с.58-68.

în faptul că statul recunoaște în cadrul său național mai multe comunități care își păstrează identitatea lor culturală. Accentul este pus pe egalitatea între toate etniile. Acest model este adoptat de principalele state imigrante – Canada, Australia și SUA. În statele europene acest model este în Marea Britanie, Olanda și Suedia.¹⁴²

Niciunul dintre aceste modele nu există în formă pură. Ele reflectă doar abordarea conceptuală față de ea. Fiecare stat are specificul său și particularitățile sale privind politica față de imigranți. Politica de integrare a imigranților în societate este foarte diversă. Cu toate acestea, în instrumentele privind politica imigraționistă, avem trei componente de bază: politico-juridică, social-economică și cultural-relegioasă.¹⁴³

Componenta politico-juridică se referă la următoarele: perfecționarea situației juridice a străinilor și liberalizarea procedurii de acordare a cetățeniei; elaborarea și implementarea politicilor antidiscriminatorii; integrarea politică a imigranților. Promovarea integrării social-economice are loc prin inițiativele guvernamentale în domeniul de aplicare a ocupării forței de muncă; adaptarea la sistemul educațional; politica asigurării cu spațiu locativ; asigurarea socială și medicală; programe de adaptare și socializare a imigranților refugiați în noile societăți. În statele dezvoltate, politica cultural-religioasă are drept scop promovarea comunicării interetnice și interconfesionale.

Pe lângă abordările diferite determinate de specificul național, în ultima perioadă se observă o convergență a statelor Uniunii Europene privind problemele legate de migrație la nivel comunitar.

Înțelegerile de la Roma privind formarea Comunității Economice Europene, din 9 mai 1957, au schimbat statutul forței de muncă migratoare din cadrul acestei comunități. La Roma s-a convenit că între cele șase state ale Comunității Europene va exista o libertate de circulație și egalitate de șanse deplină pentru forța de muncă migratoare din aceste țări.

Semnarea Tratatului de la Maastricht, care a instituit cetățenia unică europeană, a

avut un efect pozitiv asupra situației imigranților din statele Uniunii Europene, în urma lui, o mare parte din ei fiind legalizați de țările în care locuiau. În Germania, imigranții, aproximativ 50% din forța de muncă imigrantă din țările Uniunii Europene, au primit dreptul să se integreze în statul german. Din restul imigranților: 33% o constituiau turcii și 13% – cei din fosta Iugoslavie.¹⁴⁴ La mijlocul anilor '90, numărul oficial al necetățenilor în cele 15 state ale Uniunii Europene era de 11 milioane de oameni: în Germania – 5 milioane, Franța – 2 milioane, Marea Britanie – 1 milion.¹⁴⁵

Odată cu disoluția sistemului socialist, a mai apărut o nouă categorie de imigranți – cei din Europa de Est. Căderea „cortinei de fier” a simplificat legăturile de muncă dintre statele vest-europene și cele central-europene și a mărit numărul refugiaților din zonele de conflict din fosta Iugoslavie și fostele republici sovietice. Temerile față de invazia necontrolată a imigranților din Est au determinat elaborarea unor măsuri de protecție juridică a statelor Uniunii Europene față de migranții nedorți „din afară”. În cadrul Uniunii Europene a fost creat un spațiu unic fără vize pentru statele membre și un spațiu de protecție, un fel de centură de securitate, format din statele vecine ale UE. Semnarea Tratatului de la Maastricht de către statele Comunității Europene a fost un prim pas de control a fluxurilor migratoare venite din afara UE. Formarea spațiului de protecție, din așa-zisele state „nepericuloase”, a micșorat cadrul legal de penetrare a teritoriului comunitar de către migranți.

Procese politice și acte juridice adoptate de statele UE, în anii '90 ai secolului trecut, au contribuit la formarea unei stratificări bine conturate a zonelor migraționiste după următoarele categorii: statele spațiului Schengen; statele spațiului de securitate (inclusiv cele candidate la aderarea la UE); state de tranzit și state „surse” de migranți.¹⁴⁶

Efectul acestei politici a UE a fost că statele din spațiul de control s-au transformat treptat și ele în țări „primitoare” de migranți. În special, acest lucru este valabil după

142 *Idem.*

143 Цапенко И. *Развитые страны: интеграционная политика в отношении иммигрантов.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2008, №3, с.59-69.

144 OECD, 2000, *Trends in International Migration*, Paris, SOPEMI, 2000.

145 *Migration News*, 2000, December, vol. 7, n.12 (1) c.1.

146 Денисенко М. *Op.cit.*

extinderea Uniunii Europene spre est, din anii 2004-2007. Emigranții din statele lumii a treia au început să se orienteze și spre așa țări precum Cehia, Ungaria sau Polonia. În legătură cu aceste mutații, statele de tranzit, la începutul secolului al XXI-lea, au început să fie abordate și catalogate de Uniunea Europeană drept state ale spațiului de securitate. Totodată, Bruxelles-ul a început să coopereze mai strâns, prin diferite programe și acorduri, cu statele „surse” de emigranți.

Atitudinea sporită a Uniunii Europene privind problemele imigrării, integrării și ocupării forței de muncă a fost expusă într-un comunicat al Comisiei UE în 2003 prin care se cere „intensificarea preocupării față de integrarea migranților”.¹⁴⁷ Tot în același an, Consiliul European a adoptat o directivă în conformitate cu care străinii care locuiesc legal pe teritoriul Uniunii Europene, cel puțin 5 ani și au dreptul la reședință de lungă durată (*long-term residents*), primesc în domeniul social-economic aceleași drepturi cu cetățenii UE.¹⁴⁸ Însă, ei sunt lăsați în continuare în afara vieții politice.

Integrarea europeană a permis crearea unei zone libere de circulație în cadrul Europei și elaborarea unor abordări comune în controlarea frontierelor și acordarea azilului. Totuși, în ceea ce privește migrația economică, ea este determinată și reglementată de către state, reieșind din interesele lor naționale. Simplificând regimul de vize, în special pentru specialiștii înalt calificați, statele dezvoltate au intensificat controlul fluxurilor migraționiste și lupta cu imigrația ilegală. Pe de o parte, UE își deschide ușile pentru cei față de care este interesată, iar pe de altă parte, încearcă să se apere de cei de care nu are nevoie sau îi amenință securitatea.

Noua politică migraționistă a statelor UE a pornit de la recunoașterea imigrației ca factor social, reieșind din interesele economice. Realitățile existente a determinat țări-

le UE să renunțe la modelul etnic al statului și să accepte principiile multiculturalismului civic. Transformarea Comunității Economice Europene în Uniunea Europeană a dus la renunțarea de către statele UE la practicile sale multiseolare privind imigranții și adoptarea unor politici comune față de ei. Scopul noilor politici este perfecționarea mecanismului de selectare a imigranților care, practic, are un caracter revoluționar. Imigrația a fost recunoscută ca realitate, dar care trebuie să aibă efect pozitiv printr-o gestionare corectă.

2. Problema migraționistă în spațiul CSI

Statele CSI, la fel ca și alte state ale lumii, sunt implicate în procesele migraționiste, atât la nivel intern, cât și extern. Cu toate că timp de șaptezeci de ani republicile sovietice au fost excluse din procesele migraționiste globale, migrația în interiorul Uniunii Sovietice a fost un fenomen larg răspândit, cauzat, în special, de urbanizare și diferențierea dezvoltării regionale.¹⁴⁹ Reieșind din teoria sistemică migraționistă,¹⁵⁰ spațiul postsovietic poate fi considerat un sistem migraționist internațional independent, al cărui centru este Federația Rusă.

Uniunea Sovietică, deși a fost un sistem politic închis, s-a caracterizat printr-o populație foarte mobilă.¹⁵¹ Migrația populației în fosta URSS pot fi divizate în două perioade clar distincte: 1) de la crearea confederației sovietice până la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut și 2) de la mijlocul anilor '50 până la disoluția Uniunii Sovietice.

În prima perioadă de existență a URSS, migrația nu a avut un caracter natural și organic. Ea s-a caracterizat prin faptul că în Uniunea Sovietică a existat un sistem dezvoltat de migrație impusă, foarte mulți oameni fiind concentrați în lagăre și gulaguri și deportați din diferite mo-

147 Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions on Immigration, Integration and Employment. Brussels, Commission of the European Communities, 3.6.2003. COM(2003)336final. / http://ec.europa.eu/justice_home/funding/doc/com2003336_final.pdf

148 Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003. / <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:EN:NOT>

149 *Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие.* Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля, Москва, 2007, с.5.

150 *International Migration Systems: A Global Approach.* Kritz M., Lean Lim L., Zlotnik H. (eds.), Oxford, 1992, p.263-278.

151 Зайончковская Ж. *Миграция вышла из тени.* // Отечественные записки, 2004, №4. / http://magazines.russ.ru/oz/2004/4/2004_4_4.html

tive. Reieșind din acestea, migrația din URSS nu poate fi inclusă în categoria celei normale și firești. De la sfârșitul anilor '20 și până la începutul celui de-al doilea război mondial, numărul migranților în fosta Uniune Sovietică a crescut brusc, ajungând până la 8,5 milioane de oameni, în mare majoritate, fiind vorba de migrație forțată.¹⁵²

Migrația populației sovietice a mai fost influențată de începutul industrializării țării și de cel de-al doilea război mondial. Industrializarea Uniunii Sovietice a dus la urbanizarea ei. Cel mai rapide ritmuri de creștere a populației le-au avut orașele Moscova și Leningrad. Între anii 1926-1939, în regiunea Moscovei au sosit 3,5 milioane de oameni, iar în regiunea Leningrad – 1,5 milioane. Cel de-al doilea război mondial, pe lângă efectele lui demografice dezastruoase, a bulversat și procesele migraționiste din cadrul Uniunii Sovietice. Între anii 1941-1942, numărul evacuaților a fost de 12 milioane de oameni (70% fiind din Ucraina de Est).¹⁵³

După sfârșitul perioadei staliniste, procesele migraționiste în Uniunea Sovietică au început treptat să intre în categoria celor normale. După cel de-al doilea război mondial, a început un flux al migrației din Federația Rusă spre alte republici unionale. Mulți etnici ruși au emigrat în republicile baltice, Moldova, Transcaucazia și Asia Mijlocie (în special Kazahstan). Începând cu anii '60 ai secolului trecut, în fosta Uniune Sovietică au existat trei factori generatori principali ai migrației: educația, serviciul militar și cel economic.¹⁵⁴

Cu toate acestea, în Uniunea Sovietică au continuat să existe unele bariere serioase în fața migrației libere a populației. Ne referim aici la faptul că până la sfârșitul existenței URSS, populația a avut probleme de a se înregistra în marile orașe, practică moștenită și de Rusia post-sovietică. O altă barieră a fost eliberarea relativ tardivă a pașapoartelor, în proporție de 100%, populației rurale. În Uniunea Sovietică, procesul de eliberare a pașapoartelor tuturor țăranilor s-a încheiat tocmai în 1981.¹⁵⁵

Ultimii ani de existență ai Uniunii Sovietice se caracterizează prin mișcări centrifuge

ale republicilor unionale. Un prim efect al politicii de liberalizare inițiată și promovată de Gorbaciov – *glasnosti* și *perestroika* – a fost ieșirea la suprafață, prin intermediul conflictelor interetnice, a problemei naționale în URSS. După destrămarea Uniunii Sovietice, procesele migraționiste au căpătat caracter de masă, ele pot fi incluse, indiscutabil, în categoria migrației etnice. Explozia migrației etnice se explică prin faptul că la momentul dezmembrării Uniunii Sovietice în afară „teritoriilor sale”, adică de origine etnică, locuiau peste 50 milioane de oameni, dintre care aproximativ jumătate o reprezentau etnicii ruși.¹⁵⁶

Reieșind din datele ultimului recensământ al populației Uniunii Sovietice, din 1989, imediat după destrămarea statului sovietic în „noua străinătate”, în afara patriei istorice, au rămas 25.3 milioane (21.1%) de ruși, 6.8 milioane (15.4%) – ucrainenii, 2.1 milioane beloruși (21%), 1.6 milioane (20%) – kazaci, 1.5 milioane (32.6%) – armeni.¹⁵⁷ Prin aceasta se explică caracterul etnic al migrației în spațiul postsovietic în primii ani de după destrămarea Uniunii Sovietice.

Între anii 1990-1992, migrația populației între republicile sovietice, devenite state CSI, s-a menținut în parametrii oficiali ai anului 1989 – în jur de 2 milioane de migranți.¹⁵⁸ Printre cei mai activi migranți au fost: 1) refugiații din zonele de conflict, în special armenii; 2) repatriații cei care, fiind în panică, imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, au revenit în republicile de origine; 3) militarii, nevoiți să se strămute după împărțirea și redisolocarea efectivelor armatei sovietice.

După 1992, volumul migrației interstatuale în CSI a fost într-o continuă scădere. În anul 2000, numărul migranților în interiorul CSI a fost de 480 de mii de oameni, adică aproximativ de patru ori mai puțin decât în anul 1989, iar potrivit altor calcule, chiar de cinci.¹⁵⁹

156 Зайончковская Ж.А. Десять лет СНГ – десять лет миграций между странами-участниками. // Население и общество, 2001, №45-46. / <http://demoscope.ru/weekly/045/tema01.php>

157 Рыбаковский Л. Пространственные перемещения населения в России и постсоветских государствах. / http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/11442.html?no_cache=1&cHash=f5fc0d81d0

158 Idem.

159 Мукомель В. Вынужденные миграции в контексте миграционных процессов и миграционной политики стран СНГ: этапы развития. // Население и общество, 2001, №35-36. / <http://www.demoscope.ru/weekly/035/biblio02.php>

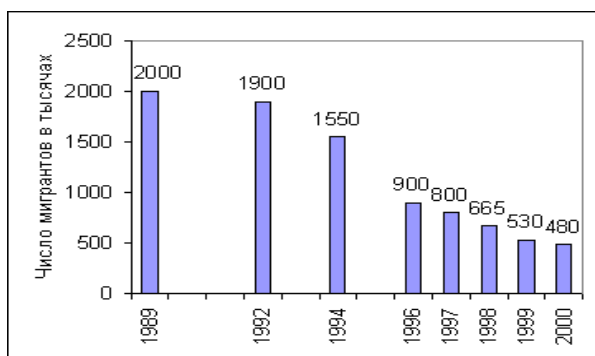
152 Платонов Ю. Народы мира в зеркале геополитики. Структура, динамика, поведение, Санкт-Петербург, 2000, с.253.

153 Idem.

154 Зайончковская Ж. Op.cit.

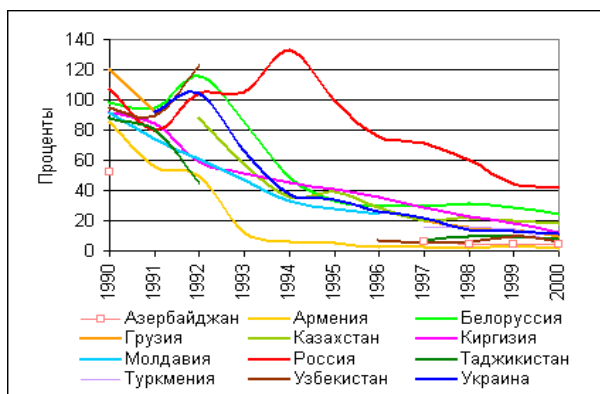
155 Idem.

Diagrama 6. Numărul migranților în spațiul CSI în anii 1989-2000 (mii oameni)

Sursa: Зайончковская Ж.А. Десять лет СНГ – десять лет миграций между странами-участниками. // Население и общество, 2001, №45-46.

Diagrama 7. Numărul migranților din CSI (pe țări) în anii 1989-2000 (%)

Sursa: Зайончковская Ж.А. Десять лет СНГ – десять лет миграций между странами-участниками. // Население и общество, 2001, №45-46.

La reducerea migrației etnice între statele CSI la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut au contribuit următorii factori:¹⁶⁰ epuizarea treptată a potențialului de migrație a populației rusolingve; adaptarea minorităților etnice în circumstanțe politice și socio-economice noi; slăbirea retoricii naționaliste și a discriminărilor etnice. În plus, în majoritatea țărilor din CSI, treptat, puterea a trecut în mâinile politicianilor pragmatici, care au conștientizat consecințele negative ale emigrării în masă.

La hotarul dintre secole se schimbă tipul predominant al migrației. Locul migrației

forțate, cu caracter preponderent etnic, este luat de migrația socio-economică, în special cea de muncă, în mare majoritate ilegală. Facilitarea migrației de muncă a fost cauzată de lipsa regimului de vize între statele CSI. Ținta principală pentru migrații în căutarea unui loc de muncă este Federația Rusă. Cifra migranților de muncă ilegali în Rusia, după diferite date, variază de la 3 până la 5 milioane de oameni.¹⁶¹ Schimbarea la început de secol a cursului politicii migraționiste a Federației Ruse – restricțiile severe pentru străini de a găsi un loc de muncă legitim – a contribuit doar la creșterea semnificativă a numărului migranților ilegali în această țară.¹⁶²

Conștientizarea necesității soluționării problemelor privind migrația, în special – migrația forțată, a împins statele CSI să ia măsuri cu privire la adoptarea legislației migraționiste, formarea structurilor guvernamentale și a instituțiilor abilitate să gestioneze acest domeniu. În Azerbaidjan și Georgia au fost create ministere responsabile pentru soluționarea problemelor legate de migrație, în Rusia – Serviciul Federal de Migrație. În alte state CSI sunt formate departamente (direcții), de regulă în cadrul ministerului muncii și a protecției sociale sau ministere de resort.¹⁶³

S-a constatat că soluționarea problemelor privind migrația în cadrul CSI la nivel național este imposibilă. S-a apelat la asistență din partea comunității internaționale. Armenia, Azerbaidjan, Tadjikistan și Rusia au aderat la *Convenția ONU privind statutul refugiaților* din 1951 și la *Protocolul* acesteia din 1967.¹⁶⁴ În septembrie 1993, a fost semnat *Acordul privind asistența refugiaților și a migranților forțați*,¹⁶⁵ care a stabilit un fond special de asistență interstatală pentru refugiați și pentru persoanele strămutate forțat (articolul 8). În același timp, a fost semnat un acord cu privire la măsurile prioritare pentru protecția victimelor conflictelor armate. Mai devreme (în

¹⁶¹ Торговля людьми в Российской Федерации, Москва, 2006, с.40.

¹⁶² Мукомель В.И. Миграционная политика России. Постсоветские контексты, Москва, 2005, с.194-198.

¹⁶³ Вынужденные мигранты в государствах СНГ. Под редакцией В.Мукомеля и Э.Паина, Москва, 1997,

¹⁶⁴ Convenția Refugiaților din 1951. / http://www.ecre.org/.../The%201951%20Refugee%20Convention%20Q&A%20ROM_0.doc; Protocol privind statutul refugiaților. / http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=32365

¹⁶⁵ Соглашение о помощи беженцам и вынужденным переселенцам. / <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1017.htm>

¹⁶⁰ Мукомель В. О.р.с.и.

1992) – *Acordul privind restabilirea drepturilor persoanelor deportate, a minorităților naționale și a popoarelor*.¹⁶⁶ Mai târziu, în 1994 a fost semnată *Convenția privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale*.¹⁶⁷ Însă, această cooperare supranațională între statele CSI a fost doar formală, cele trei documente menționate mai sus nu au fost semnate de către toate statele CSI.

Din anul 1995 s-a încercat, odată cu lansarea așa-numitului „proces de la Geneva”, de a lua sub control, cu sprijinul din partea organizațiilor internaționale, procesele migraționiste din spațiul CSI.¹⁶⁸ „Procesul de la Geneva”, în cele din urmă, a îngropat speranțele pentru cooperarea constructivă a țărilor CSI privind rezolvarea problemelor legate de migrație în cadrul Comunității. Un rol semnificativ l-a avut lipsa de coerență a țărilor CSI în abordarea acestei probleme. În general, „procesul de la Geneva” a abordat problemele privind migrația într-un spirit politizat.

Cooperarea prin intermediul „procesului de la Geneva”, ca și multe alte tipuri de cooperări în cadrul CSI, s-a derulat mai mult formal. Și-a spus cuvântul și mentalitatea sovietică. De cele mai multe ori se semna un document pur declarativ, în care nu sunt precizate mecanismele de punere în aplicare a celor semnate. Multe documente semnate așa și nu au fost ratificate. Spre exemplu, o soartă similară l-a avut Acordul privind asistența refugiaților și a migranților forțați. *Regulamentul cu privire la Fondul Interstatal* pentru asistența acordată refugiaților și a persoanelor strămutate forțat; mecanismul-cheie pentru punerea în aplicare a acordului, a fost aprobat peste un an și jumătate după semnarea, în februarie 1995. Ulterior, Acordul a fost ratificat doar de cinci state din cele nouă semnate, iar decizia de a institui Fondul a fost semnată doar de șase state, numai patru dintre ele ratificându-l. În această situație, despre punerea în aplicare a acordului nici nu mai putea fi vorba.

166 Соглашение о первоочередных мерах по защите жертв вооруженных конфликтов. / <http://www.pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd4172.htm>

167 Конвенция об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам. <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=9862>

168 Витковская Г. Проблемы миграции и гражданства в постсоветском пространстве. / Брифинг московского центра Карнеги, Том 2, Выпуск 08, Август, 2000 год. / <http://www.carnegie.ru/rupubs/briefings/issue08-00.pdf>

A eșuat și aplicarea altor acorduri principiale, capabile să prevină migrația forțată în cadrul Comunității, în special, *Convenția privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale* și *Convenția cu privire la drepturile și libertățile fundamentale* (semnată în mai 1995).¹⁶⁹ Se presupunea că de monitorizarea acordurilor va fi responsabilă Comisia pentru Drepturile Omului, care trebuia să fie creată în conformitate cu Statutul CSI, dar care așa și nu a fost constituită.

Statele CSI s-au reorientat treptat la soluționarea problemelor privind migrația prin cooperarea cu organizații internaționale (ONU, OSCE). Totodată, s-au făcut încercări de a stabili o cooperare subregională în cadrul CSI. În martie 1996, între Belarus, Kârgâzstan, Kazahstan și Rusia a fost semnat Tratatul privind aprofundarea integrării în domeniile economic și umanitar.¹⁷⁰ Puțin mai devreme, în ianuarie 1996, a fost semnat Acordul privind simplificarea dobândirii cetățeniei de către cetățenii din țările CSI¹⁷¹ (semnat de Rusia, Kazahstan și Tadjikistan).

Un impact major asupra proceselor migraționiste din țările CSI a avut-o criza financiară din 1998. Criza a stopat timp de doi ani potențialul migrator. Odată cu redresarea economică și creșterea veniturilor reale ale populației statelor CSI, s-au restabilit și nivelurile de migrare între țările Comunității.

Începând cu anul 2000, are loc creșterea afluxului de migranți din țările CSI spre Federația Rusă, reducându-se, în același timp, numărul migranților în direcția inversă. În mare măsură, acest fenomen este consecința creșterii economice a Rusiei din primii ani ai noului secol, a recuperării economice a Rusiei și a creșterii veniturilor reale ale rușilor. Numai în anul 2000 afluxul migraționist net în Rusia a fost de 240 de mii de oameni.¹⁷²

Natura forțată a migrației în spațiu postsovietic – cel puțin în partea europeană a acestuia – după anii halucinanți din ultimul

169 Конвенция Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека. / <http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=9866>

170 Договор между Белоруссией, Киргизией, Казахстаном и Россией об углублении интеграции в экономической и гуманитарной сферах. / <http://www.lawmix.ru/abro.php?id=7030>

171 Конвенция об упрощенном порядке приобретения гражданства гражданами государств-участников СНГ. / <http://www.sansan.ru/zknd/zknd7.htm>

172 Мукомель В. *Вынужденные миграции...*

Tabelul 9. Nivelul migrației de muncă din CSI (statele donatoare)

Țara	Migrația forței de muncă		Migrația forței de muncă în Rusia		Transferurile bănești din Rusia		Toate transferurile
	mii oameni	% oficial	mii oameni	% oficial	milioane dolari	% PIB	% PIB
Kârgâzstan	450-500	31-32	350-400	24-26	315-360	11-13	14-16
Tadjikistan	600-650	32-35	500-550	27-30	360-396	13-14	15-17
Uzbekistan	700-800	8-8.7	550-600	6.7-7.4	360-396	3	4
Azerbaidjan	1500	39	1300	34	1560	8	9
Armenia	200	16	190	16	228	4	4
Georgia	350-450	20-26	325-425	19-25	390-510	5-7	6-7
Moldova	350-450	30-34	260-295	20-22	187-212	6	10-11
Ucraina	3000-4000	14.5-19	1500-2000	7-10	1800-2400	2	4-5
Belarusi	200-250	5-6	175-225	4-5	210-270	0.6-07	1
Total	7400-8800		5150-5985		5410-6332		

Sursa: Резникова О. Постсоветская трудовая миграция. // Мировая экономика и международные отношения, 2009, №3.

deceniu al secolului trecut, a rămas, la începutul secolul al XXI-lea, de domeniul trecutului. La acest moment, procesele migraționiste sunt dominate de migrația socio-economică. În comportamentul lor, migranții se ghidează de considerente pragmatice în alegerea direcției de mișcare și a formei de migrație (pentru reședință permanentă, de muncă, sezonieră etc.).

Problema migrației forței de muncă este una dintre cele mai acute în relațiile dintre statele CSI. În spațiul economic al CSI, principalii donatori ai forței de muncă sunt Ucraina, Azerbaidjan, Uzbekistan, Tadjikistan, Kârgâzstan, Republica Moldova, Georgia și Armenia.¹⁷³ Migrația forței de muncă a statelor CSI se caracterizează prin câteva aspecte. În primul rând, în statele donatoare un contingent foarte important din numărul total de populație este parte a migrației forței de muncă. Cifrele variază de la 1/3 din populație în Republica Moldova, Kârgâzstan și Tadjikistan, până la 1/5 în Azerbaidjan, și 2/5 în Georgia.¹⁷⁴ În al doilea rând, aproximativ 70% din forța de muncă migratoare în spațiul CSI este îndreptată spre Federația Rusă. Este vorba de locuitorii republicilor din Caucaz și cele ale Asiei Centrale. În afara Rusiei, forța de muncă a republicilor central-asiatice se orientează și spre Kazahstan (totuși, mai puțin decât spre Rusia). Migranții de muncă din Ucraina și Republica Moldova se împart în cei care în egală măsură se orientează atât spre Rusia, cât și spre statele Uniunii Europene. În al treilea rând, pentru statele care exportă forță de

muncă, transferurile bănești făcute de emigranți constituie un factor important al dezvoltării economiei lor. În Tadjikistan și Kârgâzstan este de 11-14% din PIB, în Azerbaidjan – 8%, iar în Republica Moldova și Georgia 5-6% din PIB.

Migrarea forței de muncă a stimulat creșterea numărului de migranți ilegali. Cooperarea în domeniul combaterii migrației ilegale este sfera cea mai stringentă de cooperare între țările CSI. Migrația ilegală este unul dintre cele mai răspândite fenomene în cadrul CSI. Această situație necesită de la statele CSI măsuri concrete pentru crearea un sistem eficient de contracarare și combatere a efectelor negative ale migrației ilegale. Până la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut, în cadrul CSI, la nivel interstat, nu a existat o cooperare multilaterală referitoare la problema migrației ilegale. La 6 martie 1998, la Moscova, șefi de guverne ai statelor CSI (cu excepția Georgiei, Turkmenistanului și Uzbekistanului) au semnat *Acordul de Cooperare în combaterea migrației ilegale a țărilor membre ale Comunității Statelor Independente*.¹⁷⁵

În articolul 4 al Acordului din 1998, părțile contractante și-au propus de a colabora în următoarele direcții de bază, pentru a combate imigrația ilegală:

- controlul migrațional;
- evidența cetățenilor care trec ilegal hotarele și sunt stabiliți ilicit pe teritoriul unei țări;
- elaborarea unui mecanism de depor-

¹⁷³ Резникова О. Постсоветская трудовая миграция. // Мировая экономика и международные отношения, 2009, №3, с.75.

¹⁷⁴ *Idem*.

¹⁷⁵ Соглашение о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с незаконной миграцией. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N09800013>

- tare a migranților ilegali;
- armonizarea legislației naționale ale părților contractante referitoare la migrația ilegală;
- schimbul informației despre imigrația ilegală;
- instruirea și creșterea calificării ofițerilor organelor de control privind migrația ilegală.

La 25 ianuarie 2000, la Moscova, șefii de guverne ai statelor CSI au aprobat *Regulamentul* privind baza de date comună a migranților ilegali și a persoanelor a căror intrare pe teritoriul țărilor – participante la *Acordul de Cooperare* în combaterea *migrației ilegale* – este închisă în conformitate cu legile aplicabile, precum și schimbul de informație în domeniul imigrației ilegale.¹⁷⁶ La 16 septembrie 2004, la Astana, la reuniunea șefilor de state ale CSI, a fost semnată (în afară de Georgia și Turkmenistan) *Concepția privind cooperarea țărilor membre ale Comunității Statelor Independente în combaterea migrației ilegale*.¹⁷⁷ Concepția are la bază *Acordul de la 6 martie 1998* și reprezintă o conceptualizare mai largă a acestui acord, cu scopul eficientizării procesului de combatere a migrației ilegale.

La 26 august 2005, la Kazani, a fost aprobat *Programul cooperării țărilor membre ale Comunității Statelor Independente privind combaterea migrației ilegale pentru anii 2006-2008*,¹⁷⁸ iar la 10 octombrie 2008, la Chișinău, a fost aprobat un nou *Program similar pentru perioada 2009-2011*.¹⁷⁹ Prin elaborarea acestor programe, se încearcă realizarea scopurilor și obiectivelor propuse de statele CSI, începând cu anul 1998, prin concretizarea și programarea acțiunilor întreprinse. Peste un an, la 28 noiembrie 2006 la Moscova, șefii de state ai CSI au re-

176 Решение о положении об общей базе данных о незаконных мигрантах и лицах, въезд которым в государства-участники соглашения о сотрудничестве государств-участников СНГ в борьбе с незаконной миграцией закрыт в соответствии с их действующим национальным законодательством, и порядке обмена информацией о незаконной миграции. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90000024>

177 Решение о концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в противодействии незаконной миграции. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90400126>

178 Решение о Программе сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств в противодействии незаконной миграции на 2006-2008 годы. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90500047>

179 Решение о Программе сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств в противодействии незаконной миграции на 2009-2011 годы. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90800576>

confirmat intențiile lor de a activa acțiunile în rezolvarea acestei probleme, adoptând *Declarația privind consolidarea cooperării în combaterea migrației ilegale*.¹⁸⁰ La 5 octombrie 2007, la Dușanbe, șefii de state ai CSI, au hotărât să eficientizeze acțiunile lor privind combaterea migrației ilegale, instituționalizându-le prin semnarea (în afara Ucrainei, Republicii Moldova, Georgiei și Turkmenistanului) *Acordului privind formarea instituțiilor migraționiste*.¹⁸¹

La acest moment, toate aceste decizii încă nu au devenit funcționale. Principala problemă în rezolvarea problemelor migraționiste din cadrul CSI constă în depășirea circulației spontane a forței de muncă și canalizarea și direcționarea ei în interesul dezvoltării socio-economice a statelor CSI, ceea ce ar stabiliza procesele migraționiste și ar permite controlarea lor.

Un rol determinat în dirijarea și controlarea proceselor migraționiste din spațiul CSI îi revine Federației Ruse. Demografic, Rusia este avantajată de mutațiile populației produse după destrămarea Uniunii Sovietice. În perioada anilor 1989-2002, în Rusia din fostele republici sovietice au imigrat aproximativ 11 milioane de oameni, și au emigrat în jur de 4 milioane.¹⁸² Drept rezultat, populația Federației Ruse s-a mărit pe contul foștilor parteneri unionali cu aproape 7 milioane, ceea ce reprezintă recuperarea a trei-pătrimi din sporul demografic negativ al Rusiei postsovietice.

Economia rusească, bazată pe exportul resurselor naturale, nu permite crearea unui mecanism social eficient de integrare a migranților în societatea rusească. Caracterul exploatare al resurselor naturale al economiei rusești, în condițiile prețurilor avantajoase pe piața mondială de la începutul anilor 2000, a contribuit din plin la creșterea nivelului de trai în Rusia, ceea ce a atras migranți din statele post-sovietice mai sărace. Forță de muncă ieftină imigrantă este folosită în Rusia, în linii mari, în ramurile care necesită un mare efort fizic – construcții,

180 Заявление глав государств – участников Содружества Независимых Государств об активизации сотрудничества в борьбе с незаконной миграцией. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N00600095>

181 Соглашение об образовании Совета руководителей миграционных органов государств – участников Содружества Независимых Государств. / <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N00700505>

182 Константинов В., Зелев М. *Проблемы интеграции мигрантов в принимающее общество в постиндустриальных странах и в России*. // Полис, 2007, №6, с.67.

comerț, alimentația publică, transport etc.¹⁸³

În Rusia, problema integrării imigranților în societatea rusească are o abordare cu totul diferită față de cea din statele Uniunii Europene. În primul rând, în Federația Rusă domină migrația forței de muncă temporare, pe când în statele Uniunii Europene – stabilirea cu traiul permanent al migranților. După înăsprirea legislației ruse referitoare la imigranți, a început să scadă numărul migranților strămutați în Rusia permanent și să crească cel al migrației forței de muncă temporare. La hotarul anilor '90-'00, numărul muncitorilor ilegali din Rusia era, după diferite surse, de la 5,8 până la 10 milioane de oameni.¹⁸⁴

Federația Rusă încă nu are o politică definită referitoare la migrația de muncă. Există două abordări de bază ale acestei probleme.¹⁸⁵ Prima – conservatoare-radicală, conform căreia migrația de muncă din Federația Rusă are doar efecte social-economice negative și provoacă conflicte etnopolitice. Adepții acestei abordări pledează pentru închiderea țării pentru migranții de muncă și sporirea controlului asupra hotarelor. Adepții celei de-a doua abordare – liberală – susțin că Rusia este nevoită să recurgă la forța de muncă străină, deoarece nu are suficiente resurse de muncă în interior pentru dezvoltarea economică. Ei pledează pentru ideea ca Federația Rusă să apeleze la forța de muncă din statele apropiate, în special din cele ale CSI. Pentru aceasta, este nevoie de liberalizat regimul de aflare a migranților de muncă pe teritoriul Federației Ruse, în special, de a le acorda posibilitatea de a circula liber în căutarea locurilor de muncă.

În vara lui 2006, a fost adoptat un pachet de legi federale,¹⁸⁶ în conformitate cu care a fost aprobat un program de stat pentru promovarea politicii de restrămutare voluntară a compatrioților. Totodată, a fost revizuită *Conceptia de stat privind politica de migrație*. Reformarea politicii migraționiste a Federației Ruse, din anii 2005-2006, a vizat câteva direcții principale: revizuirea bazelor ei conceptuale; libera-

lizarea procedurii de obținere a permiselor de ședere pentru străini și a dreptului la muncă pe teritoriul Rusiei; suportul pentru repatrierea populației rusolingve din CSI și țările baltice și simplificarea procedurilor de naturalizare a acestora. Noua politică migraționistă a Rusiei are drept scop primordial rezolvarea problemei demografice și punerea statelor CSI în dependență față de statul rus.

Migrația forței de muncă, care este o formă a migrației economice, a început să fie considerată un mecanism stihinic de integrare economică a structurilor amorfe ale CSI, sau, așa-numita, „integrare de jos”.¹⁸⁷ Însă, totuși, mai degrabă, fenomenul migraționist din cadrul CSI este rezultatul incapacității statelor acestei Comunități de a rezolva problemele politice și social-economice. Inițial, după destrămarea Uniunii Sovietice, migrația a fost determinată de problemele politice din ultimii ani ai existenței URSS. După criza financiară din 1998, fenomenul migrației din spațiul CSI a fost determinat de incapacitatea majorității statelor de a face față necesităților social-economice ale cetățenilor.

Între abordarea europeană a migrației și cea a CSI există o diferență distinctă. În timp ce Europa se mișcă spre o armonizare a politicii privind migrația, țările CSI caută beneficii separat. Acest lucru se explică, în mare măsură, prin prioritățile naționale diferite ale țărilor CSI. Azerbaidjan și Rusia, de exemplu, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la problemele de repatriere, iar Georgia față de strămutările forțate.

Republica Moldova este unul dintre statele cele mai implicate în procesele migraționiste, în special migrația forței de muncă. Proporțiile forței de muncă din Moldova sunt estimate la 400-500 mii de oameni, 40% din persoanele casnice primind transferuri bănești de peste hotare. Republica Moldova ocupă unul dintre primele locuri în lume, și primul în Europa, în ceea ce privește cota remitențelor din PIB.¹⁸⁸

Republicii Moldova, în primii ani de independență statală, îi era caracteristic vectorul estic al migrației forței de muncă. Odată cu stabilirea și instituționalizarea relațiilor Republicii

183 Рязанцев С., *Трудовая миграция в СНГ: тенденции и проблемы регулирования*. // *Мировая экономика и международные отношения*, 2005, №11, с.66-67.

184 *Idem*.

185 *Ibidem*, p.68-69.

186 Федеральный закон «О миграционном учете иностранных граждан и лиц без гражданства в Российской Федерации». / <http://www.rg.ru/2006/07/20/migraciya-uchet-dok.html>

187 Рязанцев С. *Op.cit.*, p.68.

188 *Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Eds. by A.Mansoor, B.Quillin. World Bank., Washington, 2006, p.58.

Moldova cu Uniunea Europeană, a început procesul de migrare a forței de muncă din Moldova spre țările UE. Astfel, vectorul estic al migrației forței de muncă din Republica Moldova a fost completat cu cel vestic.¹⁸⁹ Apropierea geografică a Uniunii Europene de hotarele Republicii Moldova a dus la schimbarea vectorului migrației forței de muncă dominant – de la sfârșitul anilor '90, vectorul vestic a început să predomină asupra celui estic.¹⁹⁰ La schimbarea geografiei fluxurilor migraționiste din Republica Moldova au contribuit următorii factori: remunerarea mai înaltă în statele Uniunii Europene și răspândirea mai mică a practicilor de extorcare criminale și de corupție.

Republica Moldova a luat parte la toate acordurile semnate în cadrul CSI privind migrația ilegală inițiate după 6 martie 1998. Putem să constatăm că, timp de 10 ani, nu au fost realizate succese semnificative în rezolvarea problemelor provocate de migrația ilegală. Dificultățile cooperării în cadrul CSI în soluționarea problemelor migraționiste sunt legate de legislația diferită a statelor Comunității. Raporturile migraționiste sunt rezolvate la nivel bilateral. La nivel multilateral, problema migrației în CSI a fost abordată relativ recent.

Totodată, apropierea de Uniunea Europeană a determinat Republica Moldova să semneze *Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova*. Printre scopurile principale ale *Politicii Noii Vecinătăți* fac parte controlul migrației și combaterea migrației ilegale, care se include în politica de control a frontierelor.

Reieșind din *Planul de Acțiuni*, au fost întreprinse o serie de acțiuni menite să combată problemele legate de migrație. O importanță majoră în combaterea migrației ilegale spre statele UE îl are *Acordul între Comunitatea Europeană și Republica Moldova privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală*¹⁹¹ care a intrat în vigoare în ianuarie 2008. În

189 Мoшнeагa B. Регулирование трудовой миграции в Республике Молдова: Трудовая миграция в СНГ: состояние и основные этапы. / Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты. Под ред. Ж. Зайончковской., 2003, Москва. / http://www.demoscope.ru/center/fmcenter/tr_mosh.html

190 Бурдельный Е. Изучение практик регулирования трансграничных трудовых миграций в Республике Молдова. / Миграция в зеркале стран СНГ (молодежный ракурс). Под ред. И. Молодиковой., 2006, Москва, с.251-257.

191 Acord între Comunitatea Europeană și Republica Moldova privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere ilegală. http://www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/pdf/071219%20Readmission%20agreement%20-%20RO.pdf

conformitate cu articolului 3 al acestui acord, *la cererea unui stat membru și fără alte formalități decât cele prevăzute în prezentul acord, Moldova readmite toții resortisanții țărilor terțe sau apatrizii care nu îndeplinesc sau nu mai îndeplinesc condițiile în vigoare pentru intrarea, prezența sau șederea pe teritoriul statului membru solicitant.*

La 6-7 decembrie 2007, Consiliul UE pentru Justiție și Afaceri Interne a adoptat *Decizia* de a iniția dialogul cu Republica Moldova în domeniul *Parteneriatului de Mobilitate*, care reprezintă o inițiativă nouă pentru UE, care vine în rezultatul noilor directive lansate de către Comisia Europeană privind abordarea globală a migrației a regiunilor vecine din estul și sud-estul Uniunii Europene și reprezintă politica europeană comprehensivă în domeniul migrației.¹⁹² La 5 iunie 2008, la Luxemburg, în cadrul reuniunii Consiliului Miniștrilor de Justiție și Afacerilor Interne ai UE, a fost semnată *Declarația Comună privind Parteneriatul de Mobilitate UE*, care constă în crearea de condiții pentru dezvoltarea dialogului între statele semnatare, de a identifica și de a combate migrația ilegală și facilitarea celei legale, dezvoltarea de politici constructive privind dezvoltarea capacităților de gestionare a migrației de către instituțiile statale din Republica Moldova.

Situația migraționistă prezintă o problemă pentru Republica Moldova. Confuzia soluționării acestei probleme în spațiul CSI constă în abordarea structurală total diferită de cea existentă în UE. Dacă în cadrul Uniunii Europene migrația a fost abordată reieșind din rațiuni și interese social-economice, atunci în CSI ea fost politizată la maximum. Sursa principală a acestei politizări excesive este Federația Rusă. Republica Moldova, fiind unul dintre statele cele mai afectate de migrație, este interesată în soluționarea acestei probleme. Dacă în discuțiile cu Uniunea Europeană s-a reușit inițierea unui dialog concret, atunci în cadrul CSI mai mult „s-a bătut pasul pe loc”.

192 Buletin Informativ Parteneriatul de Mobilitate Moldova – Uniunea Europeană, martie 2009, Nr.1. / http://www.mfa.gov.md/img/docs/BI_MP_nr1_md_final.pdf

CONCLUZII

1. CSI, în calitatea sa de comunitate internațională, la 18 ani de existență, nu și-a demonstrat eficiența ca organizație internațională viabilă, care are drept scop integrarea economică și politică a fostelor republici unionale. Deși au existat multe reuniuni la nivel înalt în cadrul CSI și au fost semnate o sumedenie de acorduri interstatale, relațiile dintre țările Comunității sunt reglementate de înțelegeri bilaterale.
2. Geopolitic, spațiul postsovietic este divizat în două tabere: state care se orientează în politica externă spre Rusia și țări care doresc să aibă o anumită libertate externă față de Moscova. O expresie a divizării geopolitice a CSI este regionalizarea ei în diferite organizații politice și economice. Pentru Federația Rusă, CSI este un instrument de promovare a influenței și a intereselor sale în spațiul postsovietic. Din această cauză, CSI nu este furnizor de securitate.
3. Apropierea geografică a UE față de CSI și inițiativele promovate de Bruxelles în Europa de Est, în așa-numitul „spațiu comun”, sunt privite cu circumspecție la Moscova, care consideră că acțiunea europeană este o penetrare a Uniunii în zona de influență a Federației Ruse. Moscova tratează evenimentele din „spațiul comun” în termenii jocului de sumă zero.
4. Acordurile din cadrul CSI privind *Uniunii Economice* și a *Zonei Comerțului Liber* nu au fost realizate. Mai mult chiar, statele CSI, inclusiv Republica Moldova, au introdus mai măsuri tarifare și netarifare care au împiedicat realizarea comerțului liber între state. Ineficiența integrării economice a CSI a fost determinată de nivelul de dezvoltare economic diferit și orientarea intereselor economice diferite ale statelor CSI. În cazul care, ipotetic vorbind, Republica Moldova va adera la UE, Chișinăul va trebui să renunțe la toate acordurile de liber schimb cu alte state și cu alte organizații.
5. Securitatea energetică a Republicii Moldova este vulnerabilă din cauza dependenței ei exhaustive față de sursele energetice rusești. UE dorește includerea Republicii Moldova în Comunitatea Energetică din Europa, cu acordarea statutului de membru cu drepturi depline. Moscova nu agreează această inițiativă a Bruxelles-ului. Relația energetică UE-Rusia este una dificilă, reieșind din incompatibilitatea lor optică și structurală în acest domeniu.
6. Problema migraționistă este una dintre cele mai acute cu care se confruntă Republica Moldova. Situația migranților moldoveni, care sunt repartizați, în linii mari, proporțional între statele UE și CSI, este deficitară. Pentru rezolvarea acestei probleme, s-a reușit inițierea unui dialog cu UE, ceea ce ar permite protejarea migranților moldoveni. În CSI, soluționarea problemei migraționiste se face doar la nivel de intenții. Inițierea unui dialog constructiv în acest domeniu este împiedicată de politizarea acestei probleme, în special de Federația Rusă.
7. Juridic, relațiile contractuale pe care le-a stabilit Republica Moldova în cadrul CSI, în linii mari, nu contravin, la acest moment, angajamentelor pe care și le-a asumat Chișinăul în raport cu Bruxelles. În cazul în care Republica Moldova ar avansa în dialogul privind aderarea la UE, datele problemei se vor modifica considerabil, reieșind din standardele promovate de Uniune.

RECOMANDĂRI

1. Republica Moldova trebuie să-și îndeplinească angajamentele asumate și să profite din plin de ofertele propuse de Uniunea Europeană. În comportamentul Republicii Moldova nu trebuie să existe dubii privind dorința de aderare la UE. Chișinăul trebuie să aibă un mesaj european coerent și să promoveze o politică consecventă în realizarea acestei opțiuni.
2. Pe plan de politică externă și de securitate Republica Moldova trebuie să se alinieze la poziția uneia dintre cele două structuri (în cazul dat UE), în caz contrar, este pusă la îndoială sinceritatea Chișinăului față de angajamentele pe care și le-a asumat. Opțiunea de susținere a poziției Moscovei compromite ideea de integrare europeană.
3. Puterea politică de la Chișinău trebuie să insiste asupra ideii că aderarea la UE nu înseamnă înrăutățirea relațiilor cu Federația Rusă. Este necesar de insistat asupra dezvoltării relațiilor bilaterale cu Moscova. Acest lucru este valabil și pentru alte state din CSI.
4. Reieșind din actuala situație, internă și externă, a Republicii Moldova, Chișinăul nu trebuie să pună tranșant problema denunțării calității sale de membru al CSI, până nu va avea perspective europene, clare și certe.
5. Economic, Republica Moldova ar trebui să profite de oportunitățile oferite de UE în comerțul dintre părți, pentru că piața europeană este un spațiu transparent, cu reguli bine definite.

Acest lucru nu înseamnă ca trebuie de abandonat avantajele economice pe care ne le oferă statele CSI.

6. Securitatea energetică a Republicii Moldova trebuie să fie sporită prin diversificarea surselor de energie. Racordarea sistemului național al Republicii Moldova la sistemul european va contribui la reducerea dependenței sale față de sursele energetice rusești și va duce la sporirea securității energetice a Chișinăului.
7. Statutul de furnizor dublu de emigranți – atât pentru statele UE, cât și pentru cele ale CSI (în special, Federația Rusă) – necesită amplificarea dialogului în soluționarea acestei probleme cu ambele organizații. În dialogul cu Bruxelles-ul, Chișinăul trebuie să obțină liberalizarea regimului de circulație a cetățenilor moldoveni. În dialogul cu CSI, este necesar de a crea cadrul juridic ce ar permite oficializarea numărul mare de migranți ilegali aflați la muncă în statele CSI. Spre deosebire de alte domenii, rezolvarea acestei probleme se poate face numai la nivel multilateral.
8. Trebuie de întreprins, la nivel de stat, acțiuni ample, campanii de informare în masă, care ar familiariza societatea Republicii Moldova cu scopurile și principiile de activitate a UE. Populația Republicii Moldova trebuie să cunoască care sunt avantajele, dar și costurile integrării europene.

BIBLIOGRAFIE

1. Barysch K. *Russia, realism and EU unity*, Centre for European Reform, july 2007. / http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf
2. Boswell Chr. *Migration in Europe*. / <http://www.gcim.org/attachements/RS4.pdf>
3. Castles, S., & Miller, M.J. *The Age of Migration. International Population Movements. / the Modern World*, Second ed., London, 1998.
4. Chifu Iu., Diaconu F.-L. *Politica energetică a Federației Ruse*. / http://www.cpc-ew.ro/publications/studies/politica_energetica_a_rusiei.pdf
5. Collett E. *One Size Fits All? Tailored Integration Policies for Migrants in the European Union*. // EPC Working Paper, 2006, N24. / [http://www.theepc.b/TWEN/pdf/602431467_EPC Working Paper 24.pdf](http://www.theepc.b/TWEN/pdf/602431467_EPC%20Working%20Paper%2024.pdf)
6. Danilov D. *Russia and European security. / What Russia sees*, Chaillot Paper n. 74, january 2005. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp074.pdf>
7. *Despre politica de energie a Uniunii Europene*, Iași, 2003.
8. Draghișteanu I. *Falimentul Strategiei Energetice*. // [http://www.eco.md/article/ 5799/](http://www.eco.md/article/5799/)
9. Dungaciu D. *Geopolitica si securitate la Marea Neagra: optiunile strategice ale Romaniei si Moldovei*. / <http://leader.viitorul.org/public/507/ro/DanDungaciu06.pdf>
10. Fassmann H, Munz R. *European Migration in the Late Twentieth Century: Historical Pattern, Actual Trends and Social Implications*, Edvard Elgar, 1994.
11. Fischer S. *The EU and Russia: a contested Partnership, în Partnerships for effective multilateralism. EU relations with Brazil, China, India and Russia*, Chaillot Paper n. 109, may 2008. / [http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ cp109_01.pdf](http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp109_01.pdf)
12. Guibernau R. *Nations without States. Political Communités. / a Global World*, Cambridge, 1999.
13. Ibrahimov I. *Energy Potential Of Azerbaijan: Can It Be Used As Alternative For Russia?* // The Journal of Turkish Weekly Opinion, 4 February, 2007. / <http://www.turkishweekly.net/comments.php?id=2460>
14. *International Migration Systems: A Global Approach*, Kritiz M., Lean Lim L, Zlotnik H. (eds.), Oxford, 1992.
15. Leancă Iu. *Evoluția relațiilor externe. / Tranziția: retrospectivă și perspectivă*, Chișinău 2002.
16. Matveeva A. *EU stakes in Central Asia*, Chaillot Paper n.91, july 2006, / [http://www.iss.europa.eu/uploads/ media/cp091. pdf](http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp091.pdf)
17. Meinig D.W. *Heartland and Rimland in Eurasian History*. // West Politics Quarterly, 1956, Vol.IX.
18. *Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union*, Eds. by A.Mansoor, B.Quillin, World Bank., Washington, 2006.
19. Nikitin A. *Analysis: Russian Perception of the CFSP/ESDP, EUISS, 29 May 2006*. / [http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/ actualite/browse/6/article/russian-perceptions-and-approaches-to-cooperation-in-esdp/](http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/browse/6/article/russian-perceptions-and-approaches-to-cooperation-in-esdp/)
20. Oprunenco A. *Politica energetică a Rusiei și opțiunile Moldovei*. / <http://www.expert-grup.org/?go=news&n=21&nt=4>
21. Özdemir V. *Turkey's Role in European Energy Security*. In *Europe's Energy Security: Gazprom's Dominance and Caspian Supply Alternatives*, Washington, 2008. / [http://www.isdp.eu/files/publications/ books/0802energysecurity-7-Ozdemir. Pdf](http://www.isdp.eu/files/publications/books/0802energysecurity-7-Ozdemir.Pdf)
22. Profiroiu M., Popescu I. *Politici europene*, București, 2003.
23. Samokhvalov V. *Relations in the Russia-Ukraine-EU triangle: „zero-sum game” or not?*, Occasional Paper n.68, september 2007. [http://www.iss.europa.eu/uploads/ media/ occ68.pdf](http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ68.pdf)

24. Serebrian O. *Politică și geopolitică*, Chișinău 2004.
25. *The European Security Strategy 2003-2008. Building on common interests*, ed. by Alvaro de Vasconcelos, ISS, Paris, February 2009, Report nr.5. / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ISS_Report_05.pdf
26. Trenin D. *Russia and the European Union: redefining strategic partnership. / Partnerships for effective multilateralism. EU relations with Brazil, China, India and Russia*, Chaillot Paper n. 109, may 2008. / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp109_01.pdf
27. Valasek T. *Why Ukraine matters to Europe?*, Centre for European Reforms, 2008.
28. de Vasconcelos A. *L'Union europeenne parmi les grandes puissances*, ISS Opinion, Paris, hiver 2008/2009. / http://www.iss.europa.eu/uploads/media/UE_parmi_les_grandes_puissances.pdf
29. Wolczuk K. *Ukraine and its relations with the EU in the context of the European Neighbourhood Policy. / Ukraine: quo vadis?*, Chaillot Paper n.108, february 2008. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp108.pdf>
30. Zagorski A. *Russia and the shared neighbourhood. / What Russia sees*, Chaillot Paper n.74, january 2005. / <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp074.pdf>
31. Бурдельный Е. *Изучение практик регулирования трансграничных трудовых миграций в Республике Молдова. / Миграция в зеркале стран СНГ (молодежный ракурс)*. Под ред. И. Молодиковой., 2006, Москва.
32. Вавилова М. *Некоторые налоговые проблемы СНГ и ЕС*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2007, №.6.
33. Витковская Г. *Проблемы миграции и гражданства в постсоветском пространстве*. // Брифинг московского центра Карнеги, Том 2, Выпуск 08, Август, 2000 год. / <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/briefings/issue08-00.pdf>
34. Годин Ю. *Россия и Белоруссия: 10 лет интеграционной несовместимости*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2006, №.10.
35. Годин Ю. *Россия и СНГ: геополитические вызовы*. // *Мировая экономика и международные отношения*, 2009, №4.
36. Денисенко М. *Изменения в иммиграционной политике развитых стран*. // *Отечественные записки*, 2004, №4. / <http://www.strana-oz.ru/?numid=19&article=915>
37. Зайончковская Ж. *Миграция вышла из тени*. // *Отечественные записки*, 2004, №4. / http://magazines.russ.ru/oz/2004/4/2004_4_4.html
38. Зайончковская Ж.А. *Десять лет СНГ – десять лет миграций между странами-участниками*. // *Население и общество*, 2001, №45-46. / <http://www.demoscope.ru/weekly/045/tema01.php>
39. Константинов В., Зелев М. *Проблемы интеграции мигрантов в принимающее общество в постиндустриальных странах и в России*. // *Полис*, 2007, №6.
40. Косов Ю., Торопыгин А. *Содружество Независимых Государств: Институты, интеграционные процессы, конфликты*. Учеб. пособие для студентов вузов, Москва, 2009.
41. Крылатых Э., Строкова О. *Региональные торговые соглашения в рамках ВТО и аграрный рынок СНГ*. // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2003, №.3.
42. Лавров С. *Внешняя политика России и новое качество геополитической ситуации*. / http://www.mid.ru/brp_4.nsf/itogi/BV6FDBCB9CE863B2C325752E0033D0F9
43. Малашенко А. *Кавказ, который мы теряем*. // Брифинг московского центра Карнеги, Том 11, Выпуск 3, август, 2009 год. / http://www.carnegie.ru/ru/pubs/briefings/Malashenko_Briefing_09_Caucasus.pdf
44. *Методология и методы изучения миграционных процессов*. Междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля, Москва, 2007.

45. Молодикова И. *Основные этапы и методы регулирования трудовой миграции в западноевропейских странах.* / <http://www.antropotok.archipelag.ru/text/ad24.htm>
46. Мошнеага В. *Регулирование трудовой миграции Республике Молдова: Трудовая миграция в СНГ: состояние и основные этапы.* / *Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты.* Под. ред. Ж. Зайончковской., 2003, Москва.
47. Мукомель В. *Вынужденные миграции в контексте миграционных процессов и миграционной политики стран СНГ: этапы развития.* // *Население и общество*, 2001, №35-36. / <http://www.demoscope.ru/weekly/035/biblio02.php>
48. Мукомель В.И. *Миграционная политика России. Постсоветские контексты*, Москва, 2005.
49. Озоди Д. *СНГ: дезинтеграция неизбежна.* / http://www.prognosis.ru/news/asng/2006/10/12/strany_sng_postsovetskoe_prostranstvo.html
50. Платонов Ю. *Народы мира в зеркале геополитики. Структура, динамика, поведение*, Санкт-Петербург, 2000.
51. Резникова О. *Постсоветская трудовая миграция.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2009, №3.
52. Рыбаковский Л. *Пространственные перемещения населения в России и постсоветских государствах.* / http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/11442.html?no_cache=1&cHash=f5fc0d81d0
53. Рязанцев С., *Трудовая миграция в СНГ: тенденции и проблемы регулирования.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2005, №11
54. Савицкий П.Н. *Утверждения евразийцев*, Москва, 1997.
55. Сапего Г. *Иммигранты в Западной Европе.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2006, №9.
56. Семененко И. *Интеграция инокультурных сообществ в развитых странах.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2006, №10.
57. Суздальцев А. *Формирование Российской политики в отношении Белоруссии.* // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2009, №. 3.
58. Тиммерманн Х. *Украина и Белоруссия: «новые соседи» Европейского Союза.* // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2004, №.6.
59. Тренин Д. *«Москва мускулистая»: одиночество отдельно взятого центра силы.* // Брифинг московского центра Карнеги, Том 11, Выпуск 1, январь, 2009 год. / http://www.carnegie.ru/ru/pubs/briefings/TreninBr_Russ_11_1_09_web.pdf
60. Федулова Н. *Влияние России в странах СНГ: гуманитарный аспект.* // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2007, №. 5.
61. Федулова Н. *Россия – СНГ: время собирать камни.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2006, №1.
62. Федулова Н. *Содружество Независимых Государств Мировая – 15 лет спустя.* / *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2006, №. 12.
63. Цапенко И. *Развитые страны: интеграционная политика в отношении иммигрантов.* // *Мировая экономика и международные отношения*, 2008, №3.
64. Шумский Н. *Общее экономическое пространство государств Содружества: оптимальный формат.* // *Мировая Экономика и Международные Отношения*, 2004, №2.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

